БАН — АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ И МУЗЕЙ
КИК — ОТДЕЛ „МУЗЕИ И ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА“
ОСИК — ОКРЪЖЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ, РУСЕ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1976 Г.

XXII Национална археологическа
конференция в гр. Русе

(Резюмета на доклади)

БАН - АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ И МУЗЕЙ
КИК - ОТДЕЛ "МУЗЕИ И ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА"
ОСИК - ОКРЪЖЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ, РУСЕ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1976 Г.

XXII Национална археологическа конференция
в гр. Русе

/Резюмета на доклади/

София, 1977

Под редакцията на

проф. Велизар Велков и н.с. Румен Катинчаров

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРАИСТОРИЯ

Н.Джамбазов, Н.Сираков, С.Сиракова, С.Иванова, И.Гацов
Разкопки в пещерата "Бачо Киро" до Дряновския манастир
Н.Джамбазов, С.Иванова, С.Сиракова
Разкопки на палеолитното находище до с.Муселиево, Плевенски окръг
Н.Джамбазов, Н.Сираков, П.Азарт
Стратиграфски проучвания на палеолита при устието на р.Осъм
Г.И.Георгиев, К.Кънчев
Разкопки на неолитното селище край с.Чавдар, Софийски окръг
М.Чохаджиев
Разкопки на праисторическото селище в кв.Ленин на гр.Перник
Ил.Ангелова
Разкопки на праисторическото селище "Руец" при с.Овчарово, Търговищки окръг
П.Станев
Разкопки на неолитно селище при с.Самоводене, Великотърновски окръг
П.Станев
Разкопки на неолитно селище в гр.Горна Оряховица
П.Станев
Разкопки на праисторическото селище в м."Качица", във Велико Търново
М.Кънчев
Разкопки на праисторическото селище западно от гр.Нова Загора
Б.Николов
Разкопки на праисторическото селище при с.Бреница, Врачанки окръг
В.Гергов
Разкопки в м."Пипра" при Телиш, Плевенски окръг

Н.Попов
Разкопки на селищната могила край гр.Смядово
М.Лазаров, Ив.Иванов
Разкопки на Варненския халколитен некропол и раннохалколитни гробове западно от Варна
Т.Г.Иванов
Разкопки на селищната могила при с.Радинград, Разградски окръг
М.Кънчев
Разкопки на селищната могила при с.Съдиево, Сливенски окръг
Р.Катинчаров, М.Кънчев
Разкопки на селищната могила в гр.Нова Загора
Р.Катинчаров, В.Мацанова
Разкопки на селищната могила при с.Юнаците, Пазарджишки окръг
М.Кънчев
Разкопки на праисторическото селище до с.Асеновец, Сливенски окръг
Р.Катинчаров, А.Йоцова
Разкопки на праисторическото селище до с.Бален, Видински окръг
Тр.Филипов
Проучване на къснобронзовия некропол при с.Орсоя, Михайловградски окръг
Ат.Пейков
Разкопки на Небеттепе
М.Кънчев
Разкопки на надгробна могила до Малка Детелина, Сливенски окръг
К.Кънчев
Издирване на кремъчни находища в България

АНТИЧНОСТ

М.Чичикова, Д.Гергова
Разкопки на тракийско селище при с.Пшеничево, Старозагорски окръг
Д.Аладжов, Д.Балабанян
Разкопки в м.Асара, при град Марица
Г.Тончева
Разкопки на селище от старожелязната епоха край гр.Дългопол
Г.Тончева
Разкопки край с.Белоградец-Невша, Варненски окръг
Вл.Мирчев
Разкопки на тракийски могилен некропол при с.Любча, Смолянски окръг
Д.Гергова, И.Кулов
Разкопки на тракийския могилен некропол при с.Кочан, Благоевградски окръг
Цв.Дремсизова
Разкопки на тракийската крепост "Кулата", Кърджалийски окръг
Ив.Панайотов, Б.Чапъров
Експедиция "Бесика 76". Разкопки на тракийската крепост "Момино кали" при с.Скобелево, Пловдивски окръг
Н.Гиздова, Ив.Панайотов
Експедиция "Бесика 76". Разкопки на селище в м."Алков камък" при с.Костандово, Пазарджишки окръг
Л.Огненова-Мариново, Ж.Чимбулева
Разкопки в Месамбрия
М.Цанева
Разкопки на античния некропол на Аполония Понтика
Е.Кесякова
Разкопки на тракийска надгробна могила при с.Зелениково Пловдивски окръг

Г.Китов
Тракийска гробница-мавзолей в "Жаба могила"
край гр.Стрелча

В.Велков, А.Фол, А.Милчева, Л.Гетов, З.Гочева, Н.Танчева,
Г.Лазов
Разкопки в Кабиле

Д.Николов
Разкопки в некропола на Августа Траяна

Хр.Джамбов, М.Матеев
Разкопки на античния форумен комплекс на Филипопол

Л.Ботушарова
Разкопки по югоизточните склонове на Джамбазтепе
/Южен вход/ в Пловдив

Л.Ботушарова
Разкопки при строежа на новата сграда на Пловдивския
археологически музей

Я.Младенова
Римска вила Ивайловград

Л.Русева-Слококса
Разкопки в Пауталия

К.Григорова
Разкопки на антична сграда в Сердика

Н.Гиздова, Б.Колева
Тракийски некропол в м."Бельовската курия" при
с.Калугерово, Пазарджишки окръг

В.Любенова
Разкопки на римска вила в с.Червена могила,
Пернишки окръг

Я.Младенова, Й.Атанасова, Г.Александров, Г.Кабакчиева,
Л.Пашански
Разкопки в Рациария

Т.Иванов, В.Найденова, А.Балканска, Т.Ковачева, П.Вълев,
Вл.Карамишев
Разкопки на форума на Ескус

М.Чичикова, Ал.Димитрова-Милчева, В.Божилова
Разкопки в Нове /българска експедиция/

Ст.Парницки-Пуделко /Познан/
Разкопки в Нове /полска експедиция/

Кл.Вахтев /Берлин/
Разкопки в Ятрус

Д.Станчев
Разкопки на кастела Сексагинта Приста

П.Доневски
Разкопки в Дуросторум

Т.Иванов
Разкопки в Абритус

Т.Иванов, М.Цочев
Разкопки на агората на Никополис ад Иструм

Л.Огненова-Маринова, В.Божилова, Г.Александров
Разкопки в Монтана

Г.Александров
Разкопки в територията на Монтана

В.Антонова, Г.Атанасов
Разкопки при с.Пет могили, Шуменски окръг

В.Гергов
Разкопки на "Градището" в м.Кайлъка при гр.Плевен

Т.Ковачева
Разкопки на антична вила край гр.Плевен

Ив.Карайотов
Разкопки на римското селище край гр.Айтос

Б.Султов
Проучвания в античния керамичен център край Павликени

Б.Султов, М.Цочев
Античен център край Бяла Черква

М.Домарадски, И.Кулов
Разкопки на некропола в с.Абланица, м."Дрежно"

Цв.Дремсизова, Д.Димитрова
Разкопки на крепостта край гр.Мездра

А.Милчев
Разкопки на крепостта "Пречиста" при с.Градница,
Габровски окръг

К.Койчева
Разкопки на м."Градът" при с.Батошево, Габровски окръг

Р.Бошнаков
Разкопки на късноантична и средновековна крепост при с.Кранево, Толбухински окръг
К.Койчева
Разкопки в м."Градище", гр.Габрово
Г.Кузманов
Разкопки на късноатичен некропол при с.Беден, Смолянски окръг
Д.И.Димитров
Разкопките на късноантичната крепост при с.Шкорпиловци

СРЕДНОВЕКОВИЕ

Разкопки в Плиска
П.Георгиев, Ст.Витлянов
Разкопки и проучвания на манастирския комплекс при Голямата базилика
Л.Дончева-Петкова
Разкопки на южния сектор на западната крепостна стена
Р.Рашев
Проучвания на землените укрепления
Разкопки в Преслав
Д.Овчаров, В.Нешева, П.Гатев, Ст.Лисицов, Б.Цветков, Г.Стоянов
Проучвания върху крепостните съоръжения
Т.Тотев
Разкопки на манастирския комплекс в м.Манастира
К.Константинов
Проучване на гражданския комплекс в м."Селище"
Ив.Акрабова-Жандова, арх.Д.Василева, А.Иванова, Т.Михайлова
Новооткрита крепостна стена във Вътрешния град
Разкопки в Мадара

Р.Рашев
Проучвания в Мадара
Л.Бобчева
Разкопки на ранносредновековно селище при с.Топола, Толбухински окръг
Ж.Въжарова
Разкопки на средновековното селище в м."Стареца" край с.Гарван, Силистренски окръг
Ж.Въжарова
Разкопки на прабългарския некропол край с.Бдинци, Толбухински окръг
Х.Тодорова, К.Ботов, М.Аврамова
Разкопки на раноосредновековно селище върху селищната могила на Голямия остров при с.Дуранкулак, Толбухински окръг
Л.Бобчева
Разкопки на ранносредновековен некропол при с.Езерец, Толбухински окръг
Д.Станчев
Разкопки на средновековния некропол в с.Николово, Русенски окръг
Разкопки във Велико Търново
Ат.Попов
Разкопки на обект "Манастирски комплекс" – Великата Лавра в кв."Асенов"
Ив.Джамбов
Разкопки на Царевец: сектор III – югоизточен склон на Патриаршията
М.Долмова-Лукановска
Разкопки на Царевец: сектор XXI – средновековна улица
Л.Квинто
Разкопки на Царевец: обект 3: южен склон на Патриаршията
Й.Алексиев
Разкопки на Царевец: обект 13

Ат.Писарев
Разкопки на Царевец: обект 14

Ат.Попов
Разкопки на Царевец: обект 15

Зл.Генова
Разкопки на Царевец: обект 19

П.Славчев
Разкопки на Царевец: обект 20

Т.Овчаров
Разкопки на Царевец: терасата югоизточно от Патриаршията

Я.Николова
Археологически проучвания на Килифаревския манастир

В.Антонова
Проучвания на Шуменската крепост

Ст.Михайлов, Л.Дончева, Д.Топтанов
Разкопки в с.Одърци, Толбухински окръг /българска експедиция/

Й.Чангова, Ир.Щерева, В.Любенова
Разкопки на Пернишката крепост

В.Димова, Д.Иванов, Ст.Йорданов
Проучвания в цитаделата на средновековния Червен

М.Станчева
Проучвания в Сердика-Средец

Д.Стоянова-Серафимова, Ю.Божинова
Разкопки на земленото укрепление "Самуилова крепост" при с.Ключ, Благоевградски окръг

С.Георгиева, В.Нешева, Б.Цветков, Г.Стоянов
Проучвания в средновековния град Мелник

Р.Морева
Проучвания на средновековна крепостна стена в Асеновград

Р.Морева
Разкопки на средновековна крепост край с.Горни Воден, Пловдивски окръг

Хр.Джамбов, Р.Морева
Проучвания на Асенова крепост

Г.Джингов, А.Балканска, М.Йосифова
Проучвания на нос Калиакра

В.Василев, Ас.Салкин, В.Герасимова, Ив.Сотиров, д-р Сл.Чолаков
Разкопки на нос Чиракман при гр.Каварна

В.Василев
Разкопки в крепостта "Боженишки Уврич"

Е.Манова
Разкопки на "Калето" в Никопол

Д.Димитрова
Разкопки на църквата "Св.Георги", кв.Колуша, гр.Кюстендил

Д.Димитрова
Разкопки на църквата "Св.Димитър" с.Паталеница, Пазарджишки окръг

А.Маргос
Проучване на средновековни скални манастири в Североизточна България

В.Вълов
Разкопки на скалния манастир в м."Алботин", Видински окръг

Обекти, за които са издадени открити листове, но не са представени резюмета

ПРАИСТОРИЯ

Н.Джамбазов, Н.Сираков, С.Сиракова, С.Иванова, И.Гацов

РАЗКОПКИ В ПЕЩЕРАТА "БАЧО КИРО" ДО ДРЯНОВСКИЯ МАНАСТИР

Разкопките в пещерата Бачо Киро през 1976 г. бяха съсредоточени пред входа на пещерата.

Работено е в сектор O_{1-4} от дълбочина 220 см. достигната през предидущата година. В строежа на пластовете можем да различим няколко периода на автохтонна/вътрешнопещерна/ седиментация. Горната чакълеста и глинесточакълеста серия отложения, част от които са изучени през 1975 г., можем изцяло да свържем с последната фаза на Вюрмското заледяване, късноледниково и следледниково време. Единствено в кв. O_4, пластовете 2 - 3, съставени от ситен дребен варовит чакъл, образуван от по-тихи води, бяха открити повече кости от постплейстоценова бозайна фауна.

В кв. O_2 и O_3 едрите скални блокове останаха в неразкопаната площ и заемат значително пространство в пластовете 8 и 9. По-богат на културни останки е пласт 7 и отчасти в пласт 9 около камъните, в близост с огнището.

Долната чакълеста серия, образувана в условия на сравнително мек климат, съдържа по-разнообразен среднопалеолитен материал. Пласт 11, съставен от сивокафява глина, със сравнително по-дребен варовит чакъл със заоблени краища от интензивното химическо изветряне, по всяка вероятно свързано със затоплянето на климата, може да се приеме за къснопалеолитен. В него кремъчните изделия имат восъчен цвят, изпъстрен с матови капковидни включения. Открити бяха оръдия, отломъци и отпадъчни фрагменти от вулканични скали, характерна суровина за изготвянето на различните оръдия от долните културни пластове.Те не се различават от находките в пещерата.

Голяма част от едрите животински кости, със заоблени и загладени краища, са били използувани за оръдия на труда и оръжия. В пласт 11 а, съставен от сивокафява глина, наситена с дребен варовит чакъл се срещат цели и счупени кости, отделни зъби, предимно от пещерна мечка. Кремъчните изделия и фрагменти от вулканични скали, които били използувани за изготвяне на най-различни сечива, могат да се отнесат към началото на средния Вюрм.

Особено интересна е каменната плоча, с добре загладена повърхност насечена с вдлъбнатини и нарези, вероятно получени от заглаждане на дървени или костни предмети, датирани за първи път у нас с дозиметиране на радиоактивния въглерод от въглените от огнищата, към 40 хил. пр.н.е. Следователно, долните културни пластове, разположени върху скалното дъно, са образувани преди началото на късния палеолит, или в най-ранната му фаза. При това положение, пластовете 12-13 и 14 отговарят на средния палеолит /мустиерската епоха/, когато станало първоначалното заселяване на пещерата, преди 50-то хил. пр.н.е.

При разчистването на северния профил, обозначен от нас като сектор N , от старите разкопки през 1937 г., са намерени ризлични кремъчни изделия и животински кости, съдържащи интересни данни за стратиграфската интерпретация на отложенията в пещерата Бачо Киро. Наклонът на пластовете в лявата страна, непосредствено до надвисналата стена, а и техните седиментологически и палеонтологически изследвания, показаха, че само в отделни случаи пред входа на пещерата са натрупани едри скални блокове. Възможно е, както в други пещери през късния палеолит, оградната стена да е служела за предпазване или укритие от нападение от хищници през по-студените зимни сезони, когато по-продължително била обитавана от човека.

Н.Джамбазова, С.Иванова, А.Сиракова

РАЗКОПКИ НА ПАЛЕОЛИТНОТО НАХОДИЩЕ ДО С.МУСЕЛИЕВО, ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. продължиха проучванията на откритото палеолитно находище до с.Муселиево, с цел установяването на хронологическите граници на поселението.

Работата започна с разбиването на блокажа в квадрати Н-М и отчасти N на дълбочина 390 - 498 см., достигната през 1975 г. Характера на отложенията около блокажа, е без съществена промяна. Културните останки от пласт 6, са разположени в долния льос, с изветрял варовик и средни по големина каменни блокове.

След нивилирането на площадката с началните квадрати (А-С и частично D на дълбочина приблизително 374 см.), се пристъпи към разкопаването на кв.E_{1-10} и F_{1-10}.

Открит е богат и разнообразен археологически материал-общо 604 кремъчни изделия. Между тях - 2 ядра, 44 оръдия и и 558 отломъка. Една част от отломъците са били получени при двустранната /бифациална/ обработка на листовидни върхове. Голяма част от върховете, с размери средно 10 см, са били изработени на самото място.

От оръдията, по-характерни са различните типове кремъчни стъргалки: надлъжни с прави, единични изпъкнали работни ръбове, тип dejate raelette, ретуширани отломъци , зъбчати оръдия, Открити са 7 цели и 18 фрагментирани листовидно, двустраннообработени върхове.

Кремъчният материал от този обект, може да се отнесе към мустиерско-левалуазките културни групи с двустраннообработени върхове. Те се характеризират с относително голямо процентно съдържание на стъргалки и висок левалуазки типологически коефициент в сравнение с този на типичната левалуазко-мустиерска култура, известна вече като Балкански вариант мустиерски двустраннообработени листовидни върхове, застъпени в района на Черно море. Тази култура е представена с различни типове двустраннообработени кремъчни върхове и острието - бифаси. Материалите спомагат да се реши въпроса за сложната къснопалеолитна култура в земите на Долния Дунав и правилно да се осветли проблема за произхода и формирането на човека.

Н.Джамбазов, Н.Сираков, П.Азарт

СТРАТИГРАФСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПАЛЕОЛИТА ПРИ УСТИЕТО НА Р.ОСЪМ

При статиграфските проучвания на палеолитното находище и профилите по двата бряга на р.Осъм (Мелница I и Мелница II, Кариерата, Лачева чешма, Германски път), бе установена синхронизацията на пластовете, които позволяват да се направи опит за реконструкция на климатическите условия (главно палеопочвите и литологическата характеристика на отложенията) при последователните етапи на отлагането на културните нива.

Направени са стратиграфски изследвания и на отложенията в близко съседство с терасите на р.Вит (при с.Долни Вит), където залягат находките, с по-добре запазени палеопочвени хоризонти. Досегашните резултати от геологическите и палеопедологическите изследвания не позволяват да се определят точните връзки с терасните наноси, при датирането на културните пластове към края на ранния Вюрм. Само в някои случаи, като например при Никополското палеолитно находище, тези форми оръдия, на пръв поглед имат особено характерни черти, които са едни от ръководните белези за изучаването на предмустиерската култура в Придунавска България.

Г.И.Георгиев, К.Кънчев

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С.ЧАВДАР, СОФИЙСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. продължиха разкопките на неолитното селище край с.Чавдар, Софийски окръг. Работено беше предимно в североизточния сектор на селището, където бяха разкопани V и VI строителни хоризонти. В централния сектор беше разкрит под на жилище с добре запазени останки от дървен гредоред, който фиксира наличието на VII строителен хоризонт, непроучен досега.

Открити бяха оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог, аналогични на оръдията от същите строителни хоризонти в централния сектор. От камък са изработени: брадви с овално сечение, мотики, тесли с калъпеста форма, длета, точила, хавани, чукала и др. Кремъчните оръдия, които съставят малък процент са: ножове, стъргалки и пластинки за сърпове от карановски тип. От кост и рог са правени игли, шила, длета, гладилки и лъжички, т.е. такива, които са характерни за старата неолитна култура в България.

В североизточния сектор бяха разкрити цялостно две и частично четири основи на жилища. Едно от цялостно разкритите жилища се отнася към V, а всички останали - към VI строителни хоризонти. Жилището от V хоризонт има правоъгълен план и е ориентирано север - юг. Размери: дълж.6,30 м и шир. 4,60 м. Жилището от VI строителен хоризонт е ориентирано североизток-югозапад. То има почти квадратна форма и размери: дълж. 7,60 м и шир. 7,50 м. И в двете жилища са проучени останки от пещите, хаваните, хромелите и останалите жилищни съоръжения и битов материал.

Подобно на керамиката от съответните хоризонти в централния сектор и тук най-често срещаните съдове са плитките и дълбоки паници и сферичните съдове с ниска или висока шия и прав ръб на устието. По-редки са съдовете тип"лале"и биконичните съдове. Типични за най-стария етап на неолита /Караново I - II/ са съдовете с ниско или по-високо кухо столче. Подобно на керамиката от по-горните строителни хоризонти глинените съдове могат да се разделят на три главни групи: а/обикновена (кухненска) керамика с груба повърхност, украсена с релефни, врязани, вдълбнати и набодени орнаменти и комбинации от тях; б/монохромна керамика, обикновено без орнаменти и по-рядко с плитки или по-дълбоки тесни или широки каненюри; повърхността на тази керамика е сивочерна или червена и в/рисувана керамика - монохромна и бихромна . Върху червената или кафява, по-рядко черна, полирана повърхност на съда са рисувани или "изведени" от основата с бяла, светла или тъмнокафява и по-рядко с виненочервена боя геометрични орнаменти. Често пъти орнаментите са рамкирани от бели точки - характерен белег на тукашната керамика. Открити бяха три фрагменти от глинени съдове с култово предназначение, върху стените на които са моделирани в релеф човешки изображения.

Намерена е долна част от глинена фигурка /VII хоризонт/. От V и VI хоризонт произхождат шест екземпляра от т.н. "култови масички" и една цяла "масичка".

Редки находки са: манисто от мидена черупка, копче от мрамор и част от пръстен от кост.

Откритите находки, които се отнасят към стария неолит (Караново I - II), са важен принос към изучаването на културата на населението в Пирдопско-Златишкото поле през това време.

М.Чохаджиев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В КВ."ЛЕНИН" НА ГР.ПЕРНИК

През 1976 г. продължиха спасителните разкопки на праисторическото селище в кв."Ленин" - Перник. Проучиха се части от стени на жилища, подове на пещи и намиращия се около тях инвентар. Подът на една пещ от II строителен хоризонт е подновяван три пъти.

Оръдията на труда са изработени от камък, кремък, кост и рог. Преобладават каменните оръдия (65,64%), от които най-многобройни са теслите (50%) количество.

Оръдията на труда от кост и рог са сравнително по-малобройни от каменните и не се отличават от откритите досега в селищата от това време.

От намерените фрагменти от глинени съдове се установи, че 74,44% от тях принадлежат на грубата, а 25,56% на фината керамика. Формите на грубата керамика не се отличават от известните досега, докато при фината правят впечатление биконичните съдове с конусовидно краче, снабдено с три вертикални жлеба. Около 5,28% от фината керамика е рисувана с бяла, червена или кафява боя от различни нюанси. Те съществуват съвместно във всички хоризонти, въпреки, че бялата е по-рядко срещана (около 30%).

Особен интерес предизвикват предметите, свързани с религиозните представи. Намериха се различни по големина, форма и украси "култови масички", зооморфни и антроморфни пластични изображения, предмети от кост и др. Върху горял под от II строителен хоризонт, заедно с две култови масички и глинени съдове се откри и много добре запазен глинен печат. Той има елипсовидна основа с много сложен врязан орнамент.

Направеното досега проучване дава основание да се предположи, че в него е застъпен силно развит южен вариант на културата със западнобългарска рисувана керамика. По близки паралели на изток се откриват в Караново, Казанлък, Чавдар, Челопеч и деветте неолитни селища в Софийското поле (най-вече Кремиковци и Слатина). На север точни аналогии се откриват с Деветашката пещера, Горна Бешовица, Баница и Градешница. На юг, по р.Струма, въпреки, че не са правени археологически разкопки, трябва да се споменат Прибой, Пчелинци, Ноевци, Мурсалево, Българчево, Струмско и др.

Установи се, че селището има почти правоъгълна форма с приблизителни размери 230 х 60 м. Засега само източният му край не е точно установен.

Ил.Ангелова

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ "РУЕЦ" ПРИ С.ОВЧАРОВО, ТОРГОВИЩКИ ОКРЪГ

През 1976 г. продължиха спасителните разкопки на неолитното селище "Руец". То е разположено върху висока тераса на левия бряг на р.Отеки дере.

Разкопан и частично проучен е I жилищен хоризонт. Той е силно разрушен от обработката на терена. Този хоризонт не е опожаряван. Цялостно и частично са установени плановете на 15 жилища. Единадесет от жилищата са ориентирани от североизток към югозапад, две са ориентирани изток-запад и две – от север към юг. Обикновено жилищата са с по едно помещение, в което е разположена пещ или огнище. Изключение правят жилище № 8, което е с две пещи и с две помещения и жилища № 14 и № 15, в които не се откриха следи от огнища. Пещите, ако се съди по по-добре запазените, са с правоъгълна форма. Обикновенно са строени вдясно от входа и то направо върху пода. Те са с размери: дължина от 1,10 м до 1,60 м и ширина от 0,90 м до 1,40 м. Всички жилища имат правоъгълна форма. Размери: дължина от 4 м. до 6,5 м. и ширина от 3 м до 5 м. Стените на жилищата са изградени от дървен плет измазан с примесена със слама глина. Характерно за конструкцията на всички жилища е наличието на една преградна стена, която е между входа и пещта. Жилищата са разположени в две редици. Те са успоредни едно на друго и се намират от двете страни на улица, която е дълга 20 м и широка от 1 до 2 м.

Намереният материал: оръдия на труда, керамика, накити и култови предмети са характерни за културата Караново II в Южна България, за културата Овчарово в Североизточна България и култура Цонево в Лонгоза.

П.Станев

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ ПРИ С.САМОВОДЕНЕ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

През 1976 година продължиха разкопките в III и IV сектор.

В сектор III е проучено жилище № 1. От четирите стени на жилището най-добре е запазена югозападната, която в южния си край има височина 0,80 м. Пещта се е намирала до югозападната стена на жилището. До северната част на пещта е разчистена ръчна мелница. Южно и западно от жилището са открити още три основи на пещи. В сектор III е разчистено хокерно погребение и боядисан с охра череп на дете. В сектор IV са установени части от основи на няколко жилища, принадлежащи на различни строителни хоризонти.

В сондаж-III$_6$ с дебелина на културните напластявания 4,30 м са установени шест строителни хоризонта, от които първите три се отнасят към старня а останалите към средния неолит. В сондаж III$_6$ е разкрито хокерно погребение от старния неолит. Установени са и подове на четири пещи, принадлежащи на четири различни строителни хоризонта и част от под на жилище от най-горния среднонеолитен хоризонт.

Разкопките на неолитното селище при с.Самоводене дадоха богат археологически материал: оръдия на труда от камък, кремък, кост и глина (60 тежести за стан са намерени в жилище № 1); глинени съдове и фрагменти, антропоморфни и зооморфни фигурки от глина и камък (в жилище № 1 е намерена каменна антропоморфна фигурка) и глинени култови масички.

Археологическите материали открити в неолитното селище Самоводене са синхронни на културите Караново I – III в Югоизточна България.

П.Станев

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНО СЕЛИЩЕ В ГР.ГОРНА ОРЯХОВИЦА

Селището се намира на висока тераса, на около 2 км от десния бряг на р.Янтра.

През 1976 година бяха проучени две неолитни ями, частично разрушени при подравняване на терена пред новопостроения супермаркет.

Яма № 1 се намира на 2 м. южно от югозападният ъгъл на супермаркета, а яма на 12 м. източно от централният вход на супермаркета. При прокопаване на канализация в двора на гимназия "Г.Измирлиев", през пролетта на 1976 год. бяха открити подови мазилки от наземни неолитни жилища.

Керамиката открита в неолитните ями е фрагментирана. Преобладаваща форма на съдовете е биконичната с удебелен навън ръб на устието и подчертан среден ръб. Врязаният орнамент върху стените на съдовете се състои от вертикални прави и коси линии, дъговидни линии и пояси от набоден орнамент. Голяма част от дръжките завършват в горния си край със сплеснат овален израстък.

Глинените съдове са подобни на тези от най-горния културен пласт в неолитното селище при с.Самоводене. В северната част на неолитното селище се откриха и фрагменти от глинени съдове принадлежащи на по-ранни периоди от неолита.

Археологическите материали открити в неолитното селище на територията на Горна Оряховица са синхронни на културите Караново II – III в Югоизточна България.

П.Станев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В м."КАЧИЦА" ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Праисторическото селище е разположено в западната индустриална част на град В.Търново.

През 1976 г. бяха проучени сектори VI и VIII.

В сектор VIII бе доразкопано неолитно жилище № 6.

В сектор VI е установено наличието на раннохалколитен и на неолитен пласт. Между двата културни пласта има значителен хиатус.

Археологическите материали от неолитния пласт, както по форма, така и по орнамент, са много близки с материалите от най-горния културен пласт на неолитното селище при с.Самоводене. Оръдията на труда и керамиката от горния ранохалколитен пласт са синхронни по време на култура Караново V-Марица в Югоизточна България.

М.Кънчев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ЗАПАДНО ОТ ГР.НОВА ЗАГОРА

Разкопките на къснонеолитното селище, западно от Нова Загора продължиха и през 1976 година.

Проучва се източната половина на селището на площ 900 кв.м. Достигнато бе на дълбочина 0,50 м и бе изчерпан I строителен хоризонт. На цялата площ се разчистиха останки от шест разрушени жилища, чийто размери не можаха да се установят поради това, че не беше изчерпан напълно културния пласт на I хоризонт. Откриха се основи на пещи, подови замазки от жилища, горяла стенна мазилка с отпечатъци на дървени колове и пръти.

Заслужава внимание откритата в кв.В-6 пещ, която е била подновявана на три пъти, което говори за продължително съществуване на жилището.

И в тази част на селището продължават да се срещат същите материали както и в западната. Керамиката е почти същата, като се изключи намаляването на съдовете с дръжки с цилиндричен и конусовиден израстък.

От направеният сондаж на изток се установи, че границите на селището са достигнали до десния бряг на р.Чатал азмак.

Б.Николов

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ПРИ С.БРЕНИЦА ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. продължиха разкопките на праисторическото селище при с.Бреница. Разкопана е площ от 225 кв.м която обхваща югозападната част на селището. Установен е културен пласт с дебелина 1,60 м. В него са разграничени четири жилищни нива, разположени едно над друго. Разкрити са очертанията и останките на седем жилища, които принадлежат на четирите строителни нива. Всички жилища са наземни, ориентирани по дължина от юг към север. Те се намират на разстояние 2 до 3 м. едно от друго и са разположени в редици от изток към запад. Между редиците има проходи с ширина от 3 до 4 м. В повече от жилищата бяха разчистени основи на пещи. Те имат кръгла форма с диаметър 1 м. Около пещите се намират хромелни камъни и хавани.

Намерени бяха оръдия на труда изработени от кремък, камък, кост и рог. Особено впечатление правят непробитите каменни брадви-чукове, а също така и лопатките и муфите за прикрепяне към тях на кремъчни и каменни сечива. Особени са три основни групи: съдове-хранилища, съдове за приготовляване на храната и хранене и глинени поставки за съдове. Съдовете-хранилища са украсени с врязани орнаменти. В първите две нива врязаната украса е под влияние на къснонеолитната традиция, която засега не е добре проучена. Освен с врязани орнаменти, съдовете в по-горните нива са украсени с релефни и рисувани с графит орнаменти. Поставките за съдове имат оригинална форма и врязана украса. Те са характерен белег за ранната фаза на халколита в Северозападна България.

В.Гергов

РАЗКОПКИ В М."ПИПРА" ПРИ С.ТЕЛИШ, ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. се проведоха спасителни археологически разкопки в м."Пипра" при с.Телиш, Плевенски окръг.

Селището е разположено на заравнена в горната си част височина с площ около 3дка. То се намира на 7,5 км източно от с.Телиш и 5 км югозападно от с.Девенци.

Средната дебелина на културните напластявания е 3,20 метра, от които най-горния хоризонт с дебелина 0,40 м, заедно с хумуса, се отнася към късната античност, а останалите 2,80 м към халколита.

Керамиката от най-долните хоризонти е характерна за ранния халколит. Същата намира точни паралели сред глинените съдове от Градешница, Бреница, Врачанско, Деветашката пещера и редица други селища от тази епоха в Северозападна България.

Материалите, датиращи от втората половина на халколита, са свързани с културната група Криводол-Салкуца и стратиграфски са разположени над тези от ранния халколит. Между ранния и късен халколит, няма изразен стратиграфски хиатус, с което обекта се явява единствен засега с вертикална стратиграфия, в ареала на културите Градешница и Криводол.

Точното датиране и проследяване прехода и връзката между ранния и късен халколит в това селище не можахме да осъществим поради сондажния характер на разкопките.

Н.Попов

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КРАЙ ГР.СМЯДОВО

През 1976 г. продължиха разкопките на селищната могила край Смядово. Проучен е II строителен хоризонт в западната половина на могилата на дълбочина 0,75 м. Допроучено бе жилище № 2. То е с размери: север-юг 12,20 м и ширина 5,80 м. Състояло се е от две помещения, северното от които е било дълго 7,40 м, а южното - 4,80 м. По-интересни находки са медното клинче, намерено близо до северозападния ъгъл на жилището и седемте плоски глинени тежести за стан (в югозападната част на жилището). Доразчистено бе и жилище № 3. Поради голямата му разрушеност (в района на жилището има четири ями от античната епоха) и тъй като източната му страна попада в стратиграфския профил на могилата, размерите му са само приблизително установени - север-юг около 11 м и изток-запад около 7 м. Сред находките заслужават внимание съдът-зърнохранилище, открит в северната част на жилището, плоският костен идол и биконичното съдче, намерени близо до източната страна и др. Съдчето има две вертикални дръжчици с елипсовидно сечение, започващи от слабо профилирания навън ръб на устието и завършващи при заоблената средна част.

В северозападната част на могилата на дълбочина 0,90 м е установен III строителен хоризонт. Както и в предишните хоризонти най-многобройни са кремъчните оръдия (почти 50% от всички находки). Оръдията от камък са сравнително малко, а броят на тия от кост е доста голям (около 25% от находките). Керамиката не се отличава типологически от тази във II хоризонт. По-голямата част от целите съдове са фини. Повечето от тях представляват различни варианти на биконичните съдове. Често се срещат паници със завит или удебелен навътре ръб на устието. Срещат се и съдове с долна конусовидна и горна цилиндрична част. Грубите съдове са украсени с различни видове релефни орнаменти. Повечето от тънкостенните съдове са рисувани с графит или бяла боя. Някои от тях са с пъпки или врязани дъги по заоблената средна част. Похлупаците са гъбовидни и куполовидни. Някои от куполовидните са рисувани отгоре с графит. Между находките особен интерес предизвикват мраморната паничка, фино изработената част от костена въдица, амулетите от кост. плоските костени идоли, схематично моделираната женска глинена фигурка,глинената мъжка фигурка и др.

За да се уточни броят на строителните хоризонти и дебелината на културния пласт в западната периферия на могилата е заложен стратиграфски сондаж. Досега в културния пласт с дебелина 3,90 м са разграничени седем строителни хоризонта. Дебелината на отделните хоризонти варира от 0,50 м до 0,75 м. От находките заслужава да се отбележат глиненото столче, двете части от медни игли, както и част от накит, изработен от черупка на средиземноморска мида Spondylus. Керамиката не показва съществени различия с тази от II и III хоризонт и считаме, че разкопаните досега седем строителни хоризонта следва да се датират към късния халколит - култура Коджадермен-Гумелница-Караново VI - 2-3 фаза.

М.Лазаров, Ив.Иванов

РАЗКОПКИ НА ВАРНЕНСКИЯ ХАЛКОЛИТЕН НЕКРОПОЛ И РАННОХАЛКОЛИТНИ ГРОБОВЕ ЗАПАДНО ОТ ВАРНА

Археологическите разкопки на Варненския халколитен некропол продължиха и през 1976 г. Проучена е площ от около 900 кв.м, на която се откриха 21 гроба. Така общият брой на гробовете достигна 81.

Новооткритите 21 гробове според положението на скелета и наличието му можем да разделим на три основни групи.

1. Символични гробове - пет. Съгласно направеното порано деление на символичните гробове по количеството, състав и начин на подреждане на инвентара три гроба се отнасят към т.н. "бедни" символични гробове. Другите два се отнасят към символичните гробове с части от човешки кости. При единия може със сигурност да се установи, че костите са били натрошени и поставени в гроба. Преди това трупът е бил оставен на друго място до пълното разлагане на ставните връзки, тъй като в гробната яма не се откриха нито кости с нарушени епифизи, нито нормално разположени едно до друга съседни кости. Не се касае и до вторично отварян гроб, тъй като инвентарът бе намерен запазен и подреден според ритуала.

2. Гробове със скелети в изпънато положение по гръб. От тази група със сигурност се установиха само три гроба, но повечето от разрушените девет скелета навярно се отнасят към тях. Не бяха забелязани съществени изменения в състава и подреждането на инвентара, както и отклонение от погребалния ритуал.

3. Гробове със скелети в свито положение /хокери/. От тази група бяха разкрити пет скелета, аналогични на намерените по-рано. Само при един от тях има нова разновидност в положението на скелета. При него положението е полуналясно със силно свити в тазобедрената и колянната става долни крайници и положени почти върху гърдите.

Сред находките, представляващи инвентар на гробовете, се откриха малко нови видове предмети. Трябва да се отбележи една разновидност на златните антропоморфни пластинки, медна игла с двойна спирала в тилната част и костен предмет с неясно предназначение. За пръв път в инвентара на гробовете се откриха и два плоски костни идола, разположени върху гърдите на скелет в свито положение.

През есента на 1976 г., при строежа на Нов Домостроителен комбинат западно от Варна, бяха разрушени два гроба. Направените около тях археологически разкопки доведоха до откриването на още един, много добре запазен гроб. В него се намери скелет на израстнал индивид, около 20 годишен, положен по гръб в изпънато положение. Около и върху скелета бяха намерени 1 012 предмета. Това са предимно мъниста от спондилус, денталиум, зелени минерални, обработени животински зъби, апликации от спондилус и 32 златни мъниста. От останалия инвентар трябва да посочим четири добре запазени глинени съда, две каменни брадви, каменна тесла, костена копачка, каменен прешлен, гривни от спондилус, медна гривна, меден пръстен и пр. Датирането на находките от тези гробове в първата половина на халколита - Караново V има много важно значение преди всичко за разположеният на 2,5 км източно Варненски халколитен некропол. Установиха се много факти, които свидетелствуват за генетическа връзка между гробовете и некропола. Тя се изразява в положението на скелета, ориентация, начин на подреждане на инвентара, а отчасти и в състава. Богатият инвентар свидетелства за разлагане на родовообщинните отношения още в началото на халколита.

Т.Г.Иванов

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С.РАДИНГРАД, РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. продължиха археологическите разкопки на селищната могила при с.Радинград, Разградски окръг.

Проучиха се жилищните нива на пласт "А" /хоризонт I, II"Б" и II/, отнасящи се към средата на халколита.

При разчистването на II хоризонт се очертаха плановете на 11 жилища. Почти всички с изключение на едно са ориентирани изток-запад. Те са с правоъгълна форма, двускатни и най-често с две помещения. Дължината им варира от 6 до 8 м, а ширината от 4 до 5 м. Групирани са в редици, между които се очертават проходи с широчина от 1,20 до 2 м. Лицевата страна на мазилката е боядисана главно с червен или винено-червен цвят, като понякога върху червен фон с винено-червена боя е нанесен негативен орнамент. Макар и по-рядко на червен фон се среща и бяла лентеста украса. За стопанското помещение на жилищата е характерно наличието на глинени пейки, хранилища, пещ, хромел и понякога тъкачен стан.

Втори "Б" хоризонт се явява съставна част от II хоризонт. Образуван е от локален пожар в западната част на селището. Разчистени са две жилища ориентирани изток-запад и север-юг с размери съответно: 7,50/4,50 и 8,50/5,50 м.

Жилищата от I хоризонт са също опожарени. Преди застрояването, силно наклонения терен е бил предварително терасиран, а югоизточната част е подравнявана с помощта на жълта глинеста пръст. Жилищата са застроявани по дължина на самите тераси. Ориентирани са север-юг, с правоъгълна форма, двускатни, най-често с три помещения. Размери: дължина от 9 до 15,50 м и ширина - 4,80/5 м. При някои от стените са издълбани предварително траншей, в които са набивани самите колове. Разчистените основи на 8 жилища са разположени в две редици, между които минава уличка с широчина 2,80 м. Тук значително по-често се срещат стопански ями. Подът има обикновено гредоред.

Доразчистиха се останките от жилище № 1 (III хоризонт). Данните получени при направените разрези ни позволяват да предположим, че се касае за двуетажна постройка, чийто приземен етаж е бил вкопан.

От укрепителната система е разчистена само западната част, при която се набелязват три строителни периода.

Оръдията на труда от пласт "А" не дават съществени различия при отделните хоризонти. Типологически те са сходни с тези от синхронните им селища в страната. Същото може да се твърди и за другите находки.

От некропола са проучени пет нови погребения, като скелетите са в хокерно положение, поставени на лявата страна с глава на изток. Погребалният дар се състои предимно от керамичен инвентар.

М.Кънчев

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С.СЪДИЕВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1976 година продължиха разкопките на селищната могила, северно от с.Съдиево.

Проучени са I и II хоризонти на площ от 1000 кв.м.

Върху цялата площ на I строителен хоризонт не се установиха планове на жилища. Хоризонтът е разрушен от риголване за лозе и изравняването на терена с машини. Дебелината на слоя е от 0,20 до 0,25 м. Слой от сивозеленикава глина го отделя от II строителен хоризонт.

На цялата проучвана площ се достигна на дълбочина 0,70 м - основата на II строителен хоризонт, изградена от сивобелезникава трамбована глина. В сектора се разчистиха плановете и част от плановете на шест жилища. Те са с правоъгълна до квадратна форма. По дебелината на горялата стенна мазилка и отпечатъците на колове и пръти се вижда, че са били доста стабилни. На цялата площ се намериха над 800 находки-оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог, голям брой цели и фрагментирани глинени съдове, идолна пластика, накитни предмети и др. Заслужава внимание намерената гривна от черупка на мида спондилус.

Най-добре запазено бе жилище № 12, което е с почти квадратна форма. То е опожарено, в резултат на което голяма част от жилищният инвентар е останал на място. Разчистиха се над 20 цели и фрагментирани глинени съдове, пещ с подковообразна форма, хромели и 34 тежести от тъкачен стан.

Р.Катинчаров, М.Кънчев

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА В ГР.НОВА ЗАГОРА

През 1976 г. завърши проучването на най-ранния строителен хоризонт /VIII/в източната половина на селищната могила в гр.Нова Загора. В този хоризонт ние не можахме да установим цялостни пластове на жилища. Проучени са основите на няколко пещи, които са доста разрушени. Откриха се малко оръдия на труда и оръжия, изработени от камък, кремък, кост и рог на елен. По-голямата част от кремъчния материал е силно фрагментиран. За разлика от по-горните строителни хоризонти, в VIII хоризонт се намериха характерните за културния комплекс Михалич фрагменти от глинени съдове, украсени с врязани геометрични орнаменти, инкрустирани с бяла материя, няколко фрагмента от съдове с шнурова украса и глинен модел на култова брадва.

Необходимо е да подчертаем, че този хоризонт е покрит на места с хумусен слой с дебелина около 0,30 м. Засега ние не можем да определим неговото хронологично място. При положение, че този слой се отнася към последната фаза от развитието на ранната бронзова епоха, то най-вероятно, той би бил синхронен по време на Троя III-IV, а можеби и на началото на Троя V.

Предстоящото проучване на западната половина на селищната могила ще внесе по-голяма яснота за по-правилното разрешаване на въпроса за периодизацията и хронологията на бронзовата епоха, не само в нашите земи, но и в Югоизточна Европа.

Р.Катинчаров, В.Мацанова

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С.ЮНАЦИТЕ, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През 1976 г. започнаха разкопките на селищната могила при с.Юнаците. Тя се намира на 2 км югозападно от селото и е разположена на по-високата дясна тераса на старото корито на р.Тополница. Местоположението, дебелината на културния пласт и намереният по време на разкопките през 1935 г. археологически материал, определиха избирането на тази могила за обект на дългогодишни системни археологически проучвания.

През 1976 г. започна почистването и освежаването на профилите в сондажния изкоп направен от В.Миков през 1935 г. Сред намерените археологически материали /оръдия на труда от камък, кост и рог на елен, цели и фрагментирани глинени съдове, глинени прешлени за вретено и тежести за тъкачен стан и др./ особено внимание заслужава една бронзова брадва с дупка в горния край. По форма и начин на изливане тази брадва е характерна на средната и началото на късната бронзова епоха. Такъв тип брадва се открива, за пръв път у нас по време на разкопки. Намирането ѝ в ненарушен строителен хоризонт /дълбочина 2,15 м/, в който се срещат фрагменти от остродънни глинени съдове, има голямо значение както за относителната, така и за абсолютната хронология на бронзовата епоха в Югоизточна България. В това отношение съществено значение имат и характерните за началото на бронзовата епоха глинен аскос и пресеченоконусовидна паница открити в долната част на културния пласт /дълбочина 4,73 м/ на тази епоха. Това обстоятелство свидетелствува, че в културния пласт от бронзовата епоха на селищната могила при с.Юнаците са застъпени със сигурност както ранния, така и средния период на бронзовата епоха.

М.Кънчев

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ДО С.АСЕНОВЕЦ, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

Разкопките на праисторическото селище, северно от с. Асеновец продължиха и през 1976 година.

Целта на разкопките бе да се установи точната стратиграфия на къснобронзовото селище, северно от с.Асеновец. Достигнато бе на дълбочина 1,10 м, в който се разграничиха два строителни хоризонта.

В I хоризонт се разчистиха основи на две пещи, които са силно разрушени.

Намерените глинени съдове имат най-разнообразни форми. Повечето от съдовете са снабдени с дръжки.

Украсата на съдовете е от релефни ръбчета, прекъснати с ямички, врязана и инкрустирана с бяла материа, резки и др. По цвят тя е сивочерна и лъскавочерна.

Богатият керамичен материал, открит в праисторическото селище до с.Асеновец има своите паралели с материалите от Разкопаница, Деветашката пещера, Юнаците, Пшеничево и др. селища от късната бронзова епоха.

Р.Катинчаров, А.Йоцова

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ДО С.БАЛЕЙ, ВИДИНСКИ ОКРЪГ

Спасителните разкопки на праисторическото селище до с.Балей, Видински окръг продължиха и през 1976 г. Работи се в югоизточната периферия на селището.

Завърши проучването на най-ранния /IV/ строителен хоризонт на дълбочина 1,50 м от повърхността. Той лежи върху дебел пласт от жълтеникава пръст, без археологически материали.

Разчистени са отделни големи или по-малки късове от горяла стенна мазилка, пепел и въглени. Открити са и отделни дупки от колове, но те не дават възможност да се установят точните планове на жилищата.

В IV строителен хоризонт броят на оръдията на труда е незначителен (хромелни камъни, чукалки, гладилки, кремъчни ножове и др.).

Най-голямо е количеството на глинените съдове, които имат различна форма и големина – дълбоки, дебелостенни съдове с две или четири езически дръжки, тънкостенни чаши с една дръжка и три симетрично разположени изпъкналости в средната част на тялото /букели/, дълбоки паници с по-силно или по-слабо завит навътре ръб на устието.

Нараства броят на съдовете със сферично тяло, високо гърло и профилиран и широк отгоре ръб на устието. Тази форма съдове се е появила за първи път през бронзовата епоха. Продължават да се срещат двойните съдове с профилиран навън ръб на устието и съдовете с двойни стени, по външната стена на които има кръгли отверстия.

Необходимо е да отбележим, че в този хоризонт чувствително намаляват украсените съдове. По-малък е и броят на човешките фигурки. В IV строителен хоризонт те са моделирани по-схематично и в повечето случаи са неорнаментирани.

Завърши проучването на повечето от боклучните ями, отнасящи се към различните строителни хоризонти. В тях се намериха оръдия на труда от камък и кремък, глинени съдове, култови модели на брадви и лодки и идоли, характерни за материалите от съответните хоризонти, към които се отнасят ямите.

Намерените в ямите фрагментирани съдове с черна полирана повърхност, някои от които са украсени с канелюри и щамповани S-овидни орнаменти показват, че в селището е имало по всяка вероятност културен пласт и от ранната желязна епоха. Някои от глинените съдове, които могат да се отнесат към ранната желязна епоха по форма и по композиция на орнамента имат добри общи черти със съдове от I и II строителни хоризонти. Това обстоятелство ни позволява да стигнем до заключението, че къснобронзовата култура в Северозападна България е послужила за основа на културата, развивала се в този район, през ранната желязна епоха.

Установената стратиграфия на културния пласт в селището при с.Балей има голямо значение не само за проучването на материалната и духовна култура, но и за по-точната периодизация и хронология на бронзовата епоха както на територията на Северозападна България, така и на Югозападна Румъния и Североизточна Югославия.

Тр.Филипов

ПРОУЧВАНЕ НА КЪСНОБРОНЗОВИЯ НЕКРОПОЛ ПРИ С.ОРСОЯ, МИХАЙЛОВГРАДСКИ ОКРЪГ

Къснобронзовият некропол при с.Орсоя, Михайловградски окръг е разположен на 3 км северно от селото на брега на р. Дунав, в блатистата местност "Пльоска".

С известно прекъсване разкопките на некропола продължиха от 1969 до 1976 г. Разкрити са 301 погребения с трупоизгаряне и 5 погребения с трупополагане, от по-късно време.

Всички погребения лежат на едно ниво в пясъчния слой на дълбочина от 0,80 до 3 м. Получената разлика в дълбочината се дължи на неравномерното натрупване на речните наслаги. В профила на изкопа са очертани четири последователни пласта, образувани от ситен речен пясък, алувиални льосови наслаги и хумус.

При поставянето на отделните погребения е спазван известен ред, при който погребалните урни са образували неправилни редици, ориентирани югоизток-северозапад. Поради честото прииждане и оттегляне на реката и размиването на фронливия бряг, много от урните са разместени, начупени и редът до голяма степен нарушен.

Трупоизгарянето е ставало извън гробните ями, вероятно на определено място в близост до некропола.

На няколко места се разкриха групови погребения, където в една гробна яма са поставени по няколко погребални урни, групирани около една по-голяма.

С много малки изключения погребалния дар е поставен вътре в урните, разположен в различно положение сред горените кости.

От открития материал най-голям е делът на керамиката, която в зависимост от формата и предназначението ѝ може да бъде разделена на следните групи:

Погребални урни-големи съдове, в които са поставени горените кости и погребалния дар. Те имат биконична, сферична и етажна форма. Работени са на ръка от непречистена глина и имат различен цвят. Повечето от тях са орнаментирани с разнообразна врязана украса, инкрустирана с бяла материя.

Похлупаци-разлати лилиевидни паници, с които са похлупени погребалните урни. Те са украсени.

Малки съдчета с различна форма, големина и украса, снабдени с една или две високи дръжки; двойни съдчета с форма на днешните солнички; модели на култови брадви, масички и столове; предмети със зооморфно и антропоморфно изображение. Тези находки са поставяни като погребални дарове.

Най-близки паралели тази керамика намира сред материалите от къснобронзовите некрополи в Румъния, Югославия, Унгария и у нас от некрополите при с.Остров, Врачанско, Арчар, Ново село и Връв, Видинско и от къснобронзовото селище при с.Балей, Видинско.

Като погребален дар са поставени и някои предмети изработени от кремък и метал (предимно кремъчни остриета, накити и украшения от мед и сребро).

В някои предмети и в отделните елементи на украсата се крие богата символика, свързана с ежедневния живот и религиозни обичаи и вярвания на погребаните в този некропол, който се отнася към XIV-XII в. пр.н.е.

Ат.Пейков

РАЗКОПКИ НА НЕБЕТТЕПЕ В ПЛОВДИВ

През 1976 г. продължиха разкопките на древнотракийското селище върху хълма Небеттепе. Проучена е площ от 500 кв.м с дебелина на културните наслаги 1 м. Откритите находки датират от ранната бронзова епоха до Възраждането. Те показват, че живота на това място в Трихълмието в Пловдив е протичал много интензивно в продължение на три хиляди години и около средата на късната бронзова епоха бил прекъснат за кратко време. Тъй като откритите през 1976 г. археологически материали повтарят формите и характера на находките от предишните две кампании, ще добавим само, че през време на тазгодишните разкопки бяха разкрити една не напълно запазена пещ от старата желязна епоха с кошеровидна форма за изпичане на керамика и южната порта на вътрешната крепост с част от калдаръма на уличното платно, водещо към долния град.

До този момент върху северното разклонение на Трихълмието (Небеттепе) са открити и трите комплекса, които характеризират съществуването на вътрешна крепост на един от най-древните тракийски градове от пределинистическата епоха, какъвто се явява Пловдив.

М.Кънчев

РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНА МОГИЛА ДО С.МАЛКА ДЕТЕЛИНА, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През м.юли 1976 г. се проведоха спасителни разкопки на надгробна могила 300 м северозападно от с.Малка детелина, Сливенски окръг.

На дълбочина 1,00 до 1,20 м се откриха шест погребения, извършени чрез трупополагане с посока изток-запад. Скелетите на погребаните са силно разложени от киселинните почви. По гробния инвентар погребенията могат да се отнесат към III-IV в.

На дълбочина 2,50 до 3,00 м се откриха други осем погребения, които са също чрез трупополагане. Мъртвите са поставени в свито положение /хокер/. Скелетите както и при първите погребения са силно разложени от киселинните почви. По гробния инвентар погребенията могат да се отнесат към края на бронзовата епоха.

К.Кънчев

ИЗДИРВАНЕ НА КРЕМЪЧНИ НАХОДИЩА В БЪЛГАРИЯ

През 1976 г. продължи издирването на кремъчни находища в Северна България и по-точно в Разградски, Търговишки, Русенски и В.Търновски окръг. В Разградски окръг бяха издирени 31 находища, които притежават кремък в огромно количеество и добро качество. Сред тях се открояват тези край гр.Разград, Кубрат и при селата Дряновец, Кривня, Недоклан, Тетово и др. Пак в този окръг, р вайона на с-Топчии и Каменово, се откриха няколко палеолитни находища.

По различен характер имат кремъчните находища в Търговишки окръг. Сред тях изпъкват скалните масиви от сиво-червен кремък при селата Осиково, Цар Асен и Люблен. Вероятно тези скални масиви достигат до гр.Бяла и с.Стърмен, Русенски окръг. Тези, както и другите кремъчни находища в Търговишки окръг се отличават с влошени качества поради голямото съдържание на различни примеси.

В Русенски окръг са регистрирани 25 находища на кремък. Значителна част от тях се намира по долното течение на р.Русенски Лом, където в пласт от чакъл и пясък с мощност от един до три метра, се срещат в обилно количество кремъчни конкреции. По-конкретно това са находища край селата Табачка, Кошов, Иваново и др. Сивочерни кремъчни жили се срещат във варовитите скали по долното течение на р.Янтра. Такива с находищата при селата Ценово, Белцов и Беляново.

Във В.Търновски окръг бяха издирени осем находища, които се намират при селата Раданово, Виноград, Лозен, Камен, Обединение, Иванча и Върбовка.

От всяко находище е взета определена доза кремък, който след известна обработка ще намери място в еталонната колекция. Последната ще бъде основа на различни анализи, които ще се извършат през близките години.

АНТИЧНОСТ

М.Чичикова, Д.Гергова

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКО СЕЛИЩЕ ПРИ С.ПШЕНИЧЕВО, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

Главна задача на разкопките през 1976 година беше продължаването на изследванията на жилищата от най-горния културен хоризонт на селището с цел да се добият повече данни за плана и устройството им, за планировката на селището и за характера на културата. Във връзка с това продължи работата в сектора, чието разкопаване започна през 1974 г. в югозападната част на селището. На дълбочина 0,40 м се появиха късове от обгоряла стенна мазилка при които личат следи от изгорели пръти, а при някои парчета едната страна има гладка повърхност. Открити са следи от голям брой наземни жилища, които са били съставени от правоъгълни помещения. Големият им брой свидетелствува, че тази част на селището, макар и разположена в периферията му, е била гъсто застроена. Жилищата принадлежат на различни хоризонти, помещенията се застъпват и не навсякъде могат да се очертаят ясно плановете им (напр.правоъгълно помещение със страни 2,50 м Х 3.50 м), или помещения с квадратен план със страна 4 м, разделено на две еднакви части от един ред дупки за колове. След вдигането на мазилката във всички квадрати бе изкопан пластът на дълбочина 0,60-0,80 м дълбочина, т.е. пласта, върху който лежи глинената мазилка от разрушените стени на жилищата. Това е нивото на най-горния или най-късния хоризонт на селището от Старожелязната епоха, който е запазен днес. Пластът е беден откъм находки. Освен един малък глинен прешлен, два фрагмента от каменни ръчни мелници и един малък кремъчен нож, всичко останало е фрагменти от глинени съдове.

Откритата през 1976 г. керамика произхожда само от един пласт, намиращ се под мазилката и нейната синхронност и принадлежност към един културен хоризонт е безспорна. При керамиката се разграничават ясно две групи. Първата включва фрагменти изработени сравнително грижливо, с добре изгладена или излъскана повърхност с тъмносив или черен цвят. По-голяма част от съдовете от тази група са носели украса от щемпелувани и врязани орнаменти или канелюри. Много разпространен мотив са кръгчетата свързани с тангенти и S-видните спирали срещащи се поотделно или в комбинация. Срещат се и букели украсени с врязани геометрични линии-ромбове и триъгълници често със защрихована вътрешност. Значителен е броят на псевдотунелестите дръжки и на отвесните изтеглени високо и встрани дръжки, които са прегънати при върха. Заедно с тази т.н. луксозна керамика в горния хоризонт на селището се намират фрагменти от по-груба, кухненска керамика. Украсата им се състои от пластични ленти разчленени с коси нарези, ямички или езичести израстъци. При устията често се среща пояс от коси насечки.

Керамиката от горния хоризонт на Пшеничево показва голямо сходство с керамиката от пласта Троя VII В 2 не само по отношение на декорацията, но и на формата на съдовете. Особено ясно това проличава при чашката намерена в ямата, с изтеглена встрани и прегъната горе дръжка. Близки аналогии на този тип съдове се намират и в Тасос и Вергина, където находките се датират малко по-късно от Троя VII В 2 и се отнасят към X-IX в. пр.н.е. Възможно е този хоризонт на тракийското селище при Пшеничево да се отнася към същото време.

Д.Аладжов, Д.Балабанян

РАЗКОПКИ В М."АСАРА" ПРИ ГР.МАРИЦА

През 1976 г. са възобновени разкопките край гр.Марица в крепостта отъждествявана с тракийската Констанция.

През 1976 г. е работено само 18 дена. Разчистена е 40 м от крепостната стена в Южния сектор, източно от кула

№ 3. Открито е едно жилище с глинена печка и три гърнета от IX в. Стените на жилището са градени от камъни и вторично използувани тухли и керемиди, споени с кал. Наблизо до същото са открити останки от полуземлянка със средновековна керамика на това ниво от IX-X в.

В северния сектор на крепостта е направен сондаж върху мястото на старотракийското селище, включено в крепостта. Намерени са няколко глинени съда от бронзовата епоха и голямо количество халщатска керамика.

В Южния сектор е открито едно погребение на дете, поставено в глинен питос от бронзовата епоха. Предполага се, че тук е бил некрополът на старотракийското селище, разположено в северния сектор.

Г.Тончева

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩЕ ОТ СТАРОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА КРАЙ ГРАД ДЪЛГОПОЛ

През 1976 г. се извършиха редовни разкопки на селището край с.Сава – сушилните, сондажни спасителни на селището в м.Пчелина край град Дългопол и сондажни – на селището край с.Сава и с.Цонево.

По време на разкопките на селището край с.Сава – сушилните се изчерпи културния пласт от ранната желязна епоха. В северния сектор на разкопките се попадна на южната стена на постройката, разкопана през 1970 г. от Д.Златарски.

По време на разкопките на селището в м."Пчелина" се разкопаха горните културни пластове. В тях в югоизточния край на сондажа се откри постройка – землянка, която според материалите, открити в нея: нож келтски тип, фибули от късножелязната епоха)Латен С), амфорни печати от Родос с името на епонима Паузаниас и фрагменти от импортирана чернофирнисова керамика би могла да се отнесе към IV век пр.н.е.

По време на разкопките на селището Сава II – Цонево се попадна на четири културни пласта: I.- от елинистическата епоха вероятно IV - III век пр.н.е, II - III - от ранно желязната епоха и IV от края на халколитната епоха.

Г.Тончева

РАЗКОПКИ КРАЙ С.БЕЛОГРАДЕЦ - НЕВША, ВАРНЕНСКИ ОКРЪГ

В землището на с.Невша, Варненски окръг през пролетта на 1976 г. е бил намерен при оран с трактор паметник с изображението на човешка фигура. На мястото на находката се извършиха сондажни разкопки. Установи се, че този паметник, който може да се отнесе към бронзовата епоха, е бил вторично употребен като материал в крепидата на тракийска могила.

Вл.Мирчев

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.ЛЮБЧА, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. е поставено началото на разкопаването на могилите в района на с.Любча. Разкопани са 5 могили в местността "Бърцето", датирани 7-6 век пр.н.е.

Могила № 1 - Кенотаф с диаметър 10 м. В могилния насип са намерени фрагмент от бронзова ладиевидна фибула и лък от бронзова двуспирална фибула с дължина 9 см.

Могила № 4 с диаметър 13,50 и 16,50 м, височина - 1 м. Върхът на могилата е обхванат от кръг от дялани правоъгълни камъни с неправилна форма. Диаметрите на кръга са 6,50 м и 4,10 м при денивелация съответно 0,33 м и 0,60 м. На места камъните липсват. В могилния насип са намерени фрагменти от керамични съдове с врязан орнамент. В центъра на могилата, в кръг от обли камъни, на нивото на околния терен са открити 4 урни, в една от които има обгорели и силно натрошени кости. Намерен е следния погребален инвентар: три спираловидни украшения от бронзова тел на дълбочина 30 см, железен връх на копие, силно окислен с дължина 20,8 см и ширина 33 мм, два телени пръстена от бронз и три ладиевидни фибули. До кръга от обли камъни в центъра на могилата има следи от огън. Могилата не е напълно разкопана. Кръгът от дяланите камъни лежи върху фундамент от необработени камъни. Кръгът не е демонтиран. Предстои неговото пренасяне в Смолян, където ще бъде експониран.

Могила № 5 с диаметър 8 м и височина - 1,15 м. Намерени са керамични фрагменти с триъгълен врязан орнамент. По-голям интерес представляват бронзовият кръговиден накит и 70 кехлибарени зърна, най-голямото от които е с диаметър 9 мм и множество дребни глинени мъниста с диаметър 1 мм. Бронзовият накит представлява кръг с 4 радиуса, които се пресичат по средата, където има умбо. Диаметърът на този кръг е 60 мм, а дебелината на радиалните рамена 3 мм.

Д.Гергова, И.Кулов

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИЯ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.КОЧАН, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Изследването на могилния некропол при с.Кочан продължи през 1976 г. с разкопките на две могили - № 3 и № 4.

Могила № 3 е с височина 0,55 м и диаметри 12 х 10 м. Горният пласт е от пръст, под който се разкри каменна могилка, натрупана от едри необработени камъни, с диам. 4,5 м. В насипа на могилата, в ЮЗ и ЮИ сектори бяха намерени струпвания от керамика. Извън каменната, могила, под земния насип, в западното ребро бе намерен съд от груба глина с пластичен орнамент, обърнат с отвора надолу, върху горяла пръст. На нивото на терена, под каменната могила бе открита елипсовидна площадка, оградена с два концентрични пояса от камъни, с д. 4,50 м. В източната половина е била изкопана конусовидна яма, пълна с черна пръст и камъни, а в западната част са положени кости на два индивида - два черепа и силно фрагментирани и разбъркани кости от крайници. Между черепите бе открит глинен култов предмет с полусферична форма и четири дупки.

Могила № 4 е с височина 1 м и диаметри 18,10 х 16 м. Най-горнията пласт на насипа е землен и изобилствува на керамика, особено в южната периферия. Могилата е изградена от големи камъни, подреждани в хоризонтални пластове. Разположението на намерените в нея 5 погребения показва, че натрупването на могилата е продължило дълго време. Най-късните погребения /дълб. 0,30 м/, 1 и 2 са разположени съответно в ЮИ и СЗ сектор. Скелетите са силно разрушени, положени върху площадки от добре подредени камъни. При първия скелет бе намерено железно ножче, при втория - къс двуостър железен меч и втулка от железно копие с следи от бронзово покритие. На дълб. 0,55 м се откриха покривните плочи на цистов гроб с д. 2,10 м, ориентиран И-З. В него се намериха няколко камъка пръст, и останки от силно фрагментирани човешки кости, разбъркани. Гроб № 4 е разположен непосредствено до цистовия, южно от него. Костите са силно фрагментирани и разбъркани. При черепа са намерени стъклени мъниста, на лакетната кост-бронзова пластинка с врязани розети. Гроб № 5 е разположен в СИ сектор и лежи върху чистата пръст. Покрит е с каменни плочи и ограден с камъни. Костите са събрани в северния край на гроба-черепа е поставен върху костите на крайниците. Между камъните бяха намерени бронзов пръстен със спирални дисковидни главички и бронзово копче, които са характерни за старожелязната епоха и не се срещат след VII в. пр.н.е. В центъра на могилата и в южната и половина са били извършвани ритуални изгаряния в специално оградени от камъни места. В южната периферия на могилата и на пространството извън нея се е развил малък култов център, за което свидетелствуват следите от каменни правоъгълници и кръгове със следи от горене в тях и фрагменти от похлупени съдове, както и разкритата част от голяма клада /сегмент с д.7 м/. В южната периферия пръстта е наситена с груба и сива тракийска керамика, глинени прешлени, ромбовидни култови глинени предмети. Тук бе намерена каменна фигурка на конче и 9 бронзови монети от Филип V и Македония под римска власт. Вероятно могилата е пример за превръщането на подобен паметник в хероон.

Материалите от могила 4 указват, че е била натрупана между VII и II в. пр.н.е., а могила № 3 може да се датира в III-II в.пр.н.е.

Цв.Дремсизова

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКАТА КРЕПОСТ "КУЛАТА" КЪРДЖАЛИЙСКИ ОКРЪГ

Крепостта се намира на 9 км североизточно от гр.Кърджали и на 2 км над с.Иванци. Разположена е върху конусообразно възвишение Исаклъ Тепеси, сега Кулата (наречена така построената на това място телевизионна кула). Възвишението има неправилна форма с площ 5 дк. Крепостен зид огражда височината от западната, северна и източна страна, а на юг стръмният скален склон е служил за естествена защита. Крепостния зид на няколко места е пресечен от шосето за кулата и от изкопи, свързани с нейната инсталация.

Направените четири сондажа на крепостната стена установиха, че тя е градена върху скалния терен. За лицевите части са употребени по-големи ломени камъни, наредени плътно един до друг, а вътрешността е блокаж от дребни камъни и пръст. Стената има дебелина 3,20 м. Входът, който, вероятно е бил на западната, най-достъпна страна, е бил разрушен при прокарване на шосето за кулата. Двата сондажа, направени в заградената площ, не дадоха резултат, тъй като културният пласт беше силно измит. Намерените късове от мазилка на жилища явно показват типа на обичайното жилище. Едно добре запазено огнище дава добра представа и за останалите.

В насипа се намериха находки, свързани с ежедневните нужди на населението: оръдия от камък и кремък /върхове от стрели, стъргалки, ножове, бойни топки/, прешлени за вретено и фрагменти от домашни съдове. Към последните принадлежат части от долиуми с щемпелувана и врязана украса, дебелостенни съдове с релефни ивици, късове с лъскава или матова черна повърхност с най-различни орнаменти.

Въз основа на примитивния градеж на стената и на находките крепостта се датира от ранножелязната епоха. Нейното проучване позволи да се получат нови данни, както за укрепителните съоръжения, така и за бита на местното тракийско население.

Ив.Панайотов, Б.Чапъров

ЕКСПЕДИЦИЯ "БЕСИКА 76". РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКАТА КРЕПОСТ "МОМИНО КАЛЕ" ПРИ с.СКОБЕЛЕВО,ПЛОВДИВСКИ ОКРЪГ

Целта на експедицията е проучването на материалната култура на траките в Родопите в Пловдивски, Смолянски и Пазарджишки окръзи. Разкопките на крепостта "Момино кале" са свързани с проблемите за тракийските крепости и крепостни системи в изследвания район. През първите два сезона /1974 и 1975 г./ бяха изяснени основните въпроси относно плана на крепостта, строителната техника и стратиграфията на паметника.

През м.юли 1976 г. проучванията продължиха в следните насоки: събиране на допълнителни данни за стратиграфията на обекта; типологическо обработване на керамиката; уточняване на трасето и градежа на североизточната стена и разширяване на района на проучване в близост до крепостта с цел откриване на некропола и открити селища.

През настоящата година работата продължи в четири сектора: А, В, Д. Бяха намерени 201 находки. Особен интерес представляват монетите /40 бр./, железните ножчета /32 бр./, прешлени за вретено /21 бр/, тежести за стан /15 бр/, фибули и части от фибули /8 бр./. Бяха открити още железни гривни, халки, гвоздеи, клинове, телове, косери, върхове за копия и стрели и др.

В непосредствена близост до крепостта, на 200 м североизточно, беше открита ниска полуразрушена надгробна могила, засегната от иманярски изкоп. Разкрити бяха два частично разрушени скелета. До единия бе намерен железен връх за копие, а до другия - две ладиевидни бронзови фибули.

Откритите досега общо 287 находки, както и наблюденията върху стратиграфията на паметника, показват, че животът на това място е възникнал през ранната желязна епоха /керамични фрагменти с канелюри, врязани линии и букели/. По-късно е била изградена и крепостна стена. Особено интензивен е бил животът през късната желязна епоха. През епохата на римското владичество на това място също е съществувало селище.

През следващия сезон е необходимо разкопките да продължат за доизясняване на трасето и градежа на южната стена и на частично запазения ранен пласт на селището. Особено внимание трябва да бъде отделено на некропола. Досегашните резултати показаха, че проучването на тракийската крепост и некропол при с.Скобелево е перспективно и е свързано с работата на Института по тракология по Национална научно-изследователска програма "Родопи".

Н.Гиздова, И.Панайотов

ЕКСПЕДИЦИЯ "БЕСИКА 76". РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩЕ В М."АЛКОВ КАМЪК" ПРИ С.КОСТАНДОВО, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Целта на експедицията е проучването на тракийската материална култура в Пазарджишки, Пловдивски и Смолянски окръзи.

Селището в н.Алков камък е известно от експедицията през 1974 г. Тогава беше намерена работена на ръка керамика с релефен и врязан орнамент, а също така каменни зидове без хоросанова спойка. През настоящия сезон беше необходимо да се уточни дали обектът представлява тракийско укрепено селище или повечето архитектурни останки се отнасят към по-късен период.

Разкопките през м.август 1976 г. се проведоха в три сектора - централен, западен и източен. Това беше необходимо, за да се изясни топографията на паметника и доколкото е възможно - стратиграфията на културните напластявания.

В Западния сектор бяха разкрити два зида. Вероятно от стопански помещения, като се има пред вид, че на същото място бяха намерени пет питоса. Непосредствено над материка се откри пласт с дебелина от 0,05 до 0,15 м., в който преобладаваше работена на ръка керамика с врязан и релефен орнамент.

В Централния сектор започна разкриването на пет зида с различна посока и дебелина. Градежът е от обработени камъни и кал. Преобладава римска строителна и битова керамика. В един от квадратите, който се намира до иманярски изкоп, беше намерено голямо количество работена на ръка керамика с релефна и врязана украса.

В Източния сектор се откри голямо количество тракийска и римска керамика, както и бронзова статуетка на Херакъл, 20 цели и фрагментирани мраморни оброчни плочки и др.

Разкопаната през този сезон площ е малка, за да може да бъде интерпретиран задоволително паметникът. Обективна пречка за това са и следните особености: теренът е с голяма денивелация, архитектурата е частично запазена и значителна част от обекта е разрушена от големи иманярски изкопи /бяха открити дори следи от взривяване/.

Получените данни показват, че на това място е съществувало тракийско селище от ранната желязна епоха. Горният културен пласт се отнася към римската епоха.

Обектът представлява голям интерес както с ранните тракийски, така и с по-късните материали, с което се включва в проблемите, разработвани от Института по тракология по Национална научноизследователска програма "Родопи".

Л.Огненова-Маринова, Ж.Чимбулева

РАЗКОПКИ В МЕСАМБРИЯ

През 1976 г. се проведоха разкопки и проучвания на четири обекта:I.Крепостната стена-западния сектор с портата, II.Подводни проучвания в южния залив при сегашното пристанище и източно от полуострова, III.Късноантичната баня IV. Проучване терена на новострояшата се търговска сграда.

Приносът на разкопките и проучванията в Несебър през 1976 г. за отделните периоди от съществуването на града в хронологически ред са следните:

1. Чрез откриването на каменните котви в северо-западния залив се установи, че тракийска Месамбрия е била пристанище още преди превръщането ѝ в полис от гръцки класически тип и то още от XII в.пр.н.е.
2. Новият фрагмент от западната куртина на Месамбрия, придобила облик на полис допринася за ситуирането на портата, свързваща града със сушата, докато фрагментите от куртината, открити под водата на 300 м. юго-източно от носа на полуострова уточнява територията на античния град. Допълнителна информация за местните скулптурни ателиета и тяхното творчество ни доставя новооткритата скулптура в естествени размери, вероятно на Тюхе(от елинистическия период).
3. Надгробният паметник с релеф и надпис от римския период ни доставя данни за този най-малко засвидетелствуван с паметници период.
4. В Несебър се откри шеста базилика, която се датира след IX в.
5. Установиха се преобразования на главната западна порта на града настъпили след XIV век.

М.Цанева

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНИЯ НЕКРОПОЛ НА АПОЛОНИЯ ПОНТИКА

И през тази година продължиха археологическите разкопки на некропола на Аполония Понтика, които се явяват продължение на започната през 1974 г. археологическа кампания. Некрополът се намира в новата част на града, квартал "Харманита".

Бяха разкрити 14 погребения, доста малко в сравнение с изминалите години. Намалял е и броят на погребалните съдове. И сега преобладават лекитите /9/, при които се срещат чернофирнисови, с псевдомеандър, чернофигурни, червенофигурни, с палмета, от местен произход. Следват киликси /4/, скифоси, канички с канелюри и украса "рибени люспи", теракоти, гърнета и др. И през този работен сезон на обекта бронза е за сметка на керамиката. Разкриха се само три фибули.

Намаляване броят на погребенията и на погребалния инвентар се дължи на обстоятелството, че тази година некропола излиза и свършва на уличното платно, което не позволява понататъшното извършване на археологически разкопки на това място. Новоразкопаната част на аполонийския некропол принадлежи към началото на V в.пр.н.е. и първото десетилетие на III в. пр.н.е.

Ясно е, че на това място некрополът е изчерпан. Останала е площ, на която могат да се разположат евентуално два квадрата, което ще се извърши през настоящия археологически сезон. След това проучванията ще се преместят по на юг, по посока на местността "Каваците", там, където се намира сега пясъчната кариера и където са намерени много съдове и няколко каменни гробници.

Е.Кесякова

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА ПРИ С.ЗЕЛЕНИКОВО ПЛОВДИВСКИ ОКРЪГ

Спасителните разкопки на тракийската надгробна могила при с.Зелениково, Пловдивски окръг са продължение на проучванията извършени през 1975 г. Задачата на проучванията през тази година бе да се доразкрие погребалното съоръжение и да се изясни погребалния ритуал.

Разкри се изцяло жертвената яма, която бе запълнена с речни камъни и отгоре оформяше каменна могилка с размери 8,70 х 9,20 м. Ямата има размери 4,60 х 6,30 х 2,80 м. и е оформена стъпаловидно. На дъното на ямата, освен костите на коня и една бронзова халка, открити през кампания 1975 се откриха и кости на друго дребно животно /костния материал непроучен/.

Южно от жертвената яма се откри погребение, извършено чрез трупополагане. По-голямата част от костите липсваха, очевидно те са разнесени при обработката на почвата. Погребалният инвентар се състои от амфори – 2 бр., глинена купа, железни фрагменти от въоръжението на покойния и предмети от погребален венец.

Погребението се датира края на IV в. пр.н.е.

Тракийското могилно погребение при с.Зелениково предизвиква интерес не с открития погребален инвентар, а с погребалния ритуал.

Г.Китов

ТРАКИЙСКА ГРОБНИЦА-МАВЗОЛЕЙ В "ЖАБА МОГИЛА" КРАЙ ГР.СТРЕЛЧА

Една от най-големите надгробни могили у нас – Жаба могила край Стрелча, е неделима част от ландшафта в околността на града. За да бъде тя запазена, проучването ѝ започна с техническо разузванате с помощта на разнообразна геофизична апаратура. След регистрирането на няколко аномалии в насипа бяха проверени причините за проявяването им посредством ръчни сондажи, ръчни и машинни сонди, с помощта на земекопна техника.

Най-значително достижение на разкопките през 1976 г. е откриването в периферията откъм югоизток на тракийска гробница мавзолей използвана през втората половина на V и първата половина на IV в.пр.н.е. Наблюденията позволяват да се установят два основни периода в използването й. Първият от тях е свързан с използването на съоръжението като мавзолей с две камери – правоъгълна със стъпаловидно покритие и кръгла кошеровидна. По размерите си кръглата камера е трета по големина в Тракия. Мавзолеят е снабден с грижливо оформена фасада с пластична орнаментация, което прави от него уникален засега паметник на тракийското изкуство.

Впоследствие – след последното погребение, в предгробничното пространство са поставени и засипани колесница – четириколка, два впрегнати в нея коня със сребърни украси по ремъците. трети ездитен кон и 9 големи глинени съда. Комплексът е засипан с почва, и големи добре обработени каменни блокове и кожух от средно големи речни камъни. Установено е, че могилата е била обявена за херойон.

с укр!)

Значението на резултатите от разкопките се състои преди всичко в това, че за пръв път в Тракия е намерено гробно съоръжение с богата и много добре изпълнена пластична декорация, документирани са категорични факти за използването му като мавзолей, открита е колесница-четириколка и са събрани множество други сведения, които могат да имат определено значение за изясняване погребалните обичаи на тракийската аристокрация.

В.Велков, А.Фол, А.Милчева, Л.Гетов, З.Гочева, Н.Танчева, Г.Лазов

РАЗКОПКИ В КАБИЛЕ

През 1976 г. продължиха разкопките на тракийския град Кабиле. Получени са следните по-важни резултати:

Базилика 1. – ръководител Александра Димитрова. Целта на разкопките и през тази година беше уточняването на строителните периоди и измененията в основния план на сградата. При разчистването на централния и страничните кораби на дълб. 1 – 1,20 м се попадна на система от пещи за изпичането на керамика. Новопридобитите данни показаха че базилика № 1 в Кабиле е била построена извън крепостните стени, върху разрушените останки на занаятчийски квартал.

Кабиле II, крепостни съоръжения при югозападната порта. Ръководители Златозара Гочева и Людмил Гетов. С оглед маркирането на крепостните стени на късноантичния град разкопките бяха насочени в две посоки – на изток и на северозапад от портата. В северозападна посока крепостната стена с една чупка е проследена на разстояние 9,50 м от портата. На 36,5 м от чупката се попадна на издадена навън правоъгълна кула. Североизточния ъгъл на кулата е силно разрушен. От кулата на североизток стената, която е силно разрушена, изменя посоката си. Проследена е на 11 м разстояние. От вътрешната страна на крепостната стена и портата се попадна на преплетени зидове от късноантични сгради, чийто план не е изяснен.

През средновековието на това място е имало некропол, от който бяха разчистени 36 погребения. Находките от най-горния пласт се отнасят към X-XIV в.

През 1976 г. продължиха проучванията и на тракоримския некропол, разположен на юг от града. Довършени бяха започнатите през 1975 г. разкопки на могила III и бе разкопана изцяло могила IV. В могила III бяха открити 34 гроба, от които три с трупоизгаряне. Те се датират с монети от средата на II до първата четвърт на III в. Останалите гробове са вторични, извършени чрез трупополагане, и се отнасят към първата половина на IV в.

В могила IV са открити три гроба с трупоизгаряне и едно с трупополагане. Датират се към първата четвърт на IV в. от н.е.

Кабиле II, източна страна на крепостната стена. Ръководител Нели Танчева-Василева. В този участък на късното разширение на античния град трябваше да се проследят западните и южните граници на късноантичната сграда, чието проучване започна в предишните кампании. Сградата е долепена до крепостната стена и има размери 65 х 40 м. Установени са няколко строителни периода между V-VII в. При разчистването на отделните помещения е разкрит разнообразен археологически материал от халщатската епоха до времето на Иван Александър.

През 1976 г. бяха направени сондажи за издирването на югоизточната крепостна стена на Кабиле I през римската и късноантичната епоха. Проучванията бяха направени от Гавраил Лазов.

Л.Николов

РАЗКОПКИ В НЕКРОПОЛА НА АВГУСТА ТРАЯНА

Разкопките са спасителни. Разкопана площ около 600^{2}м. Разчистени 212 погребения.

Разчистения участък представлява част от некропола на Августа Траяна, който се разпростира във всички посоки около крепостната стена. Новоразкопания сектор се намира на около 200 м южно от крепостната стена.

В разкопания през 1976 г. сектор за пръв път се откри възможност на широка площ да се проследи естественото отлагане на погребенията, да се установи хронологическите граници на некропола, както и приблизителната вътрешна хронология, а така също да се получи представа за погребенията на различни социални категории.

Макар и без данни за сигурна последователност, може да се твърди, че този сектор от некропола е използван непрекъснато от II до V /респективно VI в./.

По отношение на ритуала бяха констатирани три вида погребения: погребения чрез изгаряне, погребения без определена ориентация и погребения извършени по християнски обичай. Погребения чрез изгаряне се регистрират за пръв път в некропола на Августа Траяна.

Езическите погребения са с различна ориентация. Преобладават изток-запад и юг-север. Те се включват в рамките на II и III в. и са с най-богат гробен инвентар.

Християнските погребения са ориентирани запад-изток. Болшинството от тях са с опънати край трупа ръце.

Интерес представлява един колективен гроб, който представлява неправилна яма с размери около 4 на 10 м. В него се намериха около 60 скелета с различна ориентация и един върху друг. Според д-р Чолаков от Института по морфология, който обработва антропологичния материал от некропола скелетите принадлежат на индивиди от двата пола и с различни възрасти. От деца до възрастни. На ръцете на някои скелети бяха открити бронзови гривни. Това дава основание да се мисли, че в гроба са погребани хора, покосени от епидемия. Между скелетите бяха намерени десетина бронзови монети от края на IV в. Те датират и самия гроб.

Гробните съоръжения са от най-различен тип: погребения в урна, гробове, изкопани в терена без трайно покритие, гробове покрити с тегули, правоъгълни гробници, иззидани с тухли и покрити с каменни плочи, гробници с полуцилиндрично тухлено покритие. Сред тях изпъква и една гробница с куполно покритие. Тя представлява квадратна стая със страна около 2 м и височина 2 м. Иззидана е с тухли и бял хоросан. Намирала се е изцяло под терена. На западната си страна има засводен отвор, през който са внасяни труповете на мъртавците. Вътрешната стена на гробницата е измазана с червен водоустойчив хоросан, по който бяха открити схематични рисунки на птици и човешки фигури, издраскани с острие върху мократа още мазилка. На пет места са издраскани и текстове в които бяха разчетени мъжкото име Диофанес и женското Сабина. Куполът на гробницата лежи върху осмоъгълник, получен чрез пандантиви в ъглите на гробницата.

В куполната гробница бяха намерени 9 скелета с главите на юг - мъжки, женски и детски. Гробният инвентар беше сравнително беден. - 5 глинени лампи, четири глинени съдинки и два стъклени балсамарии. Открити бяха и 5 бронзови монети от II и III в.

Куполната гробница е построена върху по-стара правоъгълна гробница, в която бяха открити два скелета с ориентация юг-север, чифт златни обеци, стъклени балсамарии, стъклена чашка и 2 бронзови монети, едната от които от Нерва и остатъци от тоалетно сандъче. Това е най-ранно датираното погребение в некропола.

Независимо от солидните гробници общо взето погребенията са бедни. Нито едно от тях не може да се сравнява с богатите подмогилни погребения от същото време. Открити са 3 чифта златни обеци, един масивен сребърен пръстен с гема, четири огърлици от стъклени мониста, в една от които има и три малки стъклени медалиона с отпечатани бюстове на жена. Прави впечатление липсата на бронзови съдове. Открити са само две бронзови котлета. Преобладават глинените и стъклените съдове. Голямо е количеството на стъклените съдове, което кара да се допуска тяхното местно производство. Между глинените съдове заслужава да се отбележи едно малкс бюстче на юноша, което наподобява известните бронзови съдове - бюстове. Глинен бюст подобен на нашия е открит случайно при Бутово.

В пръстта над гробовете непрекъснато се намираха фрагменти от глинени съдове. Количеството им е голямо. Срещат се фрагменти от амфори, стомни, паници и други съдове. Вероятно тези съдове са натрошавани върху гробовете във връзка с ритуала.

Хр.Джамбов, М.Матеев

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНИЯ ФОРУМЕН КОПЛЕКС НА ФИЛИПОПОЛ

През 1976 г. продължиха спасителните разкопки на форумния комплекс южно и източно от сградата на Централна поща - Пловдив.

Първият сектор бе този около източния вход на форума. Разкри се устройството на самия вход, от който бе запазен напълно каменния праг. Той се състои от обработен сиенитов блок, скосен по цялата дължина и с дупки за монтиране на двукрила врата. Има размери дълж. 3,05 м шир.1,20 м. и вис. 0,58 м. Той лежи изцяло върху други подобен праг, който е от по-ранния строеж на форума. Зиданият тухлен канал минава под прага и е оформен с преливник. Разкритията пред входа дават основание да се предположи, че той е имал богата архитектурна украса, с мраморен портал, колони и фронтон.

Вторият сектор бе югоизточният ъгъл на колонадата, обграждаща арeята. Тук стилобатът на аркадата от римския период е разрушен напълно. Разширихме изкопите на 10 м дължина на запад и в дълбочина и бе разкрита значителна част от стилобата на колонадата от по-ранния период на застройката. Тук строителният материал е само от пясъчник. Откритията в двата сектора потвърдиха и допълниха концепцията за етапите на изграждане форумния комплекс.

Л.Ботушарова

РАЗКОПКИ ПО ЮГОИЗТОЧНИТЕ СКЛОНОВЕ НА ДЖАМБАЗТЕПЕ /ЮЖЕН ВХОД/ В ПЛОВДИВ

През 1976 г. се установиха два нови сектора на кавеята на сградата с театроподобен план /"булевтерион"/. Разкриха се горните амфитеатрални редове мраморни седалки.Амфитеатралните редове на "първия" западен сектор имат гръцки надписи. Буквите са врязани по горната повърхност на седалките и се разпростират по протежението на целите амфитеатрални редове. Надписите дават имената на филипополските фили: Кендризийска и Артемизиада.

Л.Ботушарова

РАЗКОПКИ ПРИ СТРОЕЖА НА НОВАТА СГРАДА НА ПЛОВДИВСКИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ МУЗЕЙ

При изкопните работи за строеж на Пловдивския археологически музей се попадна на останки от Филипопол, за чието проучване се заложиха спасителни разкопки. В площ от 1 декар се разкриха останките от неизвестен досега декуманус в планировката на ниския град заедно със застройките около него, и сектор от крепостна стена. Градежите са добре запазени и изясняват промените, настъпили в плана на сградите около декумануса през периода IIв.-IVв. Крепостната стена бележи трасето на крепостта на Филипопол от Vв. Получените резултати са принос към планировката, градоустройството и топографията на Филипопол.

Я.Младенова

РИМСКА ВИЛА ПРИ ИВАЙЛОВГРАД

През 1976 г.продължиха допълнителните сондажни проучвания на главната сграда, започнати през 1975 г. с цел да се разрешат някои въпроси и осветлят някои моменти в историята на изграждането ѝ. Проучванията от миналата година показаха, че помещения № 8, 10 и 14 са имали в първоначалния план по-малки размери, а при II строителен период са били разширени, че под мозайката в помещение № 13 има по-ранна мозайка, под тази в североизточната част на перистила – по-ранен тухлен под, а под мозайката в западния перистил – две по-ранни настилки от дребни камъчета и че със сегашния под на хипокауст № 15 е повдигнато първоначалното подово ниво.

През 1976 г. беше открито дълго търсената част от канала за чиста вода, който е пълнел имплувиума, която е пресичала западния перистил. Това водоснабдяване имплувиумът е получил при II строителен период. Водата е идела от запад, където и днес има извор. При поставянето на глинените тръби през помещение № 13 е била разрушена мозайката и затова над нея е направена втора, а в перистила на мястото на разрушената мозайка сложили каменни плочи. Чучурът, от който е изтичала водата, се е намирал в средата на западната страна на имплувиума.

Унищожената мозайка в източния перистил даде възможност за сондаж, с който се попадна на тухлен канал. Намира се в самия югоизточен ъгъл на имплувиума, има голям наклон навън, извива на север и преминава през цялата източна страна на перистила, пред североизточния му ъгъл тръгва на изток, излиза вън от източната стена на перистила, отново прави завой и се връща на юг. Каналът е направен с построяването на сградата и е служил да отвежда водата вън от нея. При II строителен период, когато имплувиумът е станал по-дълбок и се е пълнел не само с дъждовна, а и с течаща вода, каналът е започнал да служи за преливник. Бил е затворен и е престанал да функционира при III строителен период.

Под преливника в южния край на източния перистил се попадна на каменен канал, който принадлежи към строежите, които са съществували тук пред построяването на вилата. Затворен е с източната стена на перистила.

При разкопаването на вилата хипокаусът под коридор № 9 се оказа с напълно запазена суспенсура. Едва тази година, за да проучим устройството му, проникнахме в него, като извадихме средната редица бипедални тухли.

На хипокауст № 16 беше проучен долният под. Разкри се неизвестна част от канал № 4, който минава през южния префурниум № 16. Стана ясно, че двата префурниума № 16 са по-късна добавка към първоначалния план на сградите.

През 1976 г. започна изграждането на отменения поради вилата язовир по-нагоре в долината. При започване на работа с машините се попадна на сграда и канали. Тъй като те се намират в терена, върху който ще легне насипът на язовирната стена, се наложиха спасителни закопки. Разкриха се 64,10 м от канал от каменни корита, страните на които са надзидани с два реда половинки тухли и само започна разкопаването на някаква сграда с много дебели стени.

Л.Русева-Слокоска

РАЗКОПКИ НА ПАУТАЛИЯ

През 1976 г. продължи археологическото проучване на Градската крепостна стена на Пауталия. Редовните археологически разкопки бяха проведени в пет сектора по северната крепостна стена, в зависимост от свободните терени.

Поставени задачи: Разкриване на нови сектори от куртината на северната крепостна стена- установяване на разстоянията между две поредни кули, доизясняване на източната ниша сев.3, изясняване на съоръженията северно от сев.крепостна стена.

В резултат на проведените разкопки бе установено следното:

Сектор сев.3^1 - Разкрита 25 м от куртината на стената с правоъгълна кула, в известната техника opus implectum. Правоъгълната кула е долепена на фуга към куртината, градена от сполии. Установено е разстояние между кулите сев.3 - сев.3^1 от 56.70 м. Документирано е голямо разрушение от разкрити турски канали.

Сектор сев.3 - На 4.80 м източно от източната ниша, аналогично на западната се разкриха три стъпала, част от двураменна стълба водеща към площадката на кулата. Между стъпалата и куртината се откри пилон на фуга, върху уширението на крепостната стена.

Сектор сев.4^1 - Западно от сектор сев.4 бе разкрита частично издаваща се навън и конструктивно свързана с куртината правоъгълна кула. Разкрит е североизточният ъгъл, външното лице оформено с цокъл от два реда рустицирани гранитни блокове, скрепени с железни скоби. Новоразкритата е четвъртата правоъгълна кула по градската крепостна стена и третата поредна по северната.

Сектор сев.7 - Частично разкопана и документирана северозападната кръгла ъглова кула /на ъгъла между улиците "В.Коларов" и "Ст.Димитров"/. Документирано е част от вътрешното лице на кулата и входа оформени с тухли.

Находките са главно фрагменти керамика. Най-ранните - халщат, сивочерна на колело и тракийска на ръка, са регистрирани при сектор сев. 3^1. Преобладава известната римска керамика II -IV в. Новите разкопки потвърждават предварителната датировка на градската крепостна стена II в. с ремонти след готските нашествия.

Сектор сев. 7^1 - Разкрити бяха калдаръми и зидове от османски период. Работата продължена от средновековци.

Проведените археологически проучвания са съвместна дейност на АИМ - БАН и ОИМ Кюстендил. В разкопките взеха участие Л.Стайкова, П.Алякова и С.Иванов, уредници ОИМ.

К.Григорова.

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНА СГРАДА В СЕРДИКА

При прокарване на канал-колектор идващ от Народния театър "Ив.Вазов" по ул."Левски" към пл.Славейков в непосредствена близост с пресечката с ул."Гурко" се откри зид от голяма антична сграда exta muros.Тесния дълбок изкоп на колектора 2.70/3.30 не дава възможност да се разшири работата. Запазен е ъгъл на сграда. Градена е от ломени камъни на хоросан. Над субструкциите личи стъпка изградена от тухли /7 реда/ с ширина 1.23 м. Субструкцията е градена на хоросан с жълт цвят, а суперструкцията е с бял хоросан. Дължината на зида по западната стена е 3.70 м. Източното лице на стената е градено от едри квадри. Разкрити са три каменни блокове с размери: 1.10 x 0.50 м. От север стената е градена в редове тухли на хоросан. Запазен е под на помещение изграден от водоустойчив пласт хоросан с голям примес на едросчукана тухла с дебелина 0.24 м и размери 2.00/1.63 м. Сградата се е развивала в западна, източна и южна посока и сега попада под платното на улицата и под сградите на старата община на ул."Гурко" и на Министерство на транспорта.

Откритата съвсем малка част от старината не може да ни даде никакви данни за нейния план, предназначение и датировка.

По искане на Музея старината бе запазена, зарита и при следващото строителство ще бъде проучена допълнително.

Н.Гиздова, Б.Колева

ТРАКИЙСКИ НЕКРОПОЛ В "БЕЛЬОВСКАТА КОРИЯ" ПРИ С. КАЛУГЕРОВО, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Некрополът се намира на 3 км. югозападно от с.Калугерово, в местността Бельовската кория. Състои се от 4 могили.

Разкопките трябваше да установят кога е възникнал и до кога е използуван некрополът. Какъв е неговият характер и на кое селище е принадлежал той.

През този сезон е разкопана само една от могилите, която е означена условно като могила № 3. Тя е висока 0.80 м с диаметри 12/14 м.

Могилата бе натрупана от пръст. По профила на реброто личеше, че могилния насип не е еднороден. Периферията на могилата бе оградена с ломени камъни, във вид на каменен пръстен - крепида.

В могилата и извън нея бяха открити 3 погребения.

Гроб 1 се откри на дълбочина 0.40 м. в центъра и западната половина на могилата. Погребението бе извършено

чрез трупоизгаряне на самото място, в огнище с размера 3.50/2.50 м. Гробният инвентар се състои от глинени съдове, железен нож и 1 римска монета от Елагабал /218-222/.

Гроб 2. Откри се северозападно от могила № 3. И това погребение е извършено чрез изгаряне в огнище на самото място. Инвентарът му беше групиран на няколко места в огнището. Състои се от глинени съдове от типа на тракийската и римска керамика, бронзова торква, бронзова тока, глинена еднофитилна лампа и една римска монета от Костантин Велики /306-337/.

Гроб 3. Откри се в периферията на северозападният сектор на могила № 3. Погребението бе извършено чрез трупополагане в гробна яма дълбока 0.20 м, ориентирано североизток-югозапад, с глава на дясно, с ръце отстрани на тялото. Върху скелета бяха намерени 2 римски монети - от Марк Аврелий /160-180/. От ляво на главата бе открита глинена чашка с 2 дръжки.

Откритият гробен инвентар и в трите погребения, намира паралели с инвентара на некрополи от Хасковско, Толбухинско, Варненско, Старозагорско, датирани с монети от тракоримската епоха.

Останалите 5 погребения се намериха в южната половина на могила № 3. Всички те са извършени чрез трупополагане на индивида направо на естествения терен, ориентирани запад-изток. На някои от индивидите ръцете са спуснати край бедрата-признак на езически обичай на погребване, а на други - с ръце скръстени на корема или отрязани крайници от глезена на долу - признак на християнски обичай на погребване. Гробен инвентар не се откри.

Имайки предвид гробният инвентар и начина на погребване трябва да заключим, че некрополът е бил използуван в периода на римското владичество. Това се потвърждава от намерените монети, керамика и християнски погребения.

Откритите гробове можем по-точно да поставим в границите от втората половина на II в. /гроб 1/ до средата на IV в. Установи се още, че некрополът е принадлежал на селище, чиито останки се откриха западно от него.

Разкопките на некропола ще продължат и през настоящата година до цялостното му проучване.

В.Любенова

РАЗКОПКИ НА РИМСКА ВИЛА В С.ЧЕРВЕНА МОГИЛА ПЕРНИШКИ ОКРЪГ

През 1976 г. бяха започнати разкопки на римската вила, регистрирана в западния край на с.Червена могила във връзка с предстоящо строителство. Беше разкопана северозападната част на вилата - едно помещение от север и пет - от запад с обща дължина 55 м. Помещенията са разположени около голям вътрешен двор /югозападният ъгъл- неразкрит/. Зидовете са с дебелина 0,65-0,70 м и са изградени от ломени камъни, споени в основата с кал, а в суперструкция - с бял и розов хоросан. Откъм запад са разчистени девет контрафорса. Употребени са и два вида тухли, а в покрива - тегули и имбрици. В едно помещение е запазена частично подова настилка от широки тухли.

На 30 м западно от вилата бе разкопана самостоятелна постройка с размери 16 х 9,5 м, в която са обособени от юг две малки и от север едно голямо помещение. Тази постройка е изградена, както вилата но с по-тънки стени. Запазена е в голямото помещение грубо изработена от плочест камък база. Вероятно постройката е била хореум на вилата.

Находките са малко, керамиката - от римската епоха, една монета от началото на IV в.

Я.Младенова, Й.Атанасова, Г.Александров, Г.Кабакчиева, Л.Пашански

РАЗКОПКИ В РАЦИАРИЯ

През 1976 г. започнаха редовните археологически проучвания на римския и късноантичен град Рациария, важен център на Дунавския лимес. Те бяха предшествувани от подготвителни работи - изграждане на археологическа база, аерозаснемане на терена и полагане на квадратна мрежа.

Разкопките се съсредоточиха в един сектор в мест.Калето, където се предполага, че е достигнал градът в неговото най-западно разширение след избирането му за главен град на провинция Крайбрежна Дакия. Едновременно се осъществяваха двете задачи, залегнали в програмата - проучване на крепостната система и на градоустройството.

Разкрита беше западната крепостна стена на протежение 27 м. Стената е в много лошо състояние. Оцеляла е само субструкцията, широка 2,70 м, изградена от ломен камък с бял хоросан. Върху тази субструкция, след някакво разрушаване, е издигната тясна стена с ширина 0,90 до 1,00 м, като по този начин от двете страни е останал неравен банкет, широк от 0,20 м до 0,50 м. В южния край на разкрития сектор тази нова суперструкция е запазила ширината на субструкцията, а в северния край от вътрешната страна на тясната стена се явяват два пиластъра, широки 0,90 м, които говорят за оформяне на стената с арки. Новата суперструкция е запазена на височина до 0,20 м, като само в южния край височината й достига до 1,30 м. Външното и вътрешно лице са изградени със средни по размер блокчета, с измазани фуги с бял хоросан, нарядко с примес от счукани едро тухли. На няколко места от вътрешната страна на субструкцията има закърпвания с едри блокове. В даден момент се е наложило първоначалната крепостна стена да бъде дублирана от вътрешната страна с нова стена, широка 1,30 м, запазена на височина до 0,40 м над банкета на първоначалната стена. Тя е изградена от ломен камък и бял хоросан. Разкрита е частично.

Непосредствено до крепостната стена се разкриха части от масивна сграда с хипокауст, изградена с бял хоросан, която е съществувала преди издигането на стената. Над нея бяха установени още три строителни нива, представени със сгради на кал, като първото е използувало нивото на сградата с хоросан.

Разкри се богат, макар и фрагментиран керамичен материал, битови предмети и др. В керамиката преобладава късноантичната - кафява, сива, глазира. В по-големите дълбочини се среща в ограничено количество римска керамика, а в горните пластове се явява и гребенчата. Монетите са предимно от IV в., и то повече от последната му четвърт, има известно количество монети от V в., липсват от III в., откриха се единични екземпляри от I и II в.

Т.Иванов, В.Найденова, А.Балканска, Т.Ковачева, П.Вълев, Вл.Карамишев.

РАЗКОПКИ НА ФОРУМА НА ЕСКУС

Разкопките се проведоха от 16 юни до 24 август 1976 г. от АИМ на БАН /София/ и ОИМ-Плевен, като се финансираха изцяло от ОИМ-Плевен. Работи се в североизточния край на форумния комплекс, източно от храма на северната къса страна на форума. Бяха постигнати следните по-важни резултати:

1. Установи се, че форумният храм навлиза навътре в ареата на градския площад и по този начин отнема от площта ѝ. Беше разкрита южната част на източния двор на храма, постлана с каменни плочи, поправяни няколко пъти.

2. Стилобатът на източната колонада на форума е дъл. 85 м. Следователно ареата има правоъгълен план, ориентиран север-юг /с отклонение от 24°45' към изток/, с размери 60 х 85 м или обща площ от 5100 кв.м, в която влиза южната част на храмовия участък.

3. На изток от храма се простира голямо правоъгълно помещение, което допира до друго помещение, което излиза навън в северна посока. В насипа са паднали части от варовикови колони и архитектурни части. Северният край на форумния комплекс трябва да се очаква още по-на север и чак тогава минава улица с посока изток-запад /декуманус/, която ограничава площада.

4. На изток от източния двор на храма се простират две редици от помещения /в разкритите квадрати през 1976 г./. Те се намират на север от източната колонада на форума. В едно от помещенията с хоросанен под по-късно били изградени каменни пилони, които лежат върху пода.

Откриха се множество римски бронзови монети, няколко ранновизантийски и една византийска корубеста монета /от XI в./, костени игли за коса, накитни предмети, архитектурни части /капител, касети от тавана, корниз и др./ от храма на форума и др. Заслужават особено внимание един бронзов крак от статуя вероятно на римски император в по-голям ръст от естествения, една костена пластинка /фрагментирана/ с изображение на писател-трагик, седнал под една йонийска колонада, със свитък в лявата ръка и глава-маска на жена, поставена върху подставка пред него, една двурога желязна вилица с костена дръжка, украсена с вдълбнати пръстенчета, костен пул за табла, бронзов кръст-енколпион от V-VI в., един мраморен шестстенен жертвеник с посвещение на латински език на Юпитер Оптимус Максимус /II в. на н.е./.

Разкопките през 1977 г. ще продължат в същия сектор до неговото разкриване и изясняване.

М.Чичикова, Ал.Димитрова-Милчева, В.Божилова

РАЗКОПКИ В НОВЕ-БЪЛГАРСКА ЕКСПЕДИЦИЯ

През 1976 г. продължиха разкопките на търговския комплекс в кв.Х на Нове и кв.XVII и XVIII за издирване на източната страна на форума.

Търговски и жилищен комплекс в квартал Х на Нове. Цел на проучването беше по-нататъшното разкриване на културните напластявания и разграничаването на отделните строителни периоди. Продължи разчистването на отделните помещения, при което се попадна на сложна мрежа от зидове, документиращи непрекъснатия интензивен живот на това място. Особено богата информация за живота на обитателите, за тяхната материална и духовна култура през III-IV в. се получи от помещение 6 разположено западно от магазините. То има размери 11 х 9,30 м като в северна посока се стеснява трапецовидно. Зидовете са запазени на височина 0,50 м, а на места и по-високо. Градежът е от ломени камъни с жълт хоросан. Зидовете от юг и изток са стъпили на по-ранни основи. След разрушаването на сградата, основите ѝ са били използувани за легло на канал. Цялото помещение е деформирано от по-късни преграждания. В резултат на това от югоизточния му ъгъл се оформя помещение с размери 7,20 х 2,40 м. От градежа е запазен само един ред камъни на бял хоросан. В пространството затворено между описаните зидове се попадна на дебел пласт цветна мазилка, събрана от стените на помещение 6. Грамадни късове в помпеанско червено, бяло и зелено, сложно профилирани корнизи говорят за богатата украса на стените. Тук се попадна още на хубави находки от местни имитации на италийски лампи на известните грънчари Фортис, Стробили, Сексти, Атимети, на една рядка костена апликация с изображение на къпещата се Венера, съдове от фина глина и тънки стени с червен цвят, фрагменти от амфори.

Едновременно с проучването на помещение 6 продължиха и разчистванията на сграда II и на две от търговските помещения, където се попадна на зидовете на по-ранни постройки. Между многобройните находки, намерени тук, заслужава да се спомене една купа от тера сигилата с релефна украса, произхождаща от южногалските ателиета, фрагменти от гладка сигилата и др. Беше окончателно разчистена една керамична пещ за битова керамика.

По време на разкопките бяха открити общо 50 тухли с печати на I Итайлийски легион и 29 монети отнасящи се към III-IV в. от н.е.

През 1976 г. бяха направени сондажи за издирването на източната страна на форума. Открити са основи на зидове, голямо количество керамика, една варовикова ара с латински надпис, тера сигилата и др. И през тази година ще продължат разкопките и проучванията на тези квартали.

Доизясни се и планът на Базиликата № 1 в квартал XII. Тя е трикорабна, едноапсидна с неразчленен притвор. Средният кораб е бил оформен с две редици от четири самостоятелни основи с правоъгълен план върху който са се издигали зидани стълбове, чието напречно сечение е било квадратно. Базиликата

е една от най-ранните открити в Нове и може да се датира от втората половина на IV в.

Ст.Парницки-Пуделко /Познан/

РАЗКОПКИ В НОВЕ

Археологически изследвания в Нове на полската експедиция от Университета "Адам Мицкевич" в Познан, бяха проведена по западната страна на форума, където през 1974 год. бе открит комплекс от сгради. Общо се проведоха изследвания на площ приблизително 900 кв.м. В комплекса се откриха нови помещения с хипокауст и басейн. Много добре е запазен префурниумът на хипокауста и части от хипокауста, които продължават под колонадата на късния портик, открит пред фасадата на сградите през 1974 г. В комплекса от сгради край западната граница на Форума се разграничиха няколко строителни периода. И тус се повтори картината, известна ни от други проучвани сектори в Нове за няколкократни разрушавания и възстановявания. Много важно откритие през отчетната кампания представя откриването на трикорабна базилика с три апсиди, обърнати на изток. Ширината на базиликата е 24,80 м, като дължината ѝ още не е определена, но е по-голяма от 38 м. При сондажите, направени в западната част на базиликата по надлъжната ѝ ос за да се установи дължината ѝ, бе открита вторично използувана голяма мраморна плоча с латински надпис. Стените на базиликата в откритата част са запазени на височина приблизително 1 м над основите. При базиликата се разграничават два строителни периоди. По-ранната базилика, в която се включва средната апсида вероятно е от края на IV или началото на V в. Големите размери на базиликата, местоположението ѝ до форума и богатата мраморна украса, от която се откриват отделни фрагменти дават основание да се предположи, че това е била епископската базилика на Нове.

При разкопките през 1976 г. в Нове бяхо открити много архитектурни детайли, около 200 тухли, керемиди с печати, няколко десетки монети, голямо количество фрагменти от глинени и стъклени съдове, фрагменти от релеф, два надписа, гема и др. Всичко това предлага нови данни за изследване културата и историята на Нове в древността.

Клаус Вахтел /Берлин/

РАЗКОПКИ В ЯТРУС

На конференцията през 1976 в Смолян между другото бяха определени следните задачи за разкопки:

1. Проучване на принципията на кастела.
2. Проучване на селищния период "Д" /6 в./
3. Консервиране на разкритите архитектурни останки

По тези 3 точки през 1976 има напредък.

Разкопките, които обикновено се провеждат всеки две години, бяха продължени само в малък периметър. Под ръководството на Г.фон Бюлов от 1.VII. до 15.VIII. се работи на една пло от около 200 кв.м върху принципията, където още през 1975 г. беше проучено средновековното поселище и бяха проведени няколко сондажи в късноантичните селищни пластове. Целта беше проучването на най-късния селищен период на кастела /Д, 6 в./. С това трябваше същевременно да се създаде възможността да се продължи проучването през 1977 г. на принципията от 4-5 в.

Като резултат Г.фон Бюлов можа да потвърди съществуването на 2 фази на селищния период "Д" и да им припише останките от 3 строежа, чиито стени са били изградени или от каменен цокъл с издигнати върху него стени от кирпичи или с дървено-глинени конструкции.

Някои признаци дават основание за датиране на първата фаза преди Юстиниан, а втората по времето на този император, към което време би трябвало да се отнесе също и голямата сграда обект XXI с кръглата камена основа в юго-западния ъгъл.

С приключването на проучванията на селищния период Д над принципията се създадоха предпоставки за проучване на тази сграда, чиято източна фасада, както и източните краища на северните и южни стени са отдавна известни, докато при западната фасада се очертава една разположена в средата ѝ абсида.

Д.Станчев

РАЗКОПКИ НА КАСТЕЛА СЕКСАГИНТА ПРИСТА

Във връзка с прокарване трасе на улица се откриха части от крепостна стена и зидове на сгради.

Разкрити и проучени бяха североизточната ъглова кула на крепостта, запазената на 45 м дължина северна крепостна стена и останки от зидове на две сгради.

Североизточна ъглова кула - размери: външни 8,95х9,11х7,06 Вътрешни размери: 3,82х4,00х4,02х3,76. Външното лице на стените на кулата е изградено от добре оформени каменни блокове. Във вътрешното пространство на кулата са открити фрагментирана паница с релефна украса, част от сива на цвят чаша, чаша от т.нар."дакийски"тип, част от урна, фрагменти от железен шлем, връх на копие.

Северна крепостна стена - широчината ѝ е между 2,75 и 3,45 м. От външната си страна е запазена в някои участъци до 1,70 м височина, а от вътрешната до 0,70-0,80 м. Лицето на стената са изградени от добре изгладени каменни блокчета, споени с бял хоросан, примесен с дребен чакъл. От вътрешната страна на стената, от нейната субструкция е образуван банкет с ширина 1,40 м. Напречно на вътрешната лицева част на стената, стъпващи върху банкета, са изградени три зидчета. Лицата на последните и вътрешното лице на стената са облицовани с добре оформени блокчета с размери 20х30х30 см, споени с червен хоросан. При отнемане на пластовете земя от вътрешната страна на стената се откриха две монети, едната от Проб

/277-282/, другата от Лициний /307-323/. Начинът на градеж и намерените предмети, дават основание североизточната ъглова кула и северната крепостна стена да се датират от III-IV век.

Сграда № 1   Сградата има правоъгълна форма. Ориентирана е с дългите си стени в посока изток-запад. Общата й дължина е 40 м. Ширината й не може да се установи, тъй като северната стена на сградата е разрушена.

Сградата се състои от две отделения - северно и южно. Всяко отделение е разделено по на четири помещения.

Останките на стените на сградата са запазени на височина 0,70-0,80 м. Дебелината им е 0,70 м. Изградени са от средни и дребни по големина камъни, споени с бял хоросан, примесен с дребен чакъл. При разчистването на сградата се откриха фрагменти от глинени съдове, принадлежащи към късната античност. Върху пода на помещение № 2 на северното отделение се намери монета от Юстин II /565-578/.

Сграда № 2 Останките й се откриха южно от северната крепостна стена. Има правоъгълна форма, с дългите си страни ориентирана в посока изток-запад. От сградата са разкрити части от две помещения. От източното е запазена само част от южната стена с дължина 14,20 м и стената разделяща сградата на две помещения. Последната е запазена на дължина 6,40 м. От своя страна източното помещение е разделено на две части - северно и южно. Зидът който ги разделя е запазен на дължина 5 м. Изграден е от полуобработени камъни, споени с кал.

От западното помещение е разкрита част от южната му стена с дължина 7,20 м. Стената е изградена от полуобработени камъни, споени с бял хоросан, примесен с чакъл. Стената е дебела 0,70 м и е запазена на височина 0,70 м. Върху пода на западното помещение се откриха фрагменти от глинени съдове от късната античност.

Проследявайки културните наслоявания се установи, че най-горния пласт с дебелина до 1,20 м е характерен с останки от турската епоха. Следващият с дебелина до 1,20 м пласт е наситен с предмети от късната античност. Последният, най-долният се характеризира с материали от ранната римска епоха по нашите земи.

П.Доневски

РАЗКОПКИ В ДУРОСТОРУМ

1. ОБЕКТ "РИМСКА БАНЯ"

През настоящата година бяха проучени изцяло или частично 26 помещения от жилищния комплекс към банята. Четири от тях, разположени в източната част на постройката са снабдени с хипокауст, а в южната част са разположени изглежда стопанските помещения, в които бяха открити вкопани четири долиума. Подовете им са направени по два начина - замазани с розов хоросан или са настлани с тухли. Стените с малки изключения са градени с дребни полуобработени камъни на спойка от бял хоросан. Някои от входовете на помещенията са допълнително запушвани с тухлен или каменен градеж. Формата на помещенията е четириъгълна. През северните помещения преминават два водопровода-глинен и оловен. Беше разкрита и част от канализационната мрежа, състояща се от каменни канали с правоъгълно сечение. Стените на много от помещенията са измазани с бяла варова замазка в няколко пласта.

По време на разкопките бе намерен богат и разнообразен археологически материал-бронзови, медни и сребърни монети от II-IV в, керамика II-X в. глинени лампички със и без фирмен знак, костени и бронзови игли за коса и шев, мраморна пластика и др.

Въз основа на него можем да датираме сградата в рамките на II-VI в.

2. ОБЕКТ "КРЕПОСТНА СТЕНА" НА УЛ."31 ПОЛК"

Разкопките имаха предимно сондажен характер, целящи изясняването на хронологическия диапазон на функциониране на стената, респективно строителните периоди на съоръжението и нейната извивка на северозапад, там където беше отчасти разкопана голяма външна кула. Под нейната източна и западна стена бяха открити зидове от по-ранна кула със същите размери, чийто градеж е еднакъв с този на крепостната стена. Уточнена беше дебелината на нейните стени - 2 м. Същевременно от вътрешната страна на извивката на куртината беше открито правоъгълно помещение с вътрешни размери 6 х 3 м и ширина на стената 1,40 м.

За сега е трудно да се даде точна периодизация и интерпретация поради непълнота в проучванията. Несъмнени са няколко неща или така изглеждат на този етап: извивката на крепостната стена в северозападна посока не е предизвикана от съображения свързани с терена, пилоните са правени тогава, когато първоначалната стена в този си участък е изгубила своето предназначение и са може би синхронни на нейното надзиждане в по-късна епоха; в момента е неясно предназначеието на четириъгълното помещение от вътрешната стена на крепостния зид, може би кула?) ; логично е да предположим, че голямото помещение, разположено от външната и отчасти от вътрешната страна на стената има някаква функционална връзка с нея, тъй като се наблюдава еднаквост в градежите.

3. СГРАДА НА УЛ."СЕРЕС"

През м.октомври-ноември при спасителни разкопки за блок, северно и западно от ул."Серес" бе разкрита сграда. Тя е ориентирана СЗ–ЮИ. Помещенията са с неправилна четириъгълна форма. Стените са градени от дребни необработени камъни на спойка от бял хоросан. В източния край на изкопа бе разкрито помещение с хипокауст. В западната част бе разчистена улица, широка около 6 м, настлана с фрагменти от керемиди. Западно от нея бе открит североизточния ъгъл на помещение, принадлежащо на друга сграда. Улицата представлява продължение в северозападна посока на тази, която бе разкрита по време на разкопките през 1975 г.

Археологическия материал е характерен за периода II-VI в.

Т.Иванов

РАЗКОПКИ В АБРИТУС

Разкопките бяха съсредоточени върху западната половина на правоъгълната кула № 19 на южната крепостна стена на Абритус и върху някои части на южната, западната и северната крепостна стена във връзка с предстоящата консервация.

В кула № 19 беше открит търсеният западен пилон /2.10 х 1.5 м/, изграден в смесена зидария. Запазен е първият каменен пояс, броен отдолу нагоре, вис. 1,30 м, изграден от четири хоризонтални реда от каменни блокове, свързани с хоросан, примесен с късчета от жълти и червени тухли. Следва пояс от няколко реда тухли. На място бяха запазени отделни тухли от първия ред тухли, обаче в пръстта около пилона се намериха тухли от пилона /27 х 27 х 4,5 см, 28 х 28 х 4 см, 29 х 29 х 5 см и др./. По аналогия на източния пилон в правоъгълната кула № 23 на Абритус трябва да се приеме, че поясът е съдържал четири реда тухли.

Абритус бил силно разрушен и след това възстановен. Подовото ниво се повишило с 0.60 м. Новият под бил постлан с камъни, запазени покрай северната стена на кулата. Тогава била зазидана източната потерна на кула № 19. Останала да функционира само западната потерна, понеже през нея се влизало в съседното новопостроено правоъгълно помещение между кула № 19 и кула № 20 и между куртината на крепостната стена и една новоизградена успоредна на нея каменна стена, която не е протехизма.

Крепостната стена на Абритус била окончателно разрушена в края на VI в. на н.е.

Беше установено, че кула № 19 била покрита с дървен четирискатен покрив и с плоски и извити керемиди. Същата констатация беше направена и в другите кули на Абритус. В кула № 23 се откри голямо количество от масивни и големи глинени амфори с щемпелуван печат във форма на кръст /вдлъбнат/ и с гръцки надпис, разположен върху рамената, който в български превод гласи така: "Богородице, помагай на това дело" Амфората се отнася към последните дни от живота в Абритус и следователно може да се датира в последната четвърт на VI в. Амфори със същия печат са открити при подводни проучвания при "Лазурен бряг" до Варна /публикувани от Г. Тончева/. Същият тип амфори, но без печат, е известен от Абритус, Марцианопол, Дионисопол и др. Амфорите с печата – кръст са несъмнено вносни, но засега не е установен техният производителен център.

Т.Иванов, М.Цочев

РАЗКОПКИ НА АГОРАТА НА НИКОПОЛИС АД ИСТРУМ

Разкопките бяха съсредоточени върху главната улица с посока север-юг /кардо максимус/ и агората, която заема източната по-голяма част на площадния комплекс. Най-важният резултат е установяването на точния план и размери на агората под открито небе. По-рано се смяташе, че тя е правоъгълна /42 x 55 м/ и заобиколена само от трите страни с йонийска колонада /без източната страна – мнение на арх.С.Бобчев/. Обаче последните разкопки показаха, че агората е почти квадратна /40.90 x 42 м/ и с колонада на четирите страни. Тя била послана с правоъгълни варовикови плочи, някои от които се намериха на място. Бяха цялостно разкрити основите и стилобатите на колонадите. По три стъпала /включително стилобата/ се слизало на агората. Големите варовикови плочи на стъпалата са свързани помежду си чрез железни П – образни скоби, поставени в легла и запоени с олово.

По своя план и устройство агората на Никополис ад Иструм много прилича на агорите на градовете в Мала Азия от елинистическата и римската епоха /например Ефес – агората при пристанището, Смирна и др./

На източната страна на агората има осем магазина и един вестибюл между тях, през който се отивало на градския площад. Магазините имали отвори за врати само откъм агората, а откъм кардо максимус техните външни стени били плътни. Същото устройство имат магазините около агората на редица съвременни градове, като например агората на римския Филипопол.

Трябва да се предположи с голяма сигурност, че южната страна на агората била заета също от магазини и между тях южният вход. Дори на място е запазен каменният праг от вътрешната страна на магазините /магазинът непосредствено на запад от входа/. Това ще стане напълно ясно през кампанията 1977 г.

В светлината на новите разкопки агората със заобикалящите я колонади има правоъгълен план с размери 67.40 /изток-запад/ и 79.75 м /север-юг/. Построяването на площадния комплекс е започнало още при Траян и особено при Хадриан. Най-ранната засега варовикова подставка с гръцки надпис за бронзова статуя е в чест на имп.Хадриан /117-138 г./. Изграждането е ставало през един продължителен период. Върху агората се издигали множество подставки с надписи за бронзови статуи на римски императори /Хадриан, Марк Аврелий, Луции Вер, Септимий Север, Юлия Домна, Каракала, Север Александър, Гордиян III и др./, на управители на провинция Тракия, на първи архонти на града и заслужили лица към града.

С течение на времето агората заедно с целия град била разрушена и възстановявана. Целта на разкопките е да се доловят тези неизвестни моменти в историята на римския и ранновизантийския град до неговото разрушаване от аварите в края на VI в.

Л.Огненова-Маринова, В.Божилова, Г.Александров

РАЗКОПКИ В МОНТАНА

Разкопките в района на светилището на Диана и Аполон, в подножието на "Калето" на Михайловград, преустановени в продължение на 5 години в очакване да се освободи терена за тяхното разгъване, продължиха през отчетната година.

Работи се върху третата тераса източно от трикорабната едноапсидна базилика, открита при събарянето на бараките , върху една площ 30 х.10 м. Установи се че апсидата на базиликата е вписана в правоъгълника на субструкцията, която стъпва върху стената изградена със сполии от каменния архив на светилището. Разкопките в района на светилището по-точно в триъгълника образуват между улицата "Ив.Макавеев" и алеята за калето откъм източната страна ще приключат тази пролет и обекта ще може да се експонира.

Г.Александров

РАЗКОПКИ В ТЕРИТОРИЯТА НА МОНТАНА

1. Първи обект – Античия вила № 2, на 6 км североизточно от Михайловград. През 1976 г. при продължаване на разкопките бе разкрит трети хореум на 600 кв.м площ. Характерното за този трети хореум в тази вила е, че той има отпред по цялата си дължина навес, подпрян на стълбове.

След разрушаването на този хореум, зидовете му са били използувани за опора на стопанска сграда. След нейното разрушаване, като последен трети етап, е изградена по-малка сграда от едно помещение. Изглежда че субструкциите им са били паянтови, а за покрив – използувани керемидите на хореума.

2. Втори обект – Античия вила № 3, в местността "Латина", на 5 км югозападно от Михайловград и на 2 км от бившето с.Живовци. Тя е третата антична вила в района на Михайловград. Жилищната сграда на собственика е с правоъгълна форма. В нея има екседра, включена в общата правоъгълна форма на сградата, а не отвън, като на другите сгради от Вила № 1 и Вила № 2, които са с апсидални форма.

Във втората сграда се камериха фрагменти от тегули, като тези от баня № 3 на вила № 2, фрагменти от мраморна украса, инструменти, украшения и монети. Дворът на вилата е ограден от сградите и със зид с голя порта.

На 40 м от оградния зид е открита масивна гробница. Слиза се по стъпала в помещение, което има полуцилиндричен тухлен покрив, а отвън цялата гробница е обвита с кожух от каменна зидария. Вътре има правоъгълна гробница с полуцилиндричен покрив и друга във формата на ниша.

В.Антонова, Г.Атанасов

РАЗКОПКИ ПРИ С.ПЕТ МОГИЛИ, ОКР.ШУМЕНСКИ

При провеждане на спасителните разкопки в с.Пет могили се установи наличието на керамичен комплекс в близост до крупно късноантично селище.

На пространство от 50 кв. м се намират 5 пещи за битова керамика. След частичното им разкопаване стана ясно, че те са добре запазени, били са вкопани в околния терен, имали са кошеровидна форма и са двукамерни. Скарите са изработени от глина, имат почти правилна кръгла форма и твърде големи диаметри за този тип скари /1,86 до 1,96 м/. При това скарите на по-ранните пещи са по-големи.

Керамиката е извънредно изобилна. Преобладава фината битова. Срещат се паници, амфори, гърнета и чаши.

В.Гергов

РАЗКОПКИ НА "ГРАДИЩЕТО" В М.КАЙЛЪКА ПРИ ГР.ПЛЕВЕН

През 1976 г. археологическите разкопки на Градището в м.Кайлъка при гр.Плевен имаха за цел по-нататъшното разкриване на северната крепостна стена и частично проучване на терена южно от базиликата за изясняване стратиграфията и границите на халколитното селище.

Проучванията на северната крепостна стена се налагаше поради консервацията и частичната реставрация на същата от

НИПК. Разкопките се ограничиха в разкриване на зида в ширина и на дълбочина. Същият беше разкрит на един участък от 112 метра.

Северната крепостна стена на късноантичната крепост в тази част е сравнително добре запазена-максимална височина 4 метра и дебелина 1,85 м. Основите лежат върху скала и самата стена прави няколко извивки следвайки конфигурацията на терена. Стената е градена от местен варовик. Лицевата зидария е оформена от сравнително добре одялани камъни, а пълнежа-от ломени камъни, обилно споени с хоросан. Тазгодишните разкопки позволиха да се изяснят хоризонталния план на крепостната стена, състояща се от две бойни кули и 752 линейни метра крепостна стена.

Проучванията на терена южно от базиликата се ограничиха в разкопките в четири квадрата с обща площ сто м^2. Задачата на същите е установяване на точна стратиграфия и датировка на халколитното селище. Стратиграфията на халколитното селище е силно нарушена от късноатичното и средновековно селище.

От халколитното селище бяха установени два жилищни хоризонта с обща дебелина 65 см, отнасящи се към ранния халколит - култура Градешница горните хоризонти на Бреница.

Т.Ковачева

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНА ВИЛА КРАЙ ГР.ПЛЕВЕН

През 1976 г. продължи доизясняването плана на сградите от стопанския комплекс на антична вила в района на ТПС "Вит" - 9 км югоизточно от Плевен.

В резултат бе разкопана и проучена площ от 450 м^2. По-главни резултати:

1. Обект "Южна сграда". Същата бе разкопана в източна, южна и западна посока. Установи се, че това е сграда с правоъгълен план, ориентирана по надлъжната си ос север-юг. Тя бе проследена на дълж.24,85 м /без да е завършено проучването й в южна посока/ при шир.около 5 м.

На дължина 10,20 м от сев.зап. й ъгъл се очертава помещение, открито към изток - навес, за което подсказват разкритите пилони от източната й страна.

След това помещение в южна посока следват още три помещения, с размери съответно 4,35 х 3,10 м, 2,40 - 2,80 х 3,10 м и третото е разкрито при макс.дължина 3,80 м.

Градежът е от ломен камък при калова спойка. Надлъжните зидове от изток и запад са с шир.0,80 м, а междинните с шир. 1,00; 0,85; 0,30 м.

Намирането на остатъци от жълта хоросанова спойка само на определени места показва, че в живота на сградата има и друг, по-късен строителен период. През него, помещението, което определяме като навес, заедно със следващото го затворено помещение са включени в рамките на едно ново помещение, което от север е оградено от северния зид на навеса с продължение от още 4,45 м в изт.посока. От юг то е оградено от южния зид на пом.№ 1 с продължение в изт.посока и от изток е изграден нов зид. В същият заедно с продълженията е използван жълтеникав хоросан. За съжаление от тях е останала само подложката. Сградата е била покрита с тегули с вертикален перваз и имбрици. Тя е загинала в резултат на опожаряване.

2. Северна сграда. Тя бе проучвана в западна и отчасти в югозападна посока. Установи се само едно помещение в югозападния й край, което има размери: 2,50 х 3,50, при дебелина на зидовете 0,75 м /северен/ и 0,55 м /източен/. От запад зидът е почти разрушен, а от юг липсва.

Намереният керамичен материал и единични находки и през тазгодишната кампания показват, че разкритият комплекс е изграден върху еднослойни поселения от халколита, хализата и латена. Тук е имало живот още през II-III в. Затова свидетелствува находката от 10,400 кг римски императорски денари, с последните монети от М.Аврелий и Луций Вер, погребение с монета от II в., който е продължил и през късната античност.

Силно разрушеният при съвременната обработка обект има за резултат и намирането на оскъдно количество единични находки. Това са предимно гвоздеи с четириъгълно сечение на клина, с овални или четвъртити главички, глинени прешлени за вретено, една фибула /ранноримска/.

Предстоящото допроучване на обекта в южна и западна посока ще даде възможност за окончателно изясняване плана на комплекса от гореописаните стопански постройки.

Ив.Карайотов

РАЗКОПКИ НА РИМСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ ГРАД АЙТОС

През 1976 г. бе проучена площ 400 м^2 от селището от римската епоха край град Айтос. Бяха открити още три помещения от архитектурния комплекс, изследван през 1973 и 1974 г. Проучванията дават основание да се очаква вътрешен двор южно от проучените през тази година помещения и западно от редицата помещения изследвани през предходните години. До помещение № 6 отново бе открит канален хипокауст, който поради липса на работна ръка не можа да бъде изследван. И в трите помещения на дълбочина 0,40 – 0,60 м бе установен горял пласт с изобилие от фрагментирани тегули и имбрици. В помещение 4 и 5 продължи да се открива релефна и цветна гипсова мазилка.

Сред по-важните находки заслужава да се спомене един оброчен релеф на Херакъл в борба с немейския лъв, един фрагментиран оброчен релеф на Кибела, глинен свещник, амфориск, купичка работена на ръка, две ръчни мелнички, желязна юзда и др.

Б.Султов

ПРОУЧВАНИЯ В АНТИЧНИЯ КЕРАМИЧЕН ЦЕНТЪР КРАЙ ПАВЛИКЕНИ

През 1976 г. продължиха археологическите проучвания в античния керамичен център край Павликени. Работи се на следните обекти:

а/ югозападен ъгъл на архитектурния комплекс;

б/ източна половина на вътрешния двор и

в/ западно от архитектурния комплекс.

В югозападния ъгъл на архитектурния комплекс беше открит глинен съд с 3727 римски сребърни монети. Най-ранната монета от находката е от Нерон /54-69 г./, а най-късната от Луций Вер /161-169 г./. По всяка вероятност, заравянето на монетите е свързано с нападението на костобоките през 170 г.

В източната половина на архитектурния комплекс беше разкрит кладенец, изграден от ломени камъни. На изток от него попаднахме на боклучна яма. Тук бяха намерени железни печати за дамгосване на животни, различни оръдия на труда и много фрагменти от глинени съдове.

На запад от архитектурния комплекс беше проучена една голяма постройка, вероятно грънчарска работилница.

В югоизточния ъгъл на постройката беше очертана работната площадка на една полувкопана в земята двукамерна грънчарска пещ, която беше разкрита на юг от грънчарската работилница.

Б.Султов, М.Цочев

АНТИЧЕН КЕРАМИЧЕН ЦЕНТЪР КРАЙ БЯЛА ЧЕРКВА

През 1976 г. в античния керамичен център край Бяла Черква бяха напълно проучени две правоъгълни пещи с една работна площадка. Те принадлежат към вкопаните двукамерни пещи, чиято скара лежи върху сложна сводова система. В едната пещ е била изпичана строителна керамика, а в другата, която е по-малка, – строителна керамика и съдове с по-големи размери.

На югозапад от пещите бяха разкрити основите на една многоделна, почти квадратна, постройка, изградена от ломени камъни и глина.

Между многобройните и разнообразни находки, разкрити през 1976 г. в античния керамичен център край Бяла Черква, особен интерес представя високохудожествената статуетка на Венера пудика.

М.Домарадски, И.Кулов

РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛА В АБЛАНИЦА М."ДРЕЖНО"

През 1975 г. по време на експедиция "Места 75" за пръв път бе посетено с.Абланица. В училищната сбирка се намира бронзова фибула и кантарос от елинистическия период, произхождащи от разрушени гробове в м.Дрежно". Направените разкопки през лятото на 1976 г. имаха за цел да се установи характера на археологическия обект и степента на неговата запазеност. Разкопките бяха проведени под ръководството на М.Домарадски и И.Кулов.

Местността "Дрежно" се намира на 8 км южно от с.Абланица. Тя лежи на левия висок бряг на р.Места. От останалите страни е оградена с възвишението "Клечков рид". По-голямата част от тази местност е заета от селище, което е съществувало от елинистическия период до средновековието. Погребенията се намират на ръба и по склона на високия бряг на р.Места и по склоновете на "Клечков рид". Селището е било унищожено от дълбока оран. От некропола бяха проучени 250 кв.м разделени в 4 изкопа, от които 3 в непосредствена близост един от друг, а последният разположен на около 200 м западно от тях.

Открити бяха 26 погребения от 4 различни типа. Към първия тип се отнасят цистовите погребения ориентирани С-Ю /с малки отклонения/. В тях скелета лежи най-често изпънат с глава на север. В тях бяха открити погребални дарове /токи за колан, украшения, монети, глинени съдове/. Въз основа на откритите монети в погребенията се датират V в. от н.е. Тези погребения имат два варианта разграничени въз основа на материала употребяван при строежа на цистите. В I цистите са направени от каменни плочи, а в другия -от големи плоски тухли.

Следващите два типа трябва да се разглеждат заедно. Единият тип са ями, от които са извадени костите на умрелия. Те са дълбоки между 1,40 - 1,80 м /тази година са разкопани 3 такива ями/ с диаметър 1,50 - 2,00 м. В тях се откриват фрагменти от глинени съдове, фрагменти от метални предмети /лемеж/ и животински и човешки кости. В една от ямите на дъното се откри една костенурка, както и големи камъни.

Третият тип погребения са също цистови. Те са ориентирани И-З. Цистите са направени от каменни плочи. В тези цисти се откриват по няколко /до 3/ индивида погребани. Костите на умрелия са събрани на купчина. В тези погребения не се намериха никакви дарове.

В проучваната част на некропола тези три типа погребения са разположени по една добре изразена схема. Пространството на тази част на некропола е разделено на две части от един ред камъни разположени И-З. На юг от него са разположени цистовите гробове, ориентирани И-З /трети тип/, а на север от него се намират гробове от тип I и II. Откритите фрагменти /керамика в гробове типII и в погребалните ями/ сочи дата края на IV и началото на V в. от н.е.

Съобразно действуващия по това време погребален обичай умрелите са погребани първо в споменатите горе ями, а след известно време са вадени и слагани в гробове от тип III /подобен обичай е известен и понастоящем в българските земи/.

Последен IV тип погребения произхожда от VII-VIII в от н.е. Те са разположени около могилата /т.е. на 200 м от проучваната част на некропола/.

Цв.Дремсизова, Д.Димитрова

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА КРАЙ ГРАД МЕЗДРА

През 1976 г. се разкриха нови 8 м от крепостната стена. И в тази част на стената бяха установени редица преправки, надзиждания кърпежи, които свидетелствуваха, че крепостната стена е била многократно разрушавана и преизграждана. В сондажа в кв.1 на дълбочина 3 м бе констатирано, че стената е градена върху дебел културен пласт. Тук са открити керамични фрагменти от късножелязната епоха.

В резултат на проучванията, извършени на дълбочина до изчерпване на културния пласт, бяха открити останки от най-ранния строителен период. В случая се касае до основи от три сгради, иззидани от речни и ломени камъни и кал. Освен този ранен строителен период са разкрити също основи на няколко сгради, чиято планова схема ще се изясни през настоящата година. Сравнително по-добре е очертан планът на сградата в южния сектор, която се състои от три помещения.

От културния пласт произхождат най-различни находки, свързани със съоръжението на сградите, с поминъка и занятите, с ежедневните нужди на населението. Интерес представлява част от релеф на Митра. Керамичният материал е богат и разнообразен. Значителен дял от находките заемат монетите, които обхващат периода от II до XI в.

Установените за сега шест културни пласта показват интензивния и продължителен живот на този важен стратегически пункт.

А.Милчев

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "ПРЕЧИСТА" ПРИ С.ГРАДНИЦА, ГАБРОВСКИ ОКРЪГ

Крепостта "Пречиста" е разположена в подстъпите на Царевград-Търнов и допринася твърде много за изясняване същността на поселищния живот на територията на Габровски окръг от старожелязната епоха до края на Втората българска държава.

В югоизточната част е разкопана общо 600 $м^2$ площ. Средновековната крепостна стена тук е проследена на 31 м дължина от източната до югоизточната кула на крепостта, а късноантичната- на 23 м. дължина в пределите на същото пространство. В участък на източната кула тя е преправяна на кал. И двете стени са градени от ломени лицеви камъни, споени с бял хоросан и пълнеж от по-дребни ломени камъни, обилно споени с хоросан, но при късноантичната стена те са по-добре обработени и оформят по-правилни редове. По начин на градеж, материал и строителни белези, тези части от средновековната крепост се отнасят съответно към XIII-XIV в. и

не се различава от разкритите и документирани части от другите сектори на крепостта. Проследените части на стените следват особеностите на терена.

Разкритата на 37 м дължина в западната и северозападната част на крепостта средновековна крепостна стена носи същите о[illegible]ности като средновековната стена от югозападната част на крепостта и показва, че върху стръмния скалист скат също е имало крепостна стена.

На запад от късноантичната крепостна стена, в сект. В се откриха 4 помещения и два зида, в които се проследяват три строителни периода и четири зида от един и същ строителен период в сектора между крепостните стени.

Първият строителен период в южната част на сектор В е представен със зид на калов разтвор. По начина на градеж и намерения около него керамичен материал, той се отнася към старожелязната епоха. Предназначението му не е изяснено.

Първият строителен период в северната част на сектора е представен с 2 части от помещение, долепени с по една страна към късноантичната крепоства стена, но без конструктивна връзка с нея. Строителните им белези имат близка прилика, което показва, че те може би са затваряли голямо казармено или производствено помещение, чиято западна стране е разкрита частично само в южната част. Въз основа на начина на градеж, керамичните фрагменти и откритите две монети, това помещение се датира вероятно към късната античност.

Към късната античност, според особеностите на градежа и керамичния материал се отнася и второто помещение в южната част на сектор В, което тук представлява втория строителен период. Помещението е градено от ломени камъни на калов разтвор. Западната му стена не е напълно разкопана. Предназначението му все още не е изяснено.

Върху развалините на късноантичното помещение от северната част на сектора В е изграден зид с неустановено предназначение. Въз основа на керамичния материал и начина на градеж той се отнася към византийската епоха и бележи втория строителен период в тази част от сектора.

Третият строителен период е представен от две помещения- едното в южната и второто в северната половина на сектор В. И двете са силно разрушени. Предназначението им за сега е трудно да се установи. Въз основа на начина на градеж и откритите керамични фрагменти, те се отнасят към XIII-XIV в.

Въз основа на същите белези към XIII-XIV в. се датират и помещенията, разкрити в сектора между двете крепостни стени. Те са силно разрушени. Предназначението им ще се установи, след окончателното им разчистване през 1977 г.

К.Койчева

РАЗКОПКИ НА М.ГРАДЪТ С.БАТОШЕВО,ГАБРОВСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. приключиха разкопките на м.Градът, с.Батошево /Габровски окръг/, провеждани с прекъсвания от 1967 г.

През последния работен сезон бе разкрита част от крепостната стена в югоизточния склон и входа на крепостта. Ширината на стената е 2,10 м, градена предимно от речни от камъни с хоросан, с две лица и емплектон. Портата е оформена от две странични стени с шир. 1,90 м, и има размери 4,90 х 7,60 м. Външната врата-катаракта е ограничена от два пиластъра, а втората двукрила врата е разположена в средата на пропугнакулума. Разкрит бе осовият камък и железният обков на отвесната дървена ос на западното крило на вратата. При портата от м.Градът се наблюдава известното през V-VI в. зазиждане на входовете, осъществено чрез зид, граден на кал, с ширина 1,20 м. Планът и функционалното устройство на портата я свързват с доказания вече през миналите години ранновизантийски период от фортификационното строителство и по-точно началото на VI в. Планът и донякъде размерите на портата в малка степен се различават от известните в нашите земи порти на укрепени пунктове и градове- Ятрус, Абритус, Августа Траяна и др. Зазиждането на единствения вход е станало в края на VI или началото на VII в. и се свързва със събития фатални за крепостта, след което тя е престанала да съществува.

Крепостта има формата на неправилен четириъгълник, съобразен с природните дадености на терена. Строителството се придържа към традициите на античното фортификационно изкуство, без да липсват идеите на местните майстори.

Заедно с проучването на крепостната стена, в източния склон бе разкопана и още една жилищна сграда № 9. Има правоъгълен план и външни размери 8,30 х 10,80 м. Намерените материали в сградата са беден домашен инвентар и железен строителен материал. Намерена е и медна монета от Юстин I /518-527/.

Разкопаният терен в източния склон позволи да бъде наблюдаван наново и средновековният период. В пласта на дълб. до 0,60 м са намерени материали, предимно керамика, която се отнася към IX-XI в. Подобни материали са намирани и през миналите сезони в района на църквата, в некропола и отчасти в сект. Г. Намерени са и части от съдове, които намират паралели в керамиката от XII-XIII. Между тях има и някои от типа сграфито.

Новите данни потвърждават характера и датировката на обекта. Най-ранните следи от живот тук се свързват с културата на местните тракийски племена от предримската епоха. Тогава е направено и първото укрепяване на местността. През VI в. е построена нова крепостна стена. От същия период са и разкритите жилищни и стопански сгради и базиликата в сект.Б. Съществуването на малка църква /II/ с некропол и намерените материали, доказват съществуването на живот и през средновековието, до XIV в.

Р.Бошнаков

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ ПРИ С.КРАНЕВО

При строителни работи в двора на Международен пионерски лагер при с.Кранево се засягат антични зидове. При направените през м.юни и м.септември спасителни разкопки бяха разкрити в най-западната част на терена средновековни сгради с части от каменна плочеста настилка. Част от помещенията е покрита с вторично употребени антични тухли. На определени места, зидовете стъпват върху по-ранни такива датирани по начина на градеж и наличния керамичен материал към 5-6 век.

На централно място в терена, бе разкрита късноантична сграда строена в техника "смесена зидария" с пояси от по пет реда тухли. Последната разполага с ширина на зидовете 2,45 м и единия ъгъл с интересно организиран вход, поместен в екседровидна извивка. В най-северната част на терена /обекта/ се разкри част от крепостна стена облицована с рустицирани каменни квадрати. Ширина на крепостния зид 2,60 м.

В масовият материал до 0,60-0,80 м преобладава средновековна сграфито и кухненска керамика. От античните материали, заслужават внимание три мраморни фрагмента, серия глинени лампи, както и много дребни фрагменти като блюдо от везна, бронзови токи, фрагменти от стъклени съдове и пр. Хронологически трите обекта се подреждат така.

I сектор "В" - крепостна стена - късноантична
II сектор "Б" - обществена сграда - късноантична
III сектор "А" - два хоризонта - средновековна 13-14 век и късноантичен 5-6 в. - ранновизантийска сграда

К.Койчева

РАЗКОПКИ В М."ГРАДИЩЕ" ГР.ГАБРОВО

През 1976 г. приключи проучването на ранновизантийската базилика в сектр Н III и Н IV.

По план сградата представлява трикорабна базилика с една абсида. Обща дължина 28,30, широка 11,10 м. Два реда от по шест колони разделят наоса на три кораба, от които средният е твърде широк /6,30 м/ в сравнение със страничните /1,40 м/. Кръглите каменни бази на колонадата са с диам. вариращ между 0,50 и 0,56 м и показват един непостоянен интерколумниум - от 1,70 до 2,60 м. Централният кораб завършва с изявена тристенна абсида, полукръгла отвътре, с отвор 4,80 м и дълб. 3,20 м. Олтарът е прост акцентуван чрез повдигнатото подово ниво. В него бе разкрита правоъгълна крипта, изградена от тухли. Неправилни четириъгълни каменни плочи покриват пода на наоса. Подредени са направо върху пръстта в грубо изразени редове. Притворът е едноделен, с дълбочина 2,90 м. Два входа го свързват с централния и северния кораби. Косвени данни показват, че главният вход е бил на западната фасадна стена. Освен този вход базиликата има и два входа направо към наоса-на северната и на южната стена.

Стените на базиликата са градени от обработвани камъни, споявани с кал. Само при апсидата е използуван жълтеникав хоросан. На височина над 0,90 м е открита смесена зидария. Широките 1 м зидове преминават в западния край на постройката в по-масивни стени с шир.1,30 м. Отвътре стените навсякъде са измазани с хоросанена мазилка.

До южния зид на основния корпус е изградена постройка с полукръгла абсида. Общата и дължина е 17,80 м и е широка 6 м. Пристройката е разчленена на три отделни помещения, от които само източното и западното се съобщават пряко с наоса. Ясно изразените вертикални фуги показват по-късното изграждане на пристройката. Останките от стенописване и разкритата овъглена дървена преграда пред абсидата на източната част от пристройката я определят само параклис.

Архитектурният анализ на базиликата от м.Градище я причислява към подгрупата на елинистическите базилики, представяна от базиликата в Хисаря-№ 7 и 8, Сердика- № 1, Делидушка и др. Тесните кораби и дебелината на зидовете, както и намираните части от керемиди дават основание да се допусне смесено покритие на сградата. Точното датиране на базиликата се определя от наличието на тристенна абсида, прост олтар и неразчленен притвор, ограничаващи времето на строителството след средата на V в. и не по-късно от края му. Най-близки паралели базиликата намира в хисарските базилики № 1, 3 и 7, Търговище № 2 и др., датирани в същия период. Пристройката се обединява в отделен строителен период, чиято датировка се отнася към самото начало на VI в.

Следите от опожаряване обясняват начина на унищожаването на базиликата, което може да се свърже с нашествията по нашите земи от края на VI в. и началото на VII в.

Г.Кузманов

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.БЕДЕН, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. бяха проведени разкопки на късноантичен некропол при с.Беден, Смолянски окръг. В миналото тук са откривани гробове от IV-VI век с керамичен инвентар. Проучванията показаха, че в този район е съществувал некропол от посочения период. За това свидетелствуват откритите фрагменти от тегули за стреховидно покритие на гробове, късове от керамични съдове и отделни фрагменти от кости. Некрополът е унищожен при строителни работи и дълбоко обработване на почвата.

Д.И.Димитров

РАЗКОПКИТЕ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ ПРИ ШКОРПИЛОВЦИ

Проучена бе площ от 475 $м^2$ около североизточния ъгъл на крепостта и от вътрешната страна на южната правоъгълна кула. Установено беше, че крепостта е била изградена върху останки от римско селище най-вероятно през втората половина на IV в. Крепостта е съществувала поне до третата четвърт на VI в. и е била разрушена и опожарена през последната четвърт на века, най-вероятно по време на аварското нахлуване през 80-те години на VI в. След това крепостта е престанала да се използува като укрепително съоръжение, но наскоро след споменатото опустошение върху нея се е разпространяло сравнително многолюдно неукрепено селище. Жилищата са били изградени от камък и фрагментирани тухли, споени с кал в долната част на стените и от големи кирпичи с размери средно 0,40 x 0,35 x 0,06 м нагоре. За стени на жилищата са били използувани при възможност запазените части на стените на крепостта и кулите. След известно време, вероятно към началото на VII в., всички открити досега жилища от това селище са били унищожени от много силен пожар. Наскоро след пожара върху малка площ от крепостта бяха открити следите от много малко на брой по-примитивни жилища със стени от дребен камък и кирпичи. Второто селище след разрушаването на крепостта е било унищожено също от пожар след непродължително време, най-вероятно при Ираклий, когато е пострадал и Одесос. С това животът на това място прекъснал завинаги. Изследването на малобройния битов материал и главно на керамиката показват, че до унищожаването на по-късното неукрепено селище населението е запазило основните белези на твърде високата късноантична материална култура, като си е служило изключително с керамика на бързо грънчарско колело. Както показва един надпис-графит върху тухла, открит в едно късно жилище, населението е било гръкоезично.

СРЕДНОВЕКОВИЕ

РАЗКОПКИ В ПЛИСКА

П.Георгиев, Ст.Витлянов

РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ НА МАНАСТИРСКИЯ КОМПЛЕКС ПРИ ГОЛЯМАТА БАЗИЛИКА

Разкопките на Манастирския комплекс при Голямата базилика през 1976 г. се разкри ранносредновековно селище, от което са открити 4 жилища, датирани в края на VIII- и половината на IX в. Едно от жилищата е датирано в края на XI в. Проучванията доведоха до разкриване в северозападната част на комплекса на огромно съоръжение с размери 35х4 м и дълбочина 2-10 м. Съоръжението по всяка вероятност е било предназначено за гасене на вар, необходима за строежа на монументалните архитектурни паметници при Голямата базилика.

Най-продължително време се работи по разкриване на сградите в северната част на манастира и се откриха манастирски сгради изградени от ломени камъни и кал. Сградите са групирани в 3 корпуса, разположени по периферията на комплекса. Намерените находки в помещенията говорят че те са били свързани с различни занаяти. Покрай северната оградна стена се попадна на манастирската трапезария. Дължината й достига до 40-45 м и ширина 5 м. Освен с големите си размери трапезарията прави впечатление с подовата си настилка изработена от рязана мраморна мозайка.

Във връзка с манастирската трапезария е била и откритата голяма кръгла пещ с диаметър 2,75 м.

Въз основа на откритата керамика - битова и строителна и главно на изградената вече относителна периодизация на строежите при Голямата базилика, новооткритите сгради се датират в първата половина на X век.

В съгласие с историческите известия може да се посочи като най-вероятно време за разрушаване на манастира печенежките нашествия в североизточна България от средата на XI в.

Л.Дончева-Петкова

РАЗКОПКИ НА ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ЗАПАДНАТА КРЕПОСТНА СТЕНА

През 1976 г. продължиха археологическите разкопки в южния сектор на западната - най-дълга стена на каменната плисковска крепост. Разкрити бяха нови 180 м от двете страни на стената. В по-голяма част от проучения сектор се достигна до основите - на дълб. 1,80-2 м. По начин на градеж-на линия от големи дялани блокове в неправилен лойфер-биндер- и пълнеж от големи блокове, ломени камъни и хоросан, съдържащ счукани тухли - новооткритият сектор не се различава от проучените през предишните години участъци на стената.

На 180 м от западната порта, почти в средата на южния сектор е разположена петоъгълната кула, която беше напълно разкрита. По градеж не се различава от крепостната стена. Стените й са дебели 1,50 м и са запазени на височина от 1 до 1,60 м. Най-дълга - 7 м е източната стена на кулата, която всъщност е крепостната стена. Северната и южната стена сключват почти прав ъгъл и са конструктивно свързани с нея. До тях под тъп ъгъл долепват останалите две страни, които на запад образуват клин, върхът на който лежи на оста на кулата. Входът е от изток, през крепостната стена. Първоначалният вход се е намирал на нивото на първия ред камъни от суперструкцията. По-късно той е бил стеснен и разположен на височината на четвъртия ред камъни.

Върху много блокове от двете лица на стената са издълбани с длето или с тънко метално острие по 1,2 или 3 знака. Откриха се няколко неизвестни досега знаци.

Продължи работата по издирването на графитните рисунки. Техният брой нарастна на 66. Окончателно бяха разкрити рисунките в кулата, които са 23 на брой. Особено интересни са 3 рисунки, които с представените образи внасят нов елемент и обогатяват тематиката на ранносредновековните графити - изобразени са митологични същества - грифони и кон-еднорог.

Близо до крепостната стена бе открита малка вдълбана в земята пещ. Около нея теренът изобилстваше с желязна шлака, крици и въглища.

През 1977 г. ще бъдат разкрити последните 60 м от крепостната стена.

Р.Рашев

ПРОУЧВАНИЯ НА ЗЕМЛЕНИТЕ УКРЕПЛЕНИЯ

Продължиха започнатите през 1974 г. разкопки на земленото укрепление в Плиска. Беше направен разрез на вала и рова на 300 м западно от североизточния ъгъл на укреплението. Централната част на вала е изградена изцяло от землени прослойки укрепени по склоновете и в двата си края с чакълест пласт и отвесно подредени скални отломки. Конструкцията на вала не се отличава от установената в сектора на източния вход.

Беше извършено ново разчистване на обект 32. Към известните от първите разкопки останки от четириъгълна неразчленена сграда се прибавя самостоятелна стена, разположена успоредно на западната стена. Вероятно се касае за стилобат на конструкция, разриваща се пред главната фасада. Според откритите материали сградата може да бъде датирана в IX в. а разрушаването - най-рано през X в.

РАЗКОПКИ В ПРЕСЛАВ

Д.Овчаров, В.Нешева, П.Гатев, Ст.Лисицов, В.Цветков, Г.Стоянов

ПРОУЧВАНИЯ ВЪРХУ КРЕПОСТНИТЕ СЪОРЪЖЕНИЯ

Усилията на колектива по проучването на крепостните съоръжения в Преслав през 1976 г. бяха съсредоточени в няколко сектора:

I. Източна крепостна стена на Вътрешния град. В разчистения участък между кули 3 и 4 беше открита неизвестна правоъгълна кула, която ще бъде проучена окончателно през 1977г.

Много добре е запазен входът към нея-до петата на свода. Голям интерес предизвиква откритата върху каменен блок от стената рисунка на човешка фигура в животинска маска, може би изображение на шаман.

II. Източна порта на Вътрешния град. Продължи проучването й в северната половина. Запазена е подложката от речни волутъци, споени с бял хоросан. На места в западния и източен сектор на разкопаваното пространство са открити in situ варовикови квадри от суперструкцията, отделени от подложката с 10-15 см глинен слой. По план и размери Източната порта е много близка до Южната порта на Вътрешния град.

III. Северна стена на ранното укрепление /аула/. Разчистени са нови 215 линейни метра от трасето на тази стена. Запазена е само подложката от по-дребни или по-едри речни волутъци и глинена спойка. Върху тази подложка в западната половина на стената се откри път с посока изток-запад, настлан с големи плочести камъни. По предварителни данни той е изграден в X век, след разрушението на стената по времето на Симеон и вероятно е отвеждал към манастира в м.Зъбуите.

От Втората българска държава датират архитектурните останки на някои градежи, по всяка вероятност производствени съоръжения,върху трасето на стената, в които са използувани вторично варовикови квадри и архитектурни детайли. Разчистени са нови 14 гроба от късносредновековния некропол, в един от които в ръката на прогребаната жена бе намерена монета от първата половина на XIII век.

IV. Северна крепостна стена на Вътрешния град. Проучен е участъкът между североизточната кръгла кула и северната порта. Разчистени са 100 линейни метра. Открита е правоъгълна кула, разположена по средата на трасето на стената в този сектор. Установена беше интересна закономерност-източно от портата до североизточната кръгла кула разстоянието е разделено на две части, а западно от нея, до северозападната кръгла кула - на три части. В резултат на това между разкритите по-рано две правоъгълни кули западно от портата чрез сондаж бе открита третата кула, също правоъгълна.

От вътрешната страна на крепостната стена се разкриха зидове от сгради, построени по време на Втората българска държава.

Т.Тотев

РАЗКОПКИ НА МАНАСТИРСКИЯ КОМПЛЕКС В М."МАНАСТИРА"

Разкопките имаха за цел да изяснят напълно строежите, стъпили върху терасите на юг и изток от манастирската сграда, да доведат до завършек проучването на ателието за рисувана керамика, открито през 1975 г. и накрая да се направят някои проверки за евентуални строежи върху северната половина на източната тераса.

Постройките върху южната тераса, обхващаща площ от близо 10 дек. са групирани в пет редици верижно свързани помещения, които с разположението си очертават значителен по размери двор, затворен от север с южния зид на манастирската ограда. Трите от разкритите пет редици помещения затварят двора от изток, запад и юг, а останалите две го разделят на три части.

Наблюденията и разкритите в някои помещения съоръжения, както и намерените многобройни материали позволяват да се заключи, че постройките върху южната манастирска тераса са имали производствено предназначение и по време се отнасят в границите на X в. В помещенията на две от редиците се е обработвало системно мрамор, а в останалите три керамика, резба върху кост, стъкло и ювелирни предмети. Откритите многобройни находки се явяват прекрасна илюстрация за висотата на преславската художествена промишленост от IX-X в.

Особено важни са резултатите от разкопките на ателието за рисувана керамика. Сравнено с известните досега в Преслав ателиета последното е с най-големи размери /дължина 50 м, шир. 5 м./. С оглед на производствените манипулации и технологията на тази специфична преславска техника се наблюдава едно диференциране на ателието на две части. Пещите за опалване се намират в източната половина на ателието. Като компенсация за лошата им запазеност се явяват интересните материали, които позволяват да се направят нови изводи за производствената основа на преславската рисувана керамика, за стила и нейното орнаментално богатство. Наред с многобройните трапезни рисувани съдове с оригинална украса /растителна, животни, птици, грифони и др./ се откриха и материали, които осветляват по-пълно преславската керамична иконопис.

Проверките направени върху северната половина на източната манастирска тераса показаха, че последната от изток е била затворена с каменна ограда, която бе проследена на протежение от 25 м. За строежи върху нея ще може да се съди при разкопките през 1977 г.

Преценявайки накратко постигнатото през отчетната 1976 г. трябва да се каже, че манастирът в мест.Манастира през X в. е бил център не само на просветен религиозен живот но и едно интензивно средище, в което процъфтели редица художествени техники: рисуване, керамика, каменна пластика, гравирана и обемна, резба върху кост, стъкло, ювелирни предмети предмети и кръстове, които разширяват съдържанието и обхвата на старобългарското изкуство и определено очертават мястото на Преслав в развитието на различните отрасли на старобългарската култура през IX-X в.

К.Константинов

ПРОУЧВАНЕ НА ГРАЖДАНСКИЯ КОМПЛЕКС В М."СЕЛИЩЕ"

През 1976 г. археологическите проучвания бяха съсредоточени в южната и източната част на комплекса. По време на разкопките бяха разкрити изцяло две масивни еднодялни, четири двуделни и три триделни сгради с жилищен и производствен характер. В някои от тях се наблюдават преустройства, които може да се отнесат в края на X и началото на XI век.

И през тази отчетна година се откриха интересни и разнообразни предмети. Значителен интерес представляват откритата в т.н.болярско жилище белоглинена рисувана паница, върху чието дъно е изобразен релефно лъв с антропоморфна глава, шестият по ред оловен печат на протоспатарий Никифор и третия на протоспатарий Йоан, старобългарски графити върху каменни блокове и керамични съдове и др.

Огромната застроена площ ни дава основание да предположим, че тук не се касае само за едно феодално имение, а за един от болярските квартали на Велики Преслав. В тях има сгради с разнообразно предназначение жилища, църкви, работилници и служебни постройки.

Ив.Акрабова-Жандова, арх.Д.Василева, А.Иванова, Т.Михайлова

НОВООТКРИТА КРЕПОСТНА СТЕНА ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД

Във Вътрешния град на Преслав бе открита неизвестна досега крепостна стена, Тя бе разкопана по цялото нейно южно трасе, както и части от западното и източното. Новооткритата крепостна стена следва и е паралелна на досега известната крепостна стена, но огражда по-малка площ. Стената бе открита разрушена до основи. Всичко открито в съседство с нея като банята, некропола, улични настилки послужиха за уточняване на сравнителната хронология в разкопаните сектори, а именно: в най-долните напластявания над материка е крепостната стена, II пласт - уличните настилки от Първата Българска Държава, III - некропол от XI-XII в., IУ - находки от Втората Българска Държава.

Градеж: Дъното на изкопите за основите е укрепено с чакъл и набита глина, над него градеж от редове ломен камък на глинен разтвор. Ширината на основите - 2.10 м, дълбочината - до 1.80 м. Във връхната си част на места основите завършват с плочест камък на хоросан. Суперструкцията е от блокова зидария opus quadratum. Хоросанът за разлика от белия хоросан характерен за градежите на Преслав, е червен.Отличителен белег за крепостната стена са нейните червени фуги, такива каквито са и при крепостните стени в Плиска и в Западния Дворец в Преслав, в останките от неговия най-ранен период. Те, обрамчвайки белите блокове по фасадите на стената са имали освен конструктивна и декоративна функция.

През миналата 1976 г. работата се съсредоточи в най-далечните достигнати точки на север. От югозападната кула на север, стената бе разкопана на още 30 м дължина и на север от югоизточната кула - 15 м.

На 75ия метър на север от югозападната кула бе открито трасе на друга крепостна стена, която пресича разкритата от нас стена под прав ъгъл и има посока изток-запад. Тази стена бе наречена № 2 за разлика от нашата № 1. Градежът на стена № 2 има много допирни точки с градежа на разкопаваната крепостна стена от Д.Овчаров от Чупката на запад и е различен от градежа на № 1. Отличителен белег е надосновният пласт от едър чакъл и глина. Ширината й е 3-3.20 м. В южния край на № 2, на 30 см. под чакълестия пласт бе открит добре запазен водопровод от керамични тръби свързани с бял хоросан. Върху източната пътека на следващия квадрат на запад в разреза ясно личи отпечатък на каменен блок in situ от първия ред от суперструкцията на стена № 2, с посока изток-запад. Хоросанът около него е бял. За сега нашите наблюдения са, че при преминаването си на запад стена № 2 е пресякла стена № 1. Наблюденията в този пункт при пресичането на двете стени не са завършени.

Резултати от миналогодишните разкопки отново потвърдиха констатацията относно стена № 1 а именно, че тя е най-ранният градеж в разкопавания сектор. Основанията за горното са следните: нейният градеж; малката площ, която тя загражда; близостта й в някои точки до 1 метър с известната до сега крепостна стена на Вътрешния град запазена в суперструкция до 2 м височина; стратиграфията.

Разкриването на целия фронт на крепостта ще допринесе за изясняването на нов непознат момент от историята на Първата ни държава.

Р.Рашев

ПРОУЧВАНИЯ В МАДАРА

Северно и западно от комплекса Скално светилище бяха разкопани нови терени с оглед да се провери наличието на други сгради. Следи от неизвестни постройки не бяха установени. Допълнително проучвания бяха извършени и на сградите в м.Под аулгаш с оглед да се установи съотношението между предполагаемата езическа сграда и трикорабната базилика.

Л.Бобчева

РАЗКОПКИ НА РАНООСРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ ПРИ С.ТОПОЛА ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

От селището при Топола са проучени през 1976 г. две нови жилищни помещения и общият брой е вече 15. Двете помещения са от познатия ни тип, почти квадратни по план, върху каменни еднолицеви основи, с каменни печки за отопление.

Помещение № 14 е пострадало от пожар и благодарение на това, покривът му се е срутил върху пода на сградата и на места са се запазили овъглените дървени греди с диаметър 5–6 см. Те показват, че покривната конструкция на сградата е била дървена и лека.

Извън жилищните помещения бяха открити две пещи с правоъгълен план, градени от камък, които са сходни с ковашката пещ до сграда № 3.

Разкрито бе и едно кръгло стопанско помещение с диаметър 1,50 м също с каменни основи.

Открита бе втора настилка от каменни плочи, успоредна на първата. Втората минава през средата на сграда № 7, която принадлежи на ранновизантийско време и следователно настилката е правена по късно- Очевидно е, че настилките не принадлежат на ранновизантийския период, но за сега е трудно да ги свържем със сигурност и с раноотосредновековие, макар че стратиграфията показва именно това.

От разкопките са проучени 3295 фрагмента от трапезната керамика и 2800 от кухненската, няколко дъна със знаци, тежести за рибарска мрежа и прешлени за вретено. Най-ценната находка е един цял сърп и няколко фрагмента от сърпове които показват значението на земеделието в селището.

Всички сгради от ранно средновековното българско селище са консервирани, а пещите заляти с мовелит, за да се предпазят от разрушение.

Ж.Вържарова

РАЗКОПКИ В СРЕДНОВЕКОВНОТО СЕЛИЩЕ В М."СТАРЕЦА" КРАЙ С.ГАРВАН, СИЛИСТРЕНСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. бе разкрита площ 425 м^2, в която бяха проучени шест жилища – полуземлянки; три от тях към долния културен пласт /края на VI-VIII в./ и три към горния културен пласт IX-XI в./. За жилищата от горния пласт са характерни пещите /вкопани в здрава пръст/. Те са по две или три в жилище. В едно от жилищата бе намерена и част от подница. Керамика, главно гърнета /цели и части/; изработени на грънчарско колело са намерени от 14 до 30 в едно жилище. Между разните битови предмети, открити в жилищата има част от стъклени чашки със столче, костени шила, прешлени за вретена, брусове и железни мотички. В жилището от долния културен пласт са открити само печки, изградени от средни камъни по размер – в основите им дребни камъни – в стените. В тези жилища бяха намерени само гърнета, изработени на ръка, като във всяко едно от тях е имало по пет до 10 такива. Сред останалите находки са: бронзова обеца и стъклени маниста. Броят на жилища с новопроучените през 1976 г. в това селище става 96.

Над две от жилищата от горния пласт бяха открити два гроба с погребения по християнски, които са част от трети некропол, принадлежащ на това селище. От разчистените общо

9 гроба в некропола, се установи, че те са обикновени правоъгълни ями, като някои са оградени с камъни. При скелетите баха намерени следните находки: брус, прешлен за вретено, костено шило. При един от мъжките скелети на дясното му ухо бе открита бронзова обеца. В насипа на гроба бяха намерени много въгленчета, натрошени керамични съдове и горели и негорели животински кости.

Ж.Въжарова

РАЗКОПКИ НА ПРАБЪЛГАРСКИЯ НЕКРОПОЛ КРАЙ С.БДИНЦИ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. бе разкопана площ от 584 м^2, в която бяха открити още 70 гроба. Най-голям брой са на погребаните с трупоизгаряне а именно 56. С трупополагане по езически начин са 14 на брой и само в три погребения с трупополагане и трупоизгаряне, т.е. двуобредни.

Гробовете на погребенията с трупоизгаряне са: обикновени плитки правоъгълни ями, непокрити или покрити с късове от остъклена и обгорена земя, от кладата; от необработени камъни; гробове-камери - изградени от римски тухли и урнови погребения. При обгорените човешки кости са положени негорели кости от едно или повече животни. Като гробен инвентар е сложен керамичен съд-гърне или кана, със средни размери, обикновено празно или в него са останали негорели животински кости. Сред предметите - цели или части са някои накити, битови предмети, желязна юзда и др.

Гробовете с трупополагане са обикновено правоъгълни ями и само в един случай ямата е оградена с необработени камъни и покрита с такива. Скелетите лежат на гръб, като между тях има хокери и псевдохокери. Ориентирани са на юг-север, с глава на север. Само погребението на едно дете е извършено по християнски. При погребаните е сложен гробен дар-гърне, обикновено празно, но в някои случаи пълно с негорели животински кости. Оставени са някои предмети от бита. Само в два от гробовете с трупополагане е положено по цяло животно и то обикновено от колената надолу /над човешкия скелет/. В гробовете, където наред с трупоизгарянето е и погребение с трупополагане, обгорените човешки кости са най-често изсипани на купчина до главата.

С проучването на тези 70 гроба, изследването на този некропол, като бе започнато през 1972 г. завърши. В него се откриха 306 гроба. По числото на досега проучените двуобредни некрополи /с трупоизгаряне и трупополагане/ на територията на България този некропол заема първо място.

Х.Тодорова, К.Ботов, М.Аврамова

РАЗКОПКИ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ ВЪРХУ СЕЛИЩНАТА МОГИЛА НА ГОЛЕМИЯ ОСТРОВ ПРИ С.ДУРАНКУЛАК,ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1976 г. продължиха разкопките на Големия остров в Езерото край с.Дуранкулак, Толбухинско. Проучени са горните жилищни нива на обекта, отнасящи се към ранно средновековие /IX-X век/ старожелязната и ранно бронзова епоха и енеолита. Горните праисторически пластове са силно нарушени от вкопаните в тях основи на ранносредновековни сгради.

Ранносредновековното селище, датирано от монети на визайнтийския император Лъв VI обхваща хронологически втората половина на IX и първата половина на X век. Открити бяха над 100 вкопани сгради сред които изпъкват жилища с кръгла /юртообразна/, с апсидна, овално-апсидна и правоъгълна форма. Стените им са подзидани с камък и надзидани вероятно с непечен кирпич. В ранния период пещите са кръгли, а в по-късните строителни етапи предпочитание се дава на правоъгълната каменна печка. Констатирана бе механична хромелна мелница.

В центъра на острова е разположен култов комплекс състоящ се от кръгло езическо светилище, след покръстването, прераснало в християнски параклис около който са разположени 10 християнски погребения, чиито гробни ями са облицовани и покрити с каменни плочи. В източната част на острова е открито и хокерно езическо погребение. Някои от черепите на погребаните имат монголоидни белези. Керамиката от поселението е работена на усъвършенствувано грънчарско колело. Доминираща форма е гърнето украсено с "рифление" от вълнисти и отвесни пасма. Сивата, излъскана керамика съставлява само 0,5%. Намерени са 60 железни предмета, изделия от кост и др.

От селището от старожелязната епоха не можаха да бъдат констатирани жилищни комплекси. Керамиката позволява то да бъде синхронизирано с края на културата Бабадак.

Раннобронзовият комплекс е ново явление в Южна Добруджа. В него се преплитат елементи на културата Черна вода III- и II, Фолтещи, Усатово, Езерово и пр.

Най-горния късноенеолитен пласт е бил опожарен. Части от него са се запазили между средновековните изкопи. Той датира от финала на енеолита и съдържа материали от културата Варна в нейния класически етап, познат още от наколните селища във Варненските езера.

Л.Бобчева

РАЗКОПКИ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.ЕЗЕРЕЦ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

Проведени бяха спасителни разкопки на един от ранносредновековните обекти, зарегистрирани в района на гр.Шабла, а именно на най-застрашения до с.Езерец. На високо плато, заобиколено от трите страни със суходолие при оран се виждат много камъни и керамични фрагменти. Мястото обхваща площ от 100 дка. Направихме сондажи на три места от предполагаемото селище, но културен пласт не установихме, освен керамични фрагменти. Те са от двата типа ранносредновековна керамика: преобладават тези от кухненската, но се срещат и то трапезната.

Прокопахме два сондажа в необработваемата ивица земя от изток в периферията на с.Езерец в м."Пръстницата", от където е вадена жълта пръст за тухли и керемиди. Открихме некропола на селището. Проучени бяха 11 погребения. Те са в каменни гробове, заградени от необработени камъни с трапецовидна форма и покрити с плочи. Ориентирани са изток-запад. Пет от погребенията са детски, шест са на възрастни. Погребаните са положени по гръб със скръстени върху корема ръце, с глави на запад. Обрядът е християнски. Само в два от гробовете са намерени погребални дарове: желязна тока, обици, гроздовиден тип, мъниста, две стъклени копчета. Обрядът и накитите показват че некрополът принадлежи на втората половина на IX в.

Д.Станчев

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ НЕКРОПОЛ В С.НИКОЛОВО, РУСЕНСКИ ОКРЪГ

Некрополът е открит през 1975 г. по време на изкопни работи. В резултат на проведените през същата година разкопки, бяха проучени 74 хирстиянски гроба. Разкопките продължиха и през 1976 г. Откриха се още 63 гроба. Според начина на погребване те се разделят на: I.погребения чрез трупоизгаряне. Разкопани са 11 гроба, от които 2 безурнови и 9 урнови

II.Погребения чрез трупополагане. От разкопаните 52 гроба, 3 са езически, ориентирани са в посока запад-изток, с главата на изток. Останалите 49 са християнски.

Погребален инвентар: състои се от лични вещи на погребаните и дарове.

Накити:

Обеци. според формата си те се разделят на: 1/отворени или затворени кръгли или елипсовидни, халки, изработени от кръгла в сечение тел, ковани от мед, лети от бронз. Върху някои от халките са нанизани по едно или две пръстенчета. На други единият край е есовидно извит, трети са с конусовидна или цилиндрична висулка. 2/ Обеци с гроздовидна висулка, изработена от мед, бронз, сребро, злато. 3/ Луновидни, бронзови лети, кръжилото от объл тел, повърхността им е със сложна украса. Огърлици. Изработени от медна, спирално навита, с правоъгълно сечение пластинка. Двата края на огърлицата се свързват с желязна закопчалка. Маниста. Изработени от стъкло с малки, средни и големи размери. Формата им е цилиндрично, сферична, тръбовидна, паралелопипед. Те са разчленени и неразчленени. На цвят са жълти, сини, зелени. Някои са допълнително орнаментирани с бяла или жълта паста.

Прастени. Изработени от бронзова, отворена или затворена пластинка, разширяваща се в кръгла, елипсовидна, ромбовидна плочка.

Копчета. Сферични са по форма, съставени от две половини, от кована, тънка медна пластинка. На задната страна е прикрепена халкичка за пришиване.

Токи - лети от бронз, посребрени, с правоъгълна форма.

Глинени съдове.

1/Гърнета - средни по размери, сконусовидна форма, изработени на грънчарско колело. Венчето на устието е заоблено или срязано, извито на вън. Гърнетата са слабо изпечени с керемидено-червен, до черен цвят. Орнаментирани са с врязани, прави линии, или съчетание на прави по тялото, а при шийката вълнообразни, или съчетание на прави по тялото линии, а по шийката полегати чертички. Гърнетата са служели за урни в които са били поставени горелите човешки кости.

2/ Амфоровидни стомни - изработени от добре пречистена, бяла, черна, червена, на цвят, след изпичането, глина. Тялото им е почти цилиндрично, леко издуто при плещите. Дръжките са с елипсовидно сечение, устието е фуниевидно. Върху шийката и дъното на някои са гравирани знаци. Върху тялото на една и шийката на друга са пробити отвори. Стомните са открити само в християнски гробове.

Според погребалния обряд и инвентара, некрополът се датира в края на IX и началото на X век.

РАЗКОПКИ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Ат.Попов

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "МАНАСТИРСКИ КОМПЛЕКС" "ВЕЛИКАТА ЛАРВА" В КВАРТАЛ "АСЕНОВ"

Разкопките на манастирския комплекс "Великата ларва" са продължение и разширение от миналата година.

След изчерпване на културния пласт от епохата на османското робство се навлезе в дебел културен пласт от българското средновековие XII-XIV в.

Постигнати бяха следните по-главни резултати:

Разкрита беше част от западната крепостна стена на манастирския комплекс с дебелина 2 м, на височина средно 4 м. Установи се, че стената е изградена грижливо от ломени камъни, споени с бял хоросан. Личат леглата на дървените греди - напречно и надлъжно от сантрачовата система. В найюжната част се разкопа част от съоръжение, което ще се доразкрие в следващия сезон. Вероятно то е мощен контрафорс или правоъгълна кула. Освен това бяха разкрити на няколко места основи на сгради. В североизточния участък се попадна на сграда с верижен план. Градежът е от ломени камъни, споени с бял хоросан. В нея се намериха много материали, които я датират от XII-XIV век. За отбелязване са архитектурни детайли- малък мраморен капител мраморни парчета от рамка на корниз, мраморни плочи за облицовка и парчета от цветен мрамор с полепнал хоросан, от подова мозайка, както и 6-7 стъклени позлатени кубчета за стенна мозайка. В централния участък, покрай разкритата през миналата година кула-бастион се изясниха плановете на две сгради от ломени камъни на хоросанова спойка. Едната е строена след разрушаване на кулата и е с плочник пред входа. В южния участък, вън от крепостната стена се разкри двуделна сграда железарска работилница. Намерени бяха ножове, стрела, ножници, точила, хромел, кръгло оформен плочест камък, сгур, шлака, много въглени и др.материали. Разкопан беше кладенец с дребен калдаръм около него, голям ограден зид откъм р.Янтра и пр.

На две места се разкриха некрополи - от османската епоха и християнски, с общо 130 скелета. При някои от християнските гробове беше намерен инвентар, култови съдове, копчета /медни сферични/, накити /предимно пръстени/, монети и части от златотъкана материя.

Придобити бяха голям брой находки и материали. Повече от 40 керамични съда бяха възстановени. Обогати се фонда с оръдия на труда, оръжия, с повече от 350 монети от които на Константин Тих, Ив.Александър, Ив.Шишман, от Дубровник, от византийски императори и др. За отбелязване са няколко десятки графити върху керамични съдове и подглазурни монограми.

Резултатите са принос към материалната култура на средновековната столица Търновград и по-специално към изясняване историята на манастира Великата лавра.

Ив.Джамбов

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ: СЕКТОР III-ЮГОИЗТОЧЕН СКЛОН НА ПАТРИАРШИЯТА

Разкопките дадоха следните резултати: 1.Потвърди се предположението, че този сектор е гъсто застроен с еднoделни и двуделни сгради на каменна основа, градени с едри и средно големи ломени камъни на калова спойка. Макар, че са разположени гъсто една от друга, почти без пространство по между си, се забелязва известна планомерност при строежа им. Установи се, че те са били съобразени със средновековен път, който е водил до притвора на кварталната църква. Интерес предизвика една от сградите, която бе определено като "сервизна" работилница. Освен че е запазена изцяло в основи, което даде възможност да се определи нейният план, тя е имала и дворно място, оградено с отделен зид. На един метър от западния зид на сградата бе открита квадратен пилон от едри ломени камъни на калова спойка. Върху него е стъпвала вероятно дървена колона, поддържаща навес. Предполага се, че сградата е била на два етажа. Приземният е служил за работилница, а горният - жилищна част. Това личи и от по-голямата височина на зидовете. В нея се е влизало през двора от изток, откъм пътя. Входът за самата работилница е бил почти директно срещу крайпътната порта. Вторият етаж и покривната конструкция са били от нетрайни материали. Като се има предвид мястото и материалите

сградата е била на два етажа. Приземният е служил за работилница - а горният - жилищна част. Това личи и от по-голямата височина на зидовете. В нея се е влизало през двора от изток, откъм пътя. Входът за самата работилница е бил почти директно срещу крайпътната порта. Вторият етаж и покривната конструкция са били от нетрайни материали. Като се има предвид мястото и материалите

от сградата може да се допусне, че в нея е работил и живял със семейството си един от по-заможните занаятчии в този иначе беден квартал на столицата. В тази и други сгради се забелязват преустройства,което говори за етапност в застрояването на тази част от хълма. Установи се, че поради наклона на терена,преди да бъдат построени някои къщи, той е бил предварително подравняван.

2. При проучване на некропола се откриха още 10 гроба, с което общият им брой нараства на 21. Това е един от най-големите и най-бедни на инвентар некрополи на Царевец. Интерес представлява един семеен гроб на възрастен и детски индивид. Некрополът е бил отделен от жилищните постройки посредством ограден зид.

3. В културният пласт се намериха общо 280 находки. Фрагменти от сграфито керамика с растителни и животински мотиви, с монограми на български царе и патриарси, вносна керамика /фаянс и селадон/, сребърни и медни копчета, върхове на стрели, обикновена битова керамика и 41 бронзови и медни монети /византийски и български от XIII-XIV в./. Откриха се и три напълно запазени позлатени, правоъгълни пластинки - коланни апликации.

След разкопките през 1976 г. културното наслояване на сектора под патриаршията беше изчерпано. Разкритата архитектура, некрополът и находките позволяват да се допусне, че най-интензивен е бил животът тук в края на XII и XIV век.

М.Долмова-Лукановска

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXI - СРЕДНОВЕКОВНА УЛИЦА

Във връзка с проекта на НИПК за цялостното експониране на северозападния склон на Царевец, започна проучване на съвременна алея, водеща към Лобната скала. Целта на предприетите разкопки е разкриването на средновековна улица, минаваща през гъсто застроения северозападен склон, която е отклонение от главната улица към двореца.

На този първи етап на проучване се разкриха две нива на турски калдаръм, западно от които се попадна на трета настилка от турската епоха, разкрита на дължина 5,30 м, под която минава зидан турски канал. Върху трите настилки се намериха фрагменти от турски керемиди, от глинени турски лули, две турски монети, гвоздеи за подкови и др.

След тяхното демонтиране на дълб.1-1,20 м от нивото на съвременната алея, в два участъка от по 10 м се попадна на средновековната българска улица. Тя е направена от трамбована пръст със забити в нея дребни ломени и речни камъни, и с ширина на платното 1,80 - 2 м. Върху нея се намериха единични фрагменти кухненска керамика от XIII-XIV в., и гвоздеи за подкови. На 0,40 м под тази настилка се попада на втора изградена по същия начин, върху която бяха намерени три медни монети, едната от които на Тодор Светослав /1300-1321 г./ и ромбовиден връх за стрела.

По цялото трасе се попада на турска и средновековна българска архитектура - части от зидове, чието разкриване продължава.

Сред намерените материали по време на разкопки преобладават фрагментите битова керамика от турската епоха, но най-вече от XIII-XIV в. кухненска и сграфито, но се среща и от XI-XII в., славянски, ранновизантийски и тракийски. Намерени са още турски, византийски и средновековни български монети, фрагменти от стъклени и медни гривни и апликации и

Л.Квинто

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ, ОБЕКТ 3: ЮЖЕН СКЛОН НА ПАТРИАРШИЯТА

През 1976 г. се работи в южния сектор на площ от 100 кв.м и се довърши проучването на целия обект по южния склон на Патриаршията, започнато през 1975 г. Установи се, че строителството в сектора, и в целия обект, е имало само през времето на Втората българска държава. Последният строителен пласт от края на XIV в. беше проучен и докладван през миналия сезон.

В южния сектор се разкри сграда, която в първия строителен период е имала избено помещение, широко 5,00 и дълго 4,00 м, с една отвесна подпорна греда в средата. След свличането на земните пластове на това място, станало към средата на XIII в., сградата се е разрушила и южният зид се е изместил на юг на 1,00 м.

През втория строителен период, от края на XII в., отново била използвана основата на южния зид, като сградата е разширена до 5,5 м. Имала е каменни основи от изток и запад, издигнати в траншеите от свлечените по-рано зидове. Северният зид е бил удебелен. Подовата конструкция на приземния етаж се е поддържала от две греди - отвесна и хоризонтална, забита в склона. Така преустроената сграда е загинала в пожар в края на царуването на Иван Александър.

Намирането на много керамични фрагменти в южната сграда показва, че в последния етап, преди пожара, сградата е била склад или магазин за глинени съдове, обърнат с фасадата към малка, задънена на изток улица, разкрита през миналия сезон.

Резултатите от разкопките потвърждават направеното вече заключение, че кварталът около Патриаршията е занаятчийски и че са били застроявани и стръмните терени в средновековното Търново.

Й.Алексиев

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ: ОБЕКТ 13

Обектът се намира южно от църква № 21, проучената ивица край северозападната и източната крепостна стена. Обхваща площ 500 м^2.

Дебелината на културните напластявания достига от 1,20 -1,40 до 2,60-2,80 м. Установиха се 3 културни пласта: ранновизантийски, средновековен български и пласт от турската епоха.

1. Ранновизантийски културен пласт.

По-значими останки от ранновизантийска архитектура се установиха в западната и източната част на обекта: сграда с неправилна правоъгълна форма и останки от сгради или сграда, която при съществуването си е претърпяла най-малко две преустройства довели до значителна промяна на първоначалния й план. В южното помещение се разкри малка щерна/вътрешни размери 1,70 х 1,20 м/, изградена от тухли с хидрофобен хоросан. От източната страна на щерната има малък канал, направен от имбрици, споени грижливо със същия хоросан. След разрушаването на южното помещение е изградено друго което е залегнало северния му зид.

В ранновизантийския културен пласт се намериха много малко фрагменти от битова керамика и амфори, плоски стъкла и части от стъклени чашки. Състоянието при което е разкрита "източната" сграда не дава възможност да се направят по-точни предположения, свързани с плана й и нейното предназначение.

2. Средновековен български културен пласт.

В североизточната част на обекта се разкри продължението на плочниковата настилка, открита южно от галерията на църква № 21, която продължава на юг, към вътрешността на крепостта. Централната част на обекта е оставена незастроена. В западната част, където скалата пада ниско се разкри плочникова настилка от едри, с неправилна форма плочи /около 80 м^2, която на изток достига нивото на скалата и прекъсва. Навярно плочниковата настилка и незастроената част са оформяли малък площад /около 360-380 м^2/ пред църква № 21.

Крепостна стена. Разкри се 18 м. от трасето на източната крепостна стена. Прави впечатление много небрежният градеж на стената, което още един път потвърждава предишните ни наблюдения, че там където скалният венец е недостъпен градежът на стената е по-небрежен.

В пласта се намериха значително количество фрагменти от битова и сграфито керамика, токи за колан от бронз и желязо, огрибки, свредели, фрагменти с монограми и надписи-графити, средновековни монети. От материалите по-голям интерес представляват: част от двустранен калъп за накити, част от бронзов кръст-енколпион, керамична топка с пъпковидна украса, покрита със зелена глазура, част от малко съдче с врязана украса.

3. Пласт от турската епоха.

Разкриха се части от две сгради-едната в източната, а другата в западната част. Между двете сгради се разкри калдъръмена пътека /дълж. 21 м, шир. 0,80-0,90 м/, която е свързала турското селище на Царевец с квартала около църквата "Св.апостоли Петър и Павел".

В заключение се налагат няколко изводи:

1. Ранновизантийският град на Царевец се е простирал до най-северната част на хълма, където се откриват основите на значителни по големина сгради, а липсата на битов материал предполага "организираното" напускане на обитателите му в първите десетилетия на VII в.

2. Разкритият неголям площад свързваме с църква № 21; проучването на стената потвърждава направените по-рано наблюдения за крепостното строителство, а материалите показват нови образци както при керамиката, така и при предмети свързани с бита и занаятите.

3. Очертава се северната граница на турското селище, а материалите показват, че застрояването на тази част от хълма не може да се свърже с първоначалното заселване на турците и се отнася към по-късно разширение на селището.

А.Писарев

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ: ОБЕКТ 14

Разкопките на обект 14 през 1976 г. имаха довършителен характер. Предстоеше да се изчерпят окончателно старобългарския, ранновизантийския и тракийския културни пластове в източната половина на обекта, която включва 235 м^2 проучвана площ.

През 1975 г. бяха разкрити останки от турски сгради. След тяхното фото и техническо заснимане бяха демонтирани. Целта за тази година бе да разкрием по-ранните градежи в близост до крепостната стена. В цял план от времето на Второто българско царство се връзва само една ограда, като за западен зид е служило вътрешното лице на крепостната стена и силно разрушените основи на две сгради.

От времето на Първото българско царство освен керамиката се разкри битова зидана пещ, две огнища и част от сграда използувала западното лице на ранновизантийски зид.

От ранновизантийския период се разкриха част от две сгради. За преодоляване наклона на скалата ниско в основата е положена дървена скара, от която личат леглата на външните надлъжни греди. Под скарата градежът е по-груб и небрежно оформен. На разстояние 2,90 м между двете сгради се откри стълбище оформено от едри плочести камъни. Запазени са четири от стъпалата. По всяка вероятност на това място върху ранновизантийската крепостна стена е имало потерна.

На дебелина 0,30-0,50 м се откриват фрагменти от керамика от желязната епоха (I хил.пр.н.е.). Трайни съоръжения освен едно огнище не са открити. То е с елипсовидна форма и е направено почти върху скалата.

Културните пластове са изчерпани до скална основа.

Ат.Попов

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ: ОБЕКТ 15

През 1976 г. бе разширен обекта на изток. Разкрит беше културен пласт от османската епоха и изчерпан. В него бяха разкрити две двуделни сгради от различни строителни етапи. Градежът е от ломени камъни на калова спойка. В едната от тях беше разкрита зидана печка с камъни. В културният пласт бяха намерени находки датиращи наслояването - глинени лули, фрагменти от битова керамика и турски монети.

От средновековния български културен пласт се разкриха само единични зидове, които се оказаха продължение на по-рано разкрити и един новоразкрит. В този пласт бяха намерени два скелета без инвентар. В пласта бяха измерени фрагменти от битова керамика - художествена, с изображение на птица и лъв; обикновена кухненска; свещници; монети от български царе /Ив.Шишман/. Разкрити бяха три средновековни ями.

Върху скалния грунд бяха разкрити основите на голяма ранновизантийска сграда с четири помещения. Градена е от ломени камъни на калова спойка. Разкопа се част от база на мраморна колона.

При разкопаването на ранновизантийската сграда се попадна на фрагменти от тракийска керамика, което показва, че тук е имало живот през античната епоха, останките от които са разрушени при изграждане сградата, която е фундирана върху скалния масив.

Зл.Генова

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ: ОБЕКТ 19

Обектът обхваща площ от 800 кв.м, от която в 470 кв.м е изчерпано културното наслояване със средна дебелина 0,40-1,80 м. Установени са културни пластове от следните епохи: тракийска, ранновизантийска, средновековна българска и турска.

Тракийският културен пласт има дебелина от 0,60 до 1,00 м и е установен предимно в югоизточния ъгъл на обекта. Там се откриха и следи от жилищно строителство: част от землянка със силно заоблени ъгли, яма за съхранение на зърнени храни и огнище с неправилна кръгла форма. Сред откритата керамика преобладава работената на ръка, като съотношението между нея и правената на колело е 4 към 1.

Ранновизантийският културен пласт е свързан с основите на сграда, претърпяла значителни изменения в своя план. Установени са три строителни периода, които следват в сравнително къс интервал от време. В първия строителен период сградата има правоъгълна форма и вътрешни размери 8,60 х 19,55 м. Ориентирана е по дължина в посока север-юг. Разчленена е на три нееднакви по големина помещения. Начинът на градеж и преди всичко съставът на хоросана я отнасят към края на V- началото на VI в. Вторият строителен период е свързан с преустройството на северното помещение на сградата, като към източната й стена е била долепена апсида. Третият строителен период е свързан с основно преустройство на сградата след нейното опожаряване през втората половина на VI в. и планът й остава неизяснен. Продължила е да съществува до втората половина на VII в., когато на хълма Царевец е загинала ранновизантийската крепост.

Средновековният български пласт от периода XII-XIV в. има запазена дебелина от 0,60 до 0,90 м. Средновековните градежи са в значителна степен унищожени от турското строителство, поради което разкритите зидове стоят изолирани и не очертават сгради. В пласта наред с фрагментите битова керамика се откриват предмети на домашния бит и въоръжение, накити и украшения.

От турската епоха са установени два строителни периода, които по откритите материали и монети отнасяме към XVIII-XIX в.

П.Славчев

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ: ОБЕКТ 20

Обект XX се намира в северозападния склон на хълма Царевец по посока на Лобната скала. Проучването му през 1976 г. се наложи от програмата на АИМ и Общонародния комитет за цялостното завършване и експониране на тази част на крепостта. Методът на изчерпване на културния пласт се оказа положителен за правилното разчитане стратиграфията и хронологията между отделните етапи и епохи.

Най-ранните резултати са от двете фази на тракийската култура, изразени предимно във фрагментирана керамика и битови съоръжения. Най-късните са останки от компактно турско жилищно строителство, което значително е нарушило по-старата архитектура. Хиатусът тук е изразен само с римската епоха. Ранновизантийското строителство е представено от една верижна сграда, градена от ломени камъни и хоросан и загинала при стихиен пожар в средата на VI в. С незначителен керамичен комплекс е представена старобългарската култура при подчертан славянски елемент. От Втората българска държава са разкрити останките на четири сгради и битов материал, в който преобладава кухненската керамика. Жилищното строителство тук е характерно за съответната сложна социална структура на населението, където наред с висшата класа са живели и производителните слоеве на обществото.

Резултатите през отчетната година са принос към цялостното археологическо проучване на Търново. Създава се представа за основата, върху която е възникнало старобългарското селище, за неговата топография и по-конкретно за жилищното строителство в средновековната столица и нейните градоустройствени проблеми

Т.Овчаров

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ: ТЕРАСАТА ЮГОИЗТОЧНО ОТ ПАТРИАРШИЯТА

През 1976 г. обектът е изцяло проучен.

Като резултат от тазгодишното проучване са доизяснени плановете на разкритите през миналата година сгради № 1, № 2, "А", № 5 и № 5 "А". Сграда № 1, смятана до сега едноделна е с две помещения: северно, по-голямо, с неправилна четириъгълна форма и южно-използувано като притвор, с правоъгълна форма. Градена е от ломени камъни и кал от сивочерна пръст. Западната й част липсва. Под нейните основи се разкриха основи на друга, по-ранна сграда № 1а. Последната се датира от 13 в, а първата от 14 в. Жилищни са идвете. На източната стена на сградата № 2а се откри вход, широк 1 м, а сграда № 5 става двуделна, с малък притвор от юг. Под сграда № 5 са основите на по-ранна сграда № 5а, датирана от 13 в. № 5 е от 14 в.

През отчетната година са разкрити и 6 нови сгради определени като жилищни, строени от ломени камъни на кална спойка.

Сграда № 6 е двуделна, с малък притвор ~~към~~ изток. Има неправилна четириъгълна форма. Голямото й помещение има вътрешни размери: с-4 м, ю-5,5 м, з-4,2 м и и-3,2 м. Притворът е 1 м широк. Датира се от 14 в. Под нейните основи се разкриха други на по-ранна сграда /№7/ отнесена към 13 в. Тя е едноделна, градена с по-едри ломени камъни на кал. Инвентар липсва. Има малка площ.

Сграда № 8. Едноделна, с почти трапецовидна форма. Има сравнително голяма площ и зидове дебели по 0,80 м. Южната част е разрушена. Отнася се към 14 в. Инвентар не е намерен. Жилищна.

Сграда № 9 - също едноделна и с трапецовидна форма. Добре са запазени източният и северният зид, стъпили върху здрав терен. Южната стена не е проучена, тъй като е под плочника на алеята. Отнася се към втория строителен период - 14 в.

Сграда № 10 - има почти правилна квадратна форма и площ 26 кв.м. Зидовете й са широки по 0,80 м, на кална спойка.

В северозападния ъгъл е разкрит входа, широк 1 м. Южно от нея е разкрита частично сграда № 11. Първата е от 13 в., а последната от 14 в.

В средновековния културен пласт са намерени и множество керамични фрагменти от 12-14 в. и др. материали от същото време. Други културни пластове не са разкрити. В резултат на разкопките е разкрит още един жилищен квартал от средновековния Търновград.

Я.Николова

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА КИЛИФАРЕВСКИЯ МАНАСТИР

Още през 1974 и 1975 г. беше установено, че манастирът, в който е била книжовната школа на Теодосий Търновски, е бил построен през средата на XIV век в съществуваща по-стара крепост, която е имала важно стратегическо значение в отбраната на пътя за Хайнбоазкия проход и престолния Търновград. Изяснен е общият план на крепостта и са проучени двата главни входа, една потерна и няколко сгради разположени вътре в крепостта, върху три естествени тераси.

През 1976 г. разкопките бяха съсредоточени в осем сектора. В три от секторите задачата беше да се доизяснят някои пунктове по северната и югозападната крепостна стена и външното оформление на източната порта.

Вътре в крепостта, върху най-високата тераса, продължиха проучванията върху голямата трикорабна базилика. Открит беше южният стилобатен зид, разделителният зид между наоса и притвора в северния кораб и едно помещение, долепено до южния й зид. Върху разрушения й притвор беше разчистена една голяма четириъгълна кула.

Разчистен беше напълно плочникът пред западната фасада на църквата, която се издига на втората тераса. В първи сектор окончателно беше изяснен планът на двуделната сграда. Южно от нея бяха разкрити две нови сгради, които са едноделни, градени с ломен камък и кал.

Покрай южната крепостна стена беше открита една нова църква, която е трикорабна, от типа скъсени базилики. Средният кораб е отделен от страничните с два реда четириъгълни стълбове. От вътрешната страна на полукръглата ѝ апсида е запазена южната половина на тристъпален синтрон. Църквата е градена с ломени камъни, изгладени от лицевата си страна, споени с бял хоросан. В насипа ѝ са открити късове от тухли, бигор, керамика от среднобългарската епоха и една монета от XII век.

При разкопките през 1976 г. бяха открити много фрагменти от средновековна кухненска и сграфито керамика, декоративни кръгли панички и четирилистни розетки, части от ранновизантийски глинени съдове, монети, бойни топки, стрели, метални предмети и др.

В.Антонова

ПРОУЧВАНИЯ НА ШУМЕНСКАТА КРЕПОСТ

Проучвани са следните проблеми:

1. Изучаване на гражданската и култова архитектура-жилища, производствени звена, водоснабдителни съоръжения, стопански сгради и пр. Планът на крепостта се допълни с още 22 сгради, които по своето стратиграфско разположение, план и находки в тях са от различни периоди.

а) В тракийския културен план се очертаха осем жилища, разположени в редица и на гъсто с много керамика от цялата желязна епоха. Откриха се в тях огнища и разрушени пещи.

б) От римския период се откриха две нови сгради и се оточни планът на още 16. Те са с едноделен план, верижни или сложни, а по предназначение - жилища, стопански сгради, и сгради с военно предназначение.

в) От ранновизантийския период се откриха основи на три солидни постройки и се уточниха плановете на още 15. Много от тях са преустроени от по-ранния период, с пристройки или отнемане на помещения и най-често с използване на стария строителен материал. Те са жилища, снабдени с прагове, обърнати към тесни улици. Тук принадлежи едно голямо, солидно градено водохранилище.

г) Уточнените планове на четири надземни и на четири полувкопани жилища са предимно жилища. Землянките са с облицовани в приземието стени, снабдени са с пещи и огнища. Сградите са рядко разположени, вероятно с големи дворове. Някои от тях са били работилници.

д) Най-гъсто е бил застроен секторът през XII-XIV в. Тук се попадна на керамична и железарска работилница, както и на сгради с различен план,предназначени за жилища и стопански цели.

2. По фортификацията на крепостта се уточниха размерите и мястото на римската и ранновизантийска потерна 2а. Оточни се и късноантичното ниво на крепостта в югоизточния сектор.

При сондажните проверки на кулите № V,VI,VII и VIII се уточниха както късноантичното така и средновековните нива на крепостния пояс № IV и на горните кули, както и тяхните преправки.

При извършване на консервация и укрепване на основите на църква № 5 се откриха части от сграда, попадаща изцяло под църквата. Тя се датира от VI в. Същевременно се установи че е използвала отчасти основите на по-ранна сграда от IV в. съответствуваща на нивото на потерната.

Ст.Михайлов, Л.Дончева, Д.Топтанов

РАЗКОПКИ В С.ОДЪРЦИ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През лятото на 1976 г. продължиха археологическите разкопки на българо-полската археологическа експедиция при с.Одърци, Толбухински окръг. Целта на проучванията на българския колектив бе да се потърси портата на крепостта и да се открият нови площи във вътрешността. Портата и тази година не беше разкрита. Попадна се на незначителни следи от вход, но се оказа, че зидовете му са почти напълно разбити и не дават възможност да се установи точното му разположение.

Проучени бяха две сгради от ранновизантийската епоха. Едната е с форма на неправилен четириъгълник, дълга 12 и широка 8 м. Състои се от едно голямо помещение /от изток/ с правилна ромбовидна форма и едно от запад, подобно на тесен коридор, който постепенно се стеснява в северна посока. Намерените материали в тази голяма сграда са предимно с битов характер. Другата сграда /жилище № 2/ има правилна правоъгълна форма с размери 8/5,70 м. Разположена е на юг от т.нар. караулно помещение. В жилището бяха намерени много и разнообразни предмети - над 20 глинени съда, две монети-едната горяла и напълно разрушена, а другата - от Анастасий I /494-518/, каменни брусчета, костени дръжки, прешлени за вретено, стъклени чаши и др.

Разкрити бяха две малки жилища от Първата българска държава. Те са леко вкопани в земята и са били облицовани отвътре с тънък 0,30 м зид от ломени камъни. Жилищата са с почти квадратна форма с дължина на стените между 2,20 и 2,50 м. Керамиката на жилищата е интересна с разнообразната украса. Средновековното селище, както все повече се убеждаваме, е било унищожено в началото на XI в.от печенезите. Към този последен период трябва да се отнесат и откритите 11 гроба.

Й.Чангова, И.Щерева, В.Любенова

РАЗКОПКИ НА ПЕРНИШКАТА КРЕПОСТ

През 1976 г. се работи в центъра на крепостта и около северната крепостна стена.

В центъра беше напълно разкопана площта между църква № 4 и източната част на крепостта. Излязоха останки от жилища със стени от камък на кал. Три от жилищата са едноклетъчни, а едно има три помещения, разположени във форма на буквата Г. В две постройки бяха разчистени домашни пещи изградени от камък, късове тухли и кал.

В резултат на проучванията покрай северната крепостна стена между северната и северозападна кули, беше открито южното лице на куртината, която стъпва върху останките от тракийската крепостна стена. Наблюденията показаха, че средновековните строители не са имали за цел да следват трасето на ранната стена и за това на известни места лицето на средновековната крепостна стена се изравнява с това на тракийската, а на места отстъпва повече или по-малко на север от него. Бяха потвърдени също изводите ни, че постройките, които са се облягали на средновековната крепостна стена са били издигнати на место където в доримската епоха и в късноантичната е имало сгради, които са дошли до нас като останки от отделни зидове или само като строителен материал.

Все в този сектор, южно от редицата помещения, които са се облягали на северната крепостна стена,бяха разкрити останки от обширна сграда, чийто стени са били от ломен камък на хоросан. В нея се забелязват два строителни периода, близки по време. От запад сградата не е имала собствена стена, а се е облягала до жилище със стени от камък на кал. Достъпът в южното помещение е бил от изток. Двете помещения са кореспондирали помежду си чрез вход широк 4,10 м. Големината на сградата, солидният й градеж, широкият проход между двете помещения и намереният в нея оловен печат показват, че тя вероятно е била с административно предназначение.

Около портата на крепостта бяха доразкрити останките на една антична постройка със стени от камък на кал, западната част на църква № 1 и свързания с нея баптистер и останките на още една църква № 6.

Църква № 1 разкопана още през 1960 г. е еднокорабна и едноабсидна със синтрон и свързан с нея баптистер. Последният се намира до югозападния й ъгъл. В план представлява квадрат който на изток завършва с абсида. Има същия градеж като църква-камък и хоросан. Баптистерът е конструктивно свързан с нея. В югоизточния му ъгъл е изградена писцина, която има корито във форма на читиристенна призма. На пода тя завършва с площадка във форма на четирилистник. Писцината е добре изградена и обмазана с водоустойчива мазилка.

Църква № 6, дошла до нас в основи с изключение на южната стена и с напълно унищожен отвътре наос, е използвала за основи на северната си стена останките на южната стена на ц. № 1. Новоразкритата църква завършва на запад с притвор, а на изток с три абсиди. Стените й са изградени от камък и хоросан, като на места са употребени късове тухли, а в абсидите и вътрешни сантрачи. В наоса се е влизало от юг чрез вход широк 1,15 м. Вероятно вход е имало и от запад към главната улица. Отвътре по южната стена и по абсидите имаше запазена оцветена мазилка. Няма достатъчно данни за да се определи типът на църквата.

През 1976 г. бяха разкрити още 10 християнски погребения от средновековния некропол. Разкопките дадоха още голям брой находки-керамика, метални съдове, костени предмети, монети и други.

В.Димова, Д.Иванов, Ст.Йорданов

ПРОУЧВАНИЯ В ЦИТАДЕЛАТА НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ЧЕРВЕН

През 1976 г. продължиха проучванията по разкриването на сградите, разположени в квартала, западно от източната крепостна стена и проследяването на уличната мрежа в цитаделата. В резултат на извършената работа бяха открити 18 жилищни сгради. Получиха се нови и интересни данни за изграждането им. По план сградите, както и откритите досега, са правоъгълни, с едно или две помещения и заемат площ от 10 м^2 до 32 м^2. Разположени са амфитеатрално поради голямата денивелация на терена от север към юг. На конфигурацията на терена червенските майстори подчиняват и своите строителни принципи. За да създадат равна площ за изграждане на постройките почти при всички южната и частично западната и източна страна са изсечени в скалата на дълбочина до 1,70 м. Стените на постройките са изградени от грубо обработени камъни споени с кал. Дебелината им е между 0,60 и 0,80 м.

Напълно се проследи уличната мрежа в цитаделата. Трасето на улиците е различно врязано в скалния терен, като в някои участъци на главната улица достига до 0,50 м. Почти навсякъде е спазена една и съща ширина на уличното платно - 1,80 м. Главната улица в цитаделата свързва директно двете крепостни порти. Тя преминава в подножието на хълма. От тази улица при източната крепостна порта се отделя друга, трасето на която е във формата на буквата П. От нея се отделя улица, която преминава непосредствено под източната стена на замъка. Тези две второстепенни улици излизат на централната улица.

В откритите жилища се намериха твърде малък брой предмети. Изобилстват фрагментите от глинени съдове. Можаха да се възстановят няколко блюда със сграфито украса.

М.Станчева

ПРОУЧВАНИЯ В СЕРДИКА - СРЕДЕЦ

Археологическите проучвания се съсредоточиха в един западен участък на античния и средновековния град, разположен до източната стена. Размерите му са 41 х 15 м. Във вертикално разположение на културните напластявания работата се съсредоточи изцяло в средновековната епоха с долна граница VI в. и горна - XV в. Но от този голям период пълно бяха изследвани напластяванията XI-XV в.Новите резултати се отнасят, както до реконструкции на фортификационни съоръжения на този участък на крепостната стена, така и до градски обитаван отрязък от вътрешната площ на Средец. Ясно се открои градоустройството на участъка с традиционно използване на късноантичната улица, с известни стеснявания и разполагане на жилища и други битови съоръжения от двете й страни. Рязко изпъква разликата между съхранения до края на XIV в. градоустройствен принцип на късната античност и пълното му пренебрегване и нарушаване през XV в. с изграждането на жилищния квартал с нова ориентация на постройките. Цяла система от строежи показва органично свързване с преизползването на заварения материал и дори архитектурни елементи от по-стари сгради. Може да се характеризира отчетливо строителната техника на епохата с много елементи на декоративен градеж. Късноантична колонада е използвана чрез затваряне на интерколумните за оформяне на средновековни сгради. Установява се стремеж към монументалност на новосъздадените фортификационни елементи като средновековната стълба на крепостната стена. Направена е от каменни блокове с приблизителни размери 1,00 х 0,70 х 0,30 м и е широка 2,00 м. На това се противопоставят малките обеми на граждански постройки разположени от двете страни на улицата.

Битови находки от Втората българска държава характеризират културния пласт с традиционната за епохата керамика. Обаче, условията на строителство, както в предхождащата епоха, така и от XV в. насетне създават проникване, донякъде механично на по-ранни и по-късни материали в пласта XII-XV в.

Д.Стоянова-Серафимова, Ю.Божинова

РАЗКОПКИ НА ЗЕМЛЕНОТО УКРЕПЛЕНИЕ "САМУИЛОВА КРЕПОСТ" ПРИ С.КЛЮЧ, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Археологическите проучвания и разкопки, провеждани с известни прекъсвания от 1968 г. насам на земленото укрепление край с.Ключ, Благоевградско, познато сред местното население под названието "Самуилова крепост", продължиха и през отчетната 1976 г.

Проучванията бяха съсредоточени в кварталите 7Г, 7Д и 8Д, 7Е и 8Е и 7Ж, 8Ж и 6И. Изследван беше сектор от ранно-българското селище, разположено вътре в укреплението. Културният слой в тези квартали, образуван от ерозирането на вал № I, вследствие значителната денивелация на терена беше

обстойно изследван и изнесен от съответните квартали. Достигнато беше онова ниво, получено някога при изравняването на терена на възвишението по време на изграждането на земленото укрепление, при което горният културен слой на ранно-българското селище, заедно с руините на старото тракийско поселение, са били вдигнати и изнесени по ръба на възвишението, където са били използувани за насип на първия отвътре вал № I.

След вдигането на този културен слой бяха открити следи от жилищни ями на вкопани жилища, някои от които влизаха в редиците от жилища, открити по време на кампаниите от миналите години. Разчистени и документирани бяха още 24 нови жилища от раннобългарското селище.

Теренните проучвания на градището "Самуилова крепост" направени през 1976 г. потвърдиха изводите от проучвателните работи, отразени в отчетните доклади от миналите кампании, а именно:

Ридът "Самуилова крепост" бил използуван от човека твърде рано. Древната река Понтос /Струмешница/, опасваща възвишението, създала условия за възникване на поселение на това място още в късната желязна епоха.

По време на римското владичество в нашите земи, животът върху рида бил прекъснат.

През VIII в. вероятно славянските поселници изградили селище на това място.

В обсега на досегашните разкопки последният период от живота върху рида принадлежи на втората половина на X в. По това време върху възвишението съществувало голямо гъсто застроено раннобългарско селище, унищожено от стихиен пожар в края на X или началото на XI в. монетите; намерени в редица жилища принадлежат изключително на Йоан Цимисхи.

Върху руините на старото тракийско поселение и възникналото върху тях по-късно ранно-българско селище с вкопани жилища, в началото на XI в. било изградено землено укрепление от три вала и два рова, концентрично разположени върху скатовете на рида.

Наблюденията от проучвателните работи и откритият археологически материал дават възможност това землено укрепление да се свърже с отбранителната система, изградена през 1014 г. от Самуил в Ключката клисура, отразена в редица исторически извори.

С.Георгиева, В.Нешева, В.Цветков, Г.Стоянов

ПРОУЧВАНИЯ В СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД МЕЛНИК

През 1976 г. археологическите проучвания в гр.Мелник се проведоха на три обекта:

I. Източно от църквата "Св.Никола" , в североизточната част на двора около нея. Разчистени са 11 ями, вкопани в здравата пръст на дълб. до 2 м. Възможно е някои от тях да са били използувани за складове. В ямите се намери значително количество фрагментирани кухненски и трапезни /сграфито и глазирани/ съдове от Втората българска държава и от първите векове на турската епоха. В пръстта се откриха и много монети повечето от които византийски от XII-XIV век. Разкрита е и част от източната оградна стена на манастирския комплекс около църквата, градена през турската епоха, и малък къс от зид, вероятно ограден, от XIII-XIV век.

II. Източно от Болярската къща. В резултат от проучванията през 1976 г. се разкриха нови площи от набелязания терен. Намерени бяха фрагменти от керамика-сграфито, глазирана и обикновена, от турската епоха и турски и западноевропейски монети които дават възможност, заедно с данните от архитектурата, животът на това място да се определи в рамките на XVI- началото на XX век. Засега в архитектурните останки се забелязват три етапа на строителство.

III. Обект ГОНС. Продължи разчистването на възрожденските сгради. Проучена е значителна част от района на сграда II. По-голямата част от керамиката е от края на XII-първата половина на XIII в. Потвърдиха се миналогодишните данни за опожаряването на този район на града през 1255 г., по време

на въстанието на болярина Драгота срещу византийската власт.

Западно от сграда I бяха разчистени две ями, в които се намериха 12 монети от първата половина на XIII в. Разкрита е и шахта за занаятчийски отпадъци от XV-XVII в.

Намерени са и много цели и фрагментирани поти, буци медна руда, железен и меден шлак. Започна разкриването на съоръжение, свързано с производство на мед.

Р.Морева

ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТНА СТЕНА В АСЕНОВГРАД

Историята на средновековния град Стенимахос е сравнително слабо проучена. Всички данни, които са ни известни са от писмени извори. За първи път името на града се споменава в Устава на Бачковски манастир от XI в. Известията за града от XI до XIV в. се ограничават до споменаване на името му и бегли съобщения, свързани със събития, станали в близките околности. Тези оскъдни сведения не се допълват и от археологически проучвания. През последните години при изкопни работи са направени някои случайни открития, които хвърлят известна светлина върху историята на града.

През 1976 г. при строителни работи за жилищен блок се откриха следи от трасето на крепостната стена на града. Стената има посока изток-запад. Тя е защищавала средновековното селище от север. Градена е от речен камък на бял твърд хоросан, примесен с дребни камъчета. Дебелината й е 2.20 м в субструкция и 2 м в суперструкция. В западната част се оформи порта с ширина 3 м и запазен праг от два реда камъни. На север от западното крило на портата се разчисти зид, който е конструктивно свързан със стената. Вероятно това е кула към портата или стената тук прави чупка в северна посока. От южната стена се разчисти правоъгълно помещение, долепено на фуга към крепостната стена. Запазена дължина 1 м, ширина -

3,25 м. Техниката на строежа, керамиката и другите находки датират крепостната стена след XII век.

През 1977 г. ще се продължат проучванията по трасето на стената в източна посока.

Р.Морева

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ КРАЙ С.ГОРНИ ВОДЕН, ПЛОВДИВСКИ ОКРЪГ

Първите писмени сведения за крепостта датират от XI век. Името на крепостта се споменава в Устава на Бачковски манастир, написан през 1083 г. Първи определя местоположението на крепостта Й.Иванов, около днешните села Горни и Долни Воден. Д.Цончев уточнява мястото й на височината отстояща на 300 м югоизточно от с.Г.Воден, което се намира на 3 км северозападно от Асеновград.

През 1976 г. се проведоха сондажни проучвания на крепостта. Те имаха за цел уточняване плана и датата на построяване на крепостта и определяне мястото й в отбранителната система на Родопите.

Крепостта е просъществувала сравнително дълго време. Откритите материали от римската епоха, късната античност и средновековието потвърждават това. Най-ранните материали са от средата на IУ в, датирани с монети на Константин Велики а най-късните от XII-XIII в. В края на XII в кръстоносците на III кръстоносен поход разрушават много крепости на юг от Пловдив. Вероятно тогава е била разрушена и Воденската крепост след което е използувана за некропол.

Крепостта е имала форма на неправилен четириъгълник, с обща площ 12 дка. Вероятно на четирите ъгли е имало кули, една от които беше разчистена през миналия сезон. Тя има почти квадратна форма - дълж. 5 м, шир. 4,50 м. Зидовете са градени от добре обработени камъни, споени с бял хоросан, примесен със счукана тухла. Беше разкрит малък некропол, който се датира след XII в. с монети на Комнините.

Хр.Джамбов, Р.Морева

ПРОУЧВАНИЯ НА АСЕНОВА КРЕПОСТ

През 1976 г. продължиха археологическите проучвания на Асенова крепост. Те се извършиха на южния сектор на т.н. Цитадела. Тя е ограничена от високи непристъпни скали, които стигат до изсечения в тях единствен вход. Само южния склон е по-полегат и се наложило изграждането на крепостна стена. Тя е запазена около входа на височина 6 м и дължина 10 м. Следи от нея се откриват в най-западната част на крепостта, където вероятно се е свързала с крепостната кула. На този склон, изсечен в скалите се намира известния Асенов надпис.

При разчистването на южния склон се разкриха подпорни стени, които са изравнявали стръмния терен и са оформяли тераси. Те са свързани с каменни стълбища.

От извършените наблюдения по време на разкопките се установи, че и в южната част на Цитаделата има гъсто застрояване; зидовете са фундирани в скалите, изградени са от ломен камък на бял твърд хоросан. Потвърждават се трите строителни периода. Най-запазени са строежите от Втората българска държава. Преобладават находките от този период. Това е преди всичко фрагменти от керамика от двата вида "битова" и "сграфито", монети, гвоздеи, върхове на стрели, стъклени гривни и др.

В най-западната част на южния склон се разчисти каменна стълба, която отвежда до тераса покрита с плочи. По нея се отива до надписа. Под каменните плочи се откри отводнителен канал, който е отвеждал водите извън крепостната стена.

Г.Джингов, А.Балканска, М.Йосифова

ПРОУЧВАНИЯ НА НОС КАЛИАКРА

1. Втора укрепителна линия

Разкопките се разгънаха върху площ от 1300 кв.м, като обхванаха терени покрай двете страни на крепостната стена от западния й край до главната порта и "чупката" включително. Същевременно се разчистваха отвътре и кулите №№ 6,7,9,11,12.

Нови интересни данни дадоха проучванията около главната порта. От източната й страна и в конструктивната връзка с нея се откриха в дълбочина останките на куртината, с което се потвърди очакването, че т.нар. "чупка" е изградена по-късно. В северната й стена отвътре се разкри зазидан проход, а в самата "чупка" и върху новооткритата част на куртината - настилка от каменен трошляк със следи от колове. Установено се, че след затварянето на прохода северната стена на "чупката" е удебелена чрез подзиждане, а до нея е долепена четириъгълна кула.

Разчистването на кулите, оформящи главния проход /№№ 6 и 7/, показаха, че стените им нямат основи, а направо застъпват застлания с грубо дялани камъни под на кулите, положен на 4.00 м под н.т. върху твърда, кафеникавочервена пръст.

Кули №№ 9 и 11 са със землен под, който съответствува на нивото на банкета.

Нов момент в проучването на втората укрепителна линия е откриването в основи на две неизвестни досега кръгли кули. Едната обхваща симетрично четириъгълната кула № 9, като се свързва с останки от лицеви градежи, най-вероятно куртини разположени на 1,5 м пред крепостната стена. Основите им са заложени по-високо от нея.

Разкопките обхванаха напластяванията в най-горния от трите строителни хоризонта, разграничени отвътре на крепостната стена. На дълбочина до 2,80 под т.н. бяха разчистени останки от еднолицеви градежи от ломени и грубо обработени камъни на кал. Касае се за частично вкопани, зле запазени постройки, които имат четириъгълен план, а някои от тях се състоят от две помещения. Според стратиграфските наблюдения и събраните във и около тези постройки находки, те са били обитавани в края на Второто българско царство и през XV век.

Основното място сред находките заема керамичният материал, произхождащ предимно от натрошени съдове и по-малко от керемиди, тежести и прешлени. Най-масово е представена средновековната керамика от XIII-XV век. Значителен е броят и на металните находки: гвоздеи, подкови, обкови, върхове на стрели и др.

Резултатите от археологическите разкопки на втората укрепителна линия дават възможност да отнесе съществуването й между XIII и XVII век, като се разграничават няколко етапа на основни преустройства.

2. Цитаделата на крепостта

Разкрити и проследени бяха на площ от 200 кв.м нови части от двете главни улици, които излизат от югоизточния и югозападния край на площада. Върху платната на улицата и от двете им страни се откриват каменни основи на постройки, чието окончателно разкопаване и изясняване не е завършило.

Между строителните останки от времето на Второто българско царство интерес пораждат зле запазените основи на значителен архитектурен ансамбъл. Възможно е да се касае за феодален замък.

Открити са сравнително малко материали от елинистическата,късноантичната, средновековната и късносредновековна епохи, предимно керамика, различни метални и фрагментирани стъклени предмети. Намерени са и монети от III до нач. на VII в.

В.Василев, Ас.Салкин, В.Герасимова,Ив.Сотиров, д-р Сл.Чолаков

РАЗКОПКИ НА НОС ЧИРАКМАН ГР.КАВАРНА

В южния склон на Чиракман беше разкрита сграда от елинистическата епоха. Състои се от три помещения: средно с размери 7,90 на 5,30 м и две симетрично разположени от страни с размери 5,30 на 5,30 м. От средното помещение се влиза в двете странични чрез входове широки по 1,80 м. По всяка вероятност се касае за обществена сграда. Намериха се много амфорни дръжки с печати от Родос, Синопе и Хераклея. Сградата е била напусната преди известния от изворите земетръс през I в. пр.н.е.

Продължи проучването на ранновизантийската базилика. Беше разкрит нейният екзонартекс Установи се, че хоросанена замавка е имало само в апсидната част. Останалите надлъжни и напречни стени са изграждани върху кал. През Втората българска държава в западната част на базиликата е била издигната монументална сграда. Беше разкрита само тази част от нея, която е възседнала екзонартекса. От намерените материали в този сектор по-важни са: кремъчни оръдия на труда, обработени еленови рога, съдове от местна тракийска керамика, амфори от елинистическата епоха теракоти и средновековна керамика.

Беше продължено проучването на крепостната стена. Върху площ от 200 квадратни метра бе проследена стената и вътрешното крепостно пространство. На това място стената е силно обрушена. Помещенията до нея са опожарени. Върху най-горния културен пласт се откриха фрагменти от късносредновековна керамика. Във втория културен пласт са запазени зидове на кал от помещения със носещи дървени конструкции. Най-многоброен археологически материал е керамиката. Тя е тракийска, ранновизантийска, средновековна българска. Монетите от този сектор са от Баязид I-сребърни; сребърни грошове на Ив.Александър с Михаил и медни ранновизантийски монети.

В късносредновековния некропол бяха разкрити 55 гроба. Малките кремъчета и черупките от яйца в гробовете потвърждават продължаването на езически отживелици и през XV-XVII в. Заедно с намираните досега сребърни монети на Мурад II, за пръв път бяха намерени и акчета от Мехмед I. Това не променя датировката на некропола. Антропологическите данни посочват голяма детска смъртност, причинена от епидемии.Средната продължителност на живота е била 47 години. Прави впечатление женската смъртност в млада възраст, което може да се обясни с ниската хигиена при бременост и раждане. Има голям процент заболяване на гръбначния стълб, което е свързано както с климата, така и с трудовата дейност. Преобладават белезите на европеидната раса. Срещат се и контактни типове между европеидна и монголоидна раса.

Изводи:

1. В резултат на досегашните проучвания се установи човешко присъствие на Чиракмана от халколита до късното средновековие.

2. Най-яки фортификационни съоръжения са били изградени през ранновизантийската епоха и през Втората българска държава.

3. Некрополите дават не само археологически, но и важни антропологически данни за населението в този район през отделните исторически епохи.

Васил Василев

РАЗКОПКИ В КРЕПОСТТА "БОЖЕНИШКИ УРВИЧ"

Известната крепост на севаст Огнян при с.Боженица, Софийски окръг е важно звено от средновековната Старопланинска укрепителна система.

През 1976 г. бяха разкрити и проучени нови сектори от крепостната стена и вътрешното пространство. Двата крепостни пояса в западната част се сливат в един, съобразени с особеностите на терена. Бяха установени преправките и разширенията, извършени през епохата на Втората българска държава. Ранновизантийският крепостен зид е изграждан от ломен камък и бял хоросан, а късносредновековните преправки са със замазка от кал.

Продължи проучването на помещенията до крепостната стена. Зидовете, перпендикулярни на крепостния пояс бяха проследени в южна посока. Едно от помещенията е служило за съхранение на боеприпаси. В него бяха намерени 280 броя бойни топки с различна големина и тежест.

По време на разкопките се намериха 3 205 фрагмента от българска средновековна керамика. В сграфито керамиката преобладават орнаментите с геометрични мотиви. Много са фрагментите от средновековно стъкло. От металните предмети заслужават внимание ножчета, ковани пирони, върхове на копия и стрели. Множеството шлака, парчета от желязна руда и антрацит потвърждават становището, че в крепостта са изработвани метални предмети.

В квадрат № 31 беше изчерпано монетното съкровище от аспри на Иван Шишман. Общият брой достигна 1327 монети. В крепостта бяха намерени и сребърни грошове на Иван Александър с Михаил.

Разкопките на Боженишки Урвич потвърждават досегашните ни наблюдения. Нови данни са получени за датировката. Беше намерена керамика от I хил. пр.н.е Могат да се направят следните изводи:

1. На "Боженишки Урвич" е имало тракийско селище през I хил.пр.н.е.
2. През ранновизантийската епоха е била изградена крепост за възспиране на нашествията от север.
3. През епохата на Втората българска държава крепостта е доизградена, разширена и е била важно звено от голямата Старопланинска фортификационна система.
4. В последните десетилетия на XIV век Боженишки Урвич е резиденция на севаст Огнян.
5. Крепостта е била не само военностратегическа опорна точка, но и политическо и духовно средище.
6. Крепостта е била разрушена до основи от османските завоеватели.

Е.Манова

РАЗКОПКИ НА КАЛЕТО В НИКОПОЛ

Продължи проследяването на укрепителната система по периферията на платото на Калето и по протежението на II укрепителен пояс в неговия източен дял.

Доразчистваше се и западната стена на късносредновековната баня. Тук има трудности поради дебелината на покриващия я насип, достигащ до 2,30 м и повече.

Голям интерес предизвикват проверките по североизточния склон на Калето в подножието на неговото било.

Към разкритите в 2 - 3 последователни предишни кампании следи от жилища и настилки от калдъръм и плочи край тях, тази година се прибави и съоръжение състоящо се от две каменни корита с различни форми размери и изработка, свързано с някакво производство. Не са открити материали свързани с произвеждани тук материали. Към съоръжението е водел глинен водопровод.

Д.Димитрова

РАЗКОПКИ НА ЦЪРКВАТА "СВ.ГЕОРГИ", КВ.КОЛУША, ГР. КЮСТЕНДИЛ

През 1976 г. се направи проучване на църквата "Св.Георги" в гр.Кюстендил: около църквата, вътре в северната й половина и три сондажа в двора. По стратиграфски данни, архитектурни преправки, живописен слой в наоса, дребни находки от проучването и материали от съседните й дворове се установи, че кв. Колуша е бил обитаван почти през всички исторически епохи.

Църквата, отвън и отвътре, е била засипана с насип от 0,20 м до 0,50 м на място, до северозападния стълб, се разчисти плоча от сив пясъчник, която бележи първоначално подово ниво. Външните сондажи показаха, че от построяването на "Св. Георги" до сега около нея съществува некропол, четири гробищни нива, първото от които е погребване направо в пръстта, второто - погребване в камера оградена и покрита с плочески камъни, третото ниво на погребване, вероятно, в дървени ковчези и четвъртото - съвременни гробове. С изключение на един гроб, погребаните се оказаха без гробни дарове. Гроб № 1 съдържаше четири вити телени и шест стъклени гривни с малък диаметър, пръстен със стилизирани риби на щитчето, монета с рязани краища, силно повредена.

Архитектурната концепция на църквата, стратиграфията на културния пласт, материалите от изкопите и гроб № 1 позволяват стесняване на рамките по отношение на нейното досегашно датиране, а именно края на XII, началото на XIII в.

Д.Димитрова

РАЗКОПКИ НА ЦЪРКВАТА "СВ.ДИМИТЪР", С.ПАТАЛЕНИЦА, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

Проучването на църквата "св.Димитър", през 1976 г. беше съсредоточено в наоса - северната и западната му страна. Резултатите показаха, че църквата е претърпяла до сега три преправки. Първоначалният обем е бил с размери 9,20 м х 7,60 м; в основи беше разчистен западният зид с входна засечка 1,50 м. Данните от културния насип показват, че в първият си вариант, църквата е била настлана с мраморни плочи. Възможно е куполът да е бил изграден от бигор. Втората преправка включва архитектурни промени на северната стена - отвор ограден с два пиластра отвън и тухлена арка отвътре. Нужни са допълнителни данни за определяне на предназначението му. Към този период се отнася подово ниво от трамбована глина, зидче-масичка в североизточния ъгъл. Третият строителен период с преправки и добавки е сегашното състояние на църквата с притвора.

Културният насип, за сега, е беден откъм находки. Излязоха няколко парчета от тънкостенни гърнета с високи, коси устия, съдче с трилистно устие. Изглежда, че горният петдесетсантиметров насип е внесен допълнително отвън.

А.Маргос

ПРОУЧВАНЕ НА СРЕДНОВЕКОВНИ СКАЛНИ МАНАСТИРИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ

Във връзка с решението на секция "Епиграфика и нумизматика" при Археологическия институт за изследване на пещерните манастири в Североизточна България за издирване на средновековни надписи, рисунки и знаци, през 1976 г. продължиха проучванията започнати през миналата година. Работата протече на два етапа. Първия етап: по дефилето на р.Провадийска, в землищата на селата Могила, Косово, Невша, Кривня, Петровдол и гр.Провадия. Втория етап: по течението на реките Бели Лом, Малки Лом и Черни Лом в землищата на селата Писанец, Щръклево, Нисово и Червен. Експедициите работиха през м.август, септември и началото на октомври. Общо участваха 11 души, между които един археолог и седем алпинисти от туристическите дружества "Родни балкани" - Варна и "Буйна гора" - Разград.

Проучени бяха 16 обекта от които 6 манастири, а останалите комплекси от отделни групи килии и ниши.

*

Скалните помещения са изсечени върху големи варовикови канари, на различна височина - от 0 до 20 м. Преобладаващата част са труднодостъпни или недостъпни. Обикновено по-грижливо са оформени църквите. Някои от тях са имали стенописи, които за съжаление вече са почти унищожени /"Манастира" при с.Косово, Шуменско, "Голям Нисовски манастир" при с.Нисово, Русенско, "Голям Рай манастир", "Малък Рай манастир", "Църквата при Москов дол" край с.Червен, Русенско/. По подовете са изсечени гробове вероятно на монаси. За килии често са използвани естествени пещообразни пещери, допълнително дооформени с шило и кеп. Често в тях са изсечени легла, скамейки, седалки, ниши, огнища, а по сводовете на някои от тях и клупове през които били прекарвани въжета за връзване на стълби. За същата цел са служили забитите тук-таме в пукнатините на скалните стени дървени колчета. В някои килии бяха открити части от многослойни пръстени мазилки оцветени на повърхността тъмносиво /"Содола", "Пещерни дол" при с.Косово, "Малко Було" при с.Невша/. При отворите на всички помещения има жлебове и правоъгълни или кръгли легла за дървени конструкции. На места бяха намерени фрагменти от средновековна българска керамика /XIII-XIV в./.

По стените на някои помещения и скални масиви /предимно при основите/ бяха открити значителен брой графити - рисунки знаци /най-вече кръстове/ и няколко надписи, част от тях датирани /XVII-XIX в./. Особено внимание заслужават многобройните рисунки по отвора на една килия в м.Селище край с.Кривня, Провадийско /на животни и ловни сцени/. Интерес представляват и група надписи от времето на Възраждането в манастирския комплекс "Аладжик бурун" в м.Киречлика в землището на с.Петровдол, Провадийско, както и един монограм в килия на "Чифлишката канара" при с.Писанец, Русенско. Между откритите надписи само един е гръцки /манастир "Св.Георги" при гр.Провадия/, който по палеографските особености на буквите може да бъде отнесен към първата половина на XIX в.

Редица факти дават основание да се допусне, че някои от скалните манастири са съществували и след покоряването на България от турците /"Манастира" при с.Косово, Шуменско, "Църквата до Московдол" при с.Червен, Русенско/.

В.Вълов

РАЗКОПКИ НА СКАЛНИЯ МАНАСТИР В М.АЛБОТИН", ВИДИНСКИ ОКРЪГ

Местността и манастирът в нея се намират на 21 км северозападно от Видин по течението на Бойнишко-Рабровската река. Днешното им наименование е наследено от изчезналото село със същото име, което се споменава в турски данъчен регистър от 1560 г.

Целта на разкопките беше: установяване точния план на манастирския комплекс и извършване проверка чрез сондаж за наличието на некропол в подножието му.

В резултат на проучването беше установено, че манастирът има верижно разположение на помещенията му, които не са били свързани с обща галерия, а посредством естествената тераса пред тях. Той се е състоял от църква, осем помещения в долния етаж и неизвестно колко в горния етаж на единия от секторите му; две цилиндрични шахти за вода, гробове-издълбани в скалната основа на терасата и пода на църквата.

Църквата е триделна, разчленена от два правоъгълни стълба, унищожени преди 3-4 десетилетия, но засвидетелствувани в по-стари описания. Тя е ориентирана по посоките на света. В страничните й кораби се намират 3 издълбани гроба. Приблизителните й размери са: ширина от изток - 7,30 м, от запад - 4,00, дължина - 4,00 м до предабсидното пространство, а с него и дълбочината на абсидата - 6,30 м. Откъм западната страна на храма се намират една килия и трапезарията на манастира. От нея по стълба се изкачвали на горния етаж. На изток от него са монашеските килии и една от цилиндричните шахти XI, а пред входа на храма е втората шахта. Върху терасата са открити очертанията на цели и запазени части от 26 гроба. Те се подразделят на два основни типа - стъпаловидни и касетъчни. Всички гробове, с изключение на един са над 2,00 м дълги и са били направени за възрастни. Констатирани са 5 групи от по 2 или 3 успоредно разположени фамилни гроба, за които разкопвачът допуска, че са на светски лица. Той не възприема мнението, че в шахтите са съхранявали атмосферна вода за пиене, като допуска, че водата е била за обредни нужди. Възможно е да е складирвана вода през зимните месеци, когато спускането по склона към водоизточниците е било затруднено.

От сондажа в подножието бе установено наличието на грунтови погребения по християнския погребален обряд. Открити са два скелета на възрастни и един детски скелет, а така също и един плитко закопан детски череп.

Отчетливо изразената триделност на манастирския храм е едно редко явление при тоя вид паметници, които някои автори отнасят изцяло към еднокорабния тип църкви. Алботинската църква, обаче, имитира комплекс манастирът също има своите особености. Ако по план могат да се открият негови успоредици сред манастирите по поречието на Русенски Лом, то по големия брой гробове на своята територия, той ще остане до тоя момент ненадминат. Спокойно бихме могли да го наречем и скален некропол. Видно е, че освен монаси тук са погребвани и лица от светски произход. Тази черта свидетелствува, че в случая не се касае само за типично-аскетична отшелническа обител, а за една трансформация, която до голяма степен напомня за редовно действуващ манастир. Той ще да е бил обект на внимание и покровителство от страна на светската аристокрация от феодалния център Бдин, като се е ползувал с широка популярност в цялата област. Възможно е почитането и даже функционирането на манастира да е продължило и след падането на Бдинското царство под турска власт, но податки по този въпрос могат да се очакват само в бъдещите проучвания.

ОБЕКТИ

на които са издадени открити листове, но не са представени резюмета

ПРАИСТОРИЯ

Н.Джамбазов

Палеолитно находище в Никопол

Х.Тодорова

Разкопки на неолитно селище при с.Аспарухово, м.Усоето, Варненски окръг

АНТИЧНОСТ

В.Любенова

Разкопки край Перник: обект от римската епоха при рудник "Толбухин"

Н.Гиздова

Разкопки на тракийски могилни некрополи в землището на гр.Пирдоп

Н.Гиздова

Разкопки на тракийски могилни некрополи при с.Синитево, Пазарджишки окръг

М.Цанева

Късноантична сграда в град Созопол

Е.Кесякова

Сектор от крепостната стена на бул.Г.Димитров в Пловдив

М.Кънчев

Разкопки на антични обекти северно от с.Караново, Сливенски окръг

Сп.Машов

Антична вила в м.Робин дол, при д.Долна Кремена, Врачански окръг

Д.Джонова

Разкопки на мегалитен тракийски паметник при с.Гърло, Пернишки окръг

Р.Зиеев

Разкопки на трако-римски некропол в с.Дунавец, Силистренски окръг

Зл.Точева

Разкопки на тракийска крепост при с.Малък Чочовен, Сливенски окръг

Зл.Гочева

Разкопки на тракийска крепост при с.Краево, Софийски окръг

Ст.Дамянов

Разкопки на късноантичния град при с.Войвода, Шуменски окръг

К.Маджаров

Разкопки на раннохристиянска базилика, източно от гр.Хисар

Ив.Балкански

Разкопки на крепостта при с.Нановица, Кърджалийски окръг

Ив.Балкански

Разкопки на некропол и крепост в м.Градището, при с.Татул, Кърджалийски окръг

М.Димитров

Ранновизантийска крепост и средновековно българско селище в кв.Хоризонт в гр.Балчик

Ив.Венедиков

Сондажни проучвания на долмени в района на с.Хлябово, Ямболски окръг

Ив.Венедиков

Сондажни проучвания в землището на с.Арда, Смолянски окръг

Г.Гинев

Разкопки на антична сграда край Търговище

Г.Гинев

Разкопки на антична сграда при с.Опака, Търговищки окръг

Ив.Василчин

Разкопки на раннотракийски некропол при с.Кръгулево, и с.Черна, Толбухински окръг

Ив.Василчин

Сондажни разкопки на античко селище при гр.Шабла

А.Минчев

Разкопки на обект БНБ в гр.Девня

Д.Иванов

Разкопки на античен некропол при с.Г.Абланово, Русенски окръг

Д.Иванов

Разкопки на надгробни могили в с.Борово, Русенски окръг

П.Теодосиев

Разкопки на тракийски надгробни могили в землището на гр.Панагюрище

П.Георгиев

Разкопки на късноантична сграда на обект "Супермаркет" в гр.Девня

П.Балабанов

Разкопки на тракийска крепост на северния бряг на Мандренското езеро

М.Цачева

Разкопки на могила при с.Градешница, Ловешки окръг

СРЕДНОВЕКОВИЕ

В.Антонова
Разкопки на Аула на Омуртаг при с.Цар Крум, Шуменско

В.Вълов
Разкопки на крепост край с.Синаговци, Видински окръг

Ж.Въжарова
Разкопки на полуземлянка в м.Новите гробища в Преслав

Ж.Въжарова, Т.Тотев
Разкопки на гроб в "Кръглата църква" в Преслав

Ст.Ангелова
Разкопки на крепостната стена на брега на Дунав в гр.Силистра

Ст.Ваклинов
Разкопки на Големия дворец в Плиска

Ст.Ваклинов
Разкопки на дворцовия комплекс в Преслав

Ив.Захариев
Средновековен некропол и селище в м.Калето при с. Дебнево, Ловешки окръг

Д.Топтанов
Разкопки на средновековната крепост "Красенско кале" край Панагюрище

Ив.Сотиров
Разкопки на средновековна крепост край Стрелча

Хр.Капелкова
Разкопки на ранносредновековен некропол при г. Табачка, Русенски окръг

Формат 1/16 Тираж 200
Печатни коли 10 Безплатно

БАН, Център за научна информация с
Централна библиотека и Научен архив
София, "7 ноември" № 1